

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİMDALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI

RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE
SONA ERMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAKUP ONUR ÇEBİTÜRK

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİMDALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI**

**RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE
SONA ERMENİN HUKUKİ SONUÇLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YAKUP ONUR ÇEBİTÜRK
(210161031)**

**Danışman
(Prof. Dr. Ömer Bağcı)**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2023

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

06/12/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi 210161031 numaralı Yakup Onur ÇEBİTÜRK'ün hazırladığı "Rödovans Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Hukuki Sonuçları" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, 06/12/2023 Çarşamba günü saat 13:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Prof. Dr. Ömer BAĞCI (Danışman)	Kabul
2. Doç. Dr. Nazlı Hilal ÇELİK	Kabul
3. Dr. Öğr. Üyesi Eda ERDEM	Kabul
4. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yakup Onur Çebitürk

DÜZELTME METNİ

1. Rödovans Sözleşmesinde rödovansçının iyi işletme borcuna ilişkin kısım eklendi.
2. Nsr Sözleşmeleri ve Rödovans Sözleşmesi arasındaki farklılıklar eklendi.

TEŐEKKÜR

Bu tezin yazılmasında en başından beri yanımda olan ve kıymetli bilgileriyle katkı sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Ömer BAĞCI' ya, tez çalışmam süresince desteğini bir an için esirgemeyen Aleyna TURNA' ya ve çalışma süresince karşılaştığım tüm zorluklarda hep yanımda olan annem Aynur ÇEBİTÜRK ve babam Yavuz ÇEBİTÜRK' e sonsuz teőekkür ederim.

Yakup Onur ebitürk

RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE SONA ERMENİN HUKUKİ SONUÇLARI

Yakup Onur Çebitürk

ÖZET

Bu çalışmada rödovans sözleşmesinin sona erme halleri ele alınmıştır. Rödovans sözleşmesi temelde bir madenin işletilmesi ile ilgili olarak akdedilen bir sözleşmedir. Sözleşmenin bir tarafından ruhsat sahibi bulunmaktadır. Ruhsat sahibi, maden aranması ve maden işletilmesi ile ilgili ruhsatı rödovansçıya sözleşme ile devretmektedir. Bunun karşılığında rödovansçı ruhsat sahibine bir bedel ödeme yükümlülüğü altına girmektedir. Rödovans sözleşmesinin kuruluş aşamasında MAPEK ve ETKB'den izin alınması gerekir. Ayrıca sözleşme, maden siciline işlenmektedir. Rödovans sözleşmesi hukuki niteliği itibarıyla kuvvetlendirilmiş bir nispi hak niteliğine sahiptir. Her iki tarafın rızasına dayalı olan ve iki tarafa da borç yükleyen bir sözleşme niteliğindedir. Rödovansçının madenin işletilmesi konusunda özen yükümlülüğü, ihbar ve katlanma yükümlülüğü bulunmasına karşılık olarak ruhsat sahibinin esaslı tamiratların yapılması, ayıba karşı tekeffül ve zapta karşı tekeffül gibi yükümlülükleri bulunmaktadır. Rödovans sözleşmeleri temelde ürün kirası sözleşmelerinin özel bir görünümü olarak kabul edilmekte ise de ondan ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Rödovans sözleşmesinin sona ermesi çeşitli nedenlerle olabilmektedir. Bu nedenler öncelikle kira hukukunun genel rejimi bağlamında borçlunun temerrüde düşmesi, ruhsat sahibinin ayıba karşı tekeffül sorumluluğu ve zapta karşı tekeffül bağlamında rödovansçının seçimlik hakkı olarak sona ermedir. Diğer yandan ürün kirası ile ilgili sona erme sebepleri de bulunmaktadır. Bunlar sürenin dolması ya da iflas, ölüm gibi nedenlerdir. Rödovans sözleşmesinin niteliği gereği ruhsatın iptal edilmesi ya da terk edilmesi gibi nedenler de bu bağlamda sona erme sebebi olarak belirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rödovans, Rödovans Sözleşmesi, Ürün Kirası, Maden, Maden Hukuku

THE TERMINATION OF ROYALTY AGREEMENT AND LEGAL CONSEQUENCES OF TERMINATION

Yakup Onur Çebitürk

ABSTRACT

In this study, the termination of the royalty contract is discussed. A royalty contract is basically a contract concluded for the operation of a mine. One side of the contract has a licensee. The licensee transfers the license for the exploration and operation of the mine to the royalty with a contract. In return, the royalty bears an obligation to pay a fee to the license holder. Permission must be obtained from MAPEK and ETKB at the establishment stage of the royalty agreement. In addition, the contract is registered in the mine registry. The royalty contract has the character of a strengthened relative right in terms of its legal nature. It is a contract that is based on the consent of both parties and imposes debts on both parties. In response to the royalty obligation of the royalty regarding the operation of the mine, the obligation to notify and bear, the license holder has obligations such as making substantial repairs, guarantee against defect and guarantee against seizure. Although royalty contracts are considered as a special aspect of product lease contracts, there are also aspects that differ from it. The termination of the royalty contract may occur for various reasons. These reasons are primarily the default of the debtor in the context of the general regime of the lease law, the liability of the license holder against the defect and the termination of the royalty as the optional right in the context of the warranty against the seizure. On the other hand, there are also reasons for the termination of the product lease. These are causes such as expiration of the term or bankruptcy, death. Due to the nature of the royalty agreement, reasons such as the cancellation or abandonment of the license also appear as the reason for termination in this context.

Keywords: Royalty, Royalty Contracy, Mine, The Law of Mine, Product Lease.

ÖN SÖZ

Türkiye’de madencilik Cumhuriyet’in ulus devlet inşa etme projesinin temel dinamiklerinden birini oluşturmuş, millileştirme hareketinin merkezinde yer almıştır. Öyle ki henüz İzmir İktisat Kongresi’nde madenlerin millileştirilmesi için karar alınmıştır. Fethi Okyar, 1923 yılında, 4. Hükümetin programını TBMM’de okurken, konuya ilgili olarak dile getirdiği gibi denilebilir ki ülkemizin muvazene-i iktisadiyesi uzun süredir daima ithalâtın büyük nispetlerle ihracata galebe etmesi nedeniyle olumsuz sonuçlar doğurduğu açıktır. Bu olumsuz durumu aşmak için ise memlekette hammaddelerin istihsalâtını tezyit etmek lazımdır. Bu durum ise ancak madenler gibi öz kaynakların işlenmesi ile mümkün olacaktır. O halde, madenlerin Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik özgürlüğü ve gelişmesi bakımından önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Okyar’ın cümlelerinde ifadesini bulan madenlerin önemi bugün için de geçerlidir. Rödovans sözleşmeleri bu açıdan madenlerin işletilmesi, cevherlerin çıkarılması, ekonomi içerisinde sokulması ve Türk ekonomisinin kalkınması açısından önemlidir. Bu açıdan hukuk sistemi, madenler gibi hassas bir konuyu ele alan sözleşme tipi olan madenleri ihmal etmemiştir. Çalışma madenlerin taşıdığı bu kıymeti takdir ederek, rödovans sözleşmesinin sona ermesi ve bunun sonuçları üzerinde titizlikle durma iddiasındadır. Çalışma ile, rödovans sözleşmesinin hasılat kirasına benzediği fakat nüans farklılıkları dolayısıyla hasılat kirası sözleşmesinden ayrıldığı, bunun da bilhassa sözleşmenin sona ermesi ve bunun sonuçları üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir.

Haziran, 2023

Yakup Onur Çebitürk

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI VE NİTELİĞİ	3
1.1. MADEN KAVRAMI.....	3
1.2. MADEN HAKKININ KAZANILMASI, RUHSAT BAŞVURUSU, ARAMA FAALİYETLERİ, İŞLETME RUHSATI.....	4
1.2.1. Maden Arama Faaliyetleri.....	6
1.2.2. İşletme Ruhsatı.....	8
1.2.3. Maden İşletme İzni	8
1.3. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ	9
1.3.1. Tanım	9
1.3.2. Sözleşmenin Tarafları	10
1.3.2.1. Maden İşletme Ruhsat Sahibi.....	10
1.3.2.2. Rödovansçı.....	11
1.3.3. Sözleşmenin Hukuki Niteliği.....	12
1.4. SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ VE BAKANLIK İZİNİ	14
1.5. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ VE ÜRÜN KİRASİ BAĞLAMINDA TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	14
1.5.1. Ruhsat Sahibinin Yükümlülükleri	15
1.5.1.1. Devir Taahhüdü ve Tutanak Tutulması	15
1.5.1.2. İdareye Karşı Yükümlülükleri Üstlenme Borcu.....	16
1.5.1.3. Madene İlişkin Temel Onarımların Yapılması Borcu	17
1.5.1.4. Daimî Gözlemci Bulundurma	17
1.5.1.5. Ayıplardan Sorumluluk	18
1.5.1.6. Zapta Karşı Tekeffül	21
1.5.1.7. Rekabet Etmeme Yükümlülüğü	22
1.5.1.8. İlgili Vergi ve Diğer Ödemeleri Yapma Yükümlülüğü	23
1.5.1.9. Konuya İlişkin Maden Kanunu'nda Yer Alan Diğer Borçlar	23
1.5.1.10. Genel Olarak Rödovansçının Bu Yükümlülükler Karşısındaki Hakları.....	24
1.5.2. Rödovansçının Borçları.....	24
1.5.2.1. Alanı Teslim Alma, İyi Bir Şekilde İşletme ve Muhafaza Etme.....	24
1.5.2.2. Bedel.....	27
1.5.2.3. Alt Kira ve Kiranın Devri Yasağına Uyuma	30
1.5.2.4. Katlanma ve İhbar Borçları	31

1.5.2.5. Rödovansçının Yükümlülükleri Karşısında Ruhsat Sahibinin Hakları.....	31
İKİNCİ BÖLÜM.....	34
2. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERDEN FARKI	
34	
2.1. MADEN HAKKI VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ	34
2.2. ÜRÜN KİRASİ KARŞISINDA RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ	35
2.3. İNTİFA HAKKI VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ.....	38
2.4. VEKÂLET SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ	39
2.5. ESER SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ.....	42
2.6. LİSANS SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ.....	42
2.7. NSR SÖZLEŞMELERİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	44
2.7.1. Genel Olarak NSR Sözleşmeleri	44
2.7.2. Rödovans Sözleşmesi ve NSR Sözleşmelerinin Farklılıkları.....	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	51
3. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	51
3.1. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN GENEL SONA ERME HALLERİ.....	51
3.1.1. Ürün Kirası Bağlamında Rödovans Sözleşmesinin Sona Ermesi.....	51
3.1.1.1. Sürenin Dolması.....	52
3.1.1.2. Fesih Bildirimi.....	53
3.1.1.3. Süreden Önce Sona Erme	54
3.1.1.3.1. Önemli Sebepler	55
3.1.1.3.2. İflas.....	56
3.1.1.3.3. Ölüm.....	58
3.1.2. Kira Hukukunun Genel Rejimi Bağlamında Sona Erme	59
3.1.2.1. Rödovansçının Temerrüde Düşmesi	59
3.1.2.2. Ayıp Nedeniyle Sözleşmenin Sona Ermesi	62
3.1.2.3. Zapt Nedeniyle Sözleşmenin Sona Ermesi	64
3.1.3. Borçlar Kanunu Tarafından Öngörülen Genel Sona Erme Sebepleri	64
3.1.3.1. İbra.....	64
3.1.3.2. Yenileme	66
3.1.3.3. Sıfatların Birleşmesi	67
3.1.3.4. Takas.....	67
3.1.3.5. İfa İmkânsızlığı	69
3.1.3.6. Aşırı İfa Güçlüğü	71
3.1.4. Rödovans Sözleşmesine Özgü Sona Erme Sebepleri	72
3.1.4.1. Ruhsatın Süresinin Dolması.....	72
3.1.4.2. . Ruhsat Sahibinin Maden Kanunu Bağlamındaki Yükümlülüklerini Yerine Getirmemesi, Ruhsatın Terki ve Ruhsatın İptali	73
3.1.4.3. Ruhsat Sahibinin İflas Etmesi.....	74

3.1.4.4. Ruhsat Sahibinin Ölmesi.....	76
3.2. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNE BAĞLANAN	
SONUÇLAR	76
3.2.1. Rödovansçının Borçları.....	76
3.2.2. Ruhsat Sahibinin Borçları	79
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	86

KISALTMALAR

Ed. : Editör

ETKB : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

FSEK : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

MAPEG : Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü

md. : madde

MK : Maden Kanunu

MY. : Maden Yönetmeliği

s. : sayfa

TBK : Türk Borçlar Kanunu

TMK : Türk Medeni Kanunu

vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Madencilik, her şeyden önce, tüm ülkelerin yaşam standartlarını korumak ve geliştirmek için gerekli gördüğü bir yöntemdir. Madenden çıkarılan malzemeler, yollar, hastaneler ve evler inşa etmek, otomobiller, bilgisayarlar ve uydular yapmak, elektrik üretmek ve tüketicilerin zevk aldığı diğer birçok mal ve hizmeti sağlamak için gereklidir.

Ayrıca madencilik, üretim bölgeleri ve ülkeler için ekonomik açıdan önemlidir. Hastaneler, okullar ve kamu tesisleri için ödenen istihdam, temettüleri ve vergiler sağlar. Madencilik endüstrisi, topluluklara hizmet verebilecek ve ilgili işleri başlatabilecek eğitimli bir iş gücü ve küçük işletmeler üretir. Madencilik ayrıca döviz sağlar ve gayri safi yurtiçi hasılanın önemli bir bölümünü oluşturur. Madencilik, madencilik ekipmanlarının imalatı, mühendislik ve çevre hizmetlerinin sağlanması ve jeoloji, maden mühendisliği ve metalürji alanlarında birinci sınıf üniversitelerin gelişimi gibi bir dizi ilişkili faaliyeti teşvik eder. Birçok üretici ülke için madenciliğin yarattığı ekonomik fırsatlar ve zenginlik önemlidir.

Bu çalışma, madencilik faaliyetlerinin temelinde yer alan bir özel hukuk sözleşmesi olan rödovans sözleşmesini ele almaktadır. Çalışmada rödovans sözleşmesinin sona ermesi durumu Türk Borçlar Kanunu'nun 358 ve devamı maddelerinde yer alan ürün (hâsılat) kirası ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Konuya ilişkin olarak Türk doktrininde pek çok çalışma bulunmaktadır. Çalışmanın kaleme alındığı an itibarıyla Yök tez sayfasında, genel olarak rödovans sözleşmesi ile ilgili altı adet yüksek lisans ve doktora tezinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca konunun irdelenmesini amaç edinen makaleler ve monografiler de bulunmaktadır. Çalışmada mevcut çalışmalardan ayrı olarak, yalnızca rödovans sözleşmesinin genel rejimi ele alınmamıştır. Bu sözleşme tipinin sona ermesi hallerine yoğunlaşmıştır. Bu açıdan sona erme sebepleri, Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan genel sona erme sebepleri, ürün kirasına özgü sona erme sebepleri, rödovans sözleşmesinden kaynaklanan özel sona erme sebepleri olarak kategorize edilmiştir.

Çalışmanın ilk kısmında Maden işletme hakkı (işletme hakkının kazanılması, işletme ruhsatı, işletme izni, işletme hakkının devri, işletme hakkının rehni), rödovans sözleşmesinin tanımı, hukuki niteliği, tarafları, şekil şartları, unsurları, benzer sözleşmelerden farkları, rödovans sözleşmesinde tarafların hakları ve borçları konularına değinilecektir. Bu kısımda ruhsat sahibinin hakları ve rödovansçı'nın haklarının üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci kısmında sözleşmelerin genel sona erme sebeplerinden bahsedilmiştir. Akabinde rödovans sözleşmesinin sona erme sebepleri, sona ermenin sonuçları ele alınmıştır. Ayrıca bu başlık altında rödovans sözleşmesinin sona ermesinin sonuçlarını diğer sözleşme tiplerinin sona erme sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Temel itibarıyla eski borçlar kanununda düzenlenmiş olan hasılat kirasına benzeyen rödovans sözleşmesinin hangi temel ayrımlarla hasılat kirasından ayrıldığına detaylı olarak değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI VE NİTELİĞİ

1.1. MADEN KAVRAMI

3213 sayılı Maden Kanunu'nun 2. maddesine göre maden; “Yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticarî değeri olan petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde bu Kanuna göre madendir” şeklinde tanımlanmakta olup, yine aynı Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde ise; “Yerkabuğunda veya derinliklerinde; biçim, nitelik ve nicelik olarak muhtemel ekonomik beklentileri karşılayacak katı, sıvı ve gaz birikimleri” olarak tanımlanmaktadır. Maden Kanunu'ndaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere petrol, doğalgaz, jeotermal ve su kaynakları her ne kadar yer altında bulunsa da ayrı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Kanunun 2. maddesinin ilk fıkrasında belirtildiği gibi ekonomik ve ticari değeri olduğu için işbu yer altı kaynakları için ayrıca düzenlemeler yapılmıştır.

Maden Kanunu'ndaki tanıma göre, bir maddenin maden olarak tanımlanabilmesi için, ekonomik ve ticari olarak bir değeri olması gereklidir. Madenleri düşündüğümüzde de ilk olarak kıymetli madenler akla gelir, fakat kanunda da görüleceği gibi maddi değeri olan her türlü tabii kaynak maden olarak kabul edilir (Amıklioğlu, 2016: 22).

Madenler gruplar halinde sınıflandırılmış olup işbu sınıflandırmanın nedeni ise maden ruhsatının verilmiş şeklidir. Şöyle ki; uygulamada maden ruhsatları gruplar halinde verilmekle birlikte ruhsat alınan maden sahasında farklı bir minerale denk gelindiğinde bu farklı minerale ilişkin farklı bir ruhsat alınmasına gerek olmadan aynı grupta bulunan bir mineral için maden işleri durmadan devam etmektedir. Bunun yanında 5177 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na Kanunun 2. maddesinde sıralanan madenler dışında bir madeni yönetmelikle kanunda yer alan gruplardan herhangi birine dahil etme yetkisi verilmiştir (Topaloğlu, 2011: 13).

1.2. MADEN HAKKININ KAZANILMASI, RUHSAT BAŞVURUSU, ARAMA FAALİYETLERİ, İŞLETME RUHSATI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Mali ve Ekonomik Hükümler başlıklı kısmının Ekonomik Hükümler başlıklı ikinci bölümünde yer alan “Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi” başlıklı 168. maddesinde yer alan “Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir” şeklindeki düzenlemeyle madenlerin devletin hüküm ve tasarrufunda olduğu kabul edilmiştir (Erdoğan, 2017: 47 vd.). Fakat bu demek değildir ki, madenler kamu malıdır. Bu düzenlemeyle bahsedilmek istenen, devlete, madenin bulunduğu arazinin mülkiyetinden ayrı olarak maden üzerinde bir hakkın, arama ve işletme yetkilerinin tanınmasıdır (Göğer, 1979: 120; Amıkloğlu, 2016: 26 vd.).

Bunun yanında hüküm ve tasarrufu altında olan madenlerin tamamını devlet isterse kendi işletip kullanabileceği gibi isterse arama ve işletme ruhsatını özel kişilere vererek de faaliyet gösterebilir (Turhan, 2016: 25). Şu da unutulmamalıdır ki, devletin madenlerin işletilmesi için özel kişilere izin vermesi demek değildir ki devlet hakkını devretmiştir. Devlet tarafından madenler üzerindeki hakkının devredilmesi zaten mevcut düzenlemelere göre mümkün değildir (Topaloğlu, 2011: 33).

3123 sayılı Maden Kanunu’nun 6. maddesine göre, maden hakları medeni hakları kullanmaya ehil T.C. vatandaşlarına, T.C. kanunlarına göre kurulmuş olan tüzel kişiliği olan şirketlere, bu hususta yetkisi bulunan kamu iktisadi teşebbüsleri ile müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idarelerine verilir. Yani, yabancı uyruklu vatandaşlar ve T.C. kanunlarına göre kurulmamış olan yabancı tüzel kişiliğine sahip şirketlerin, Maden Kanunu çerçevesinde arama ve işletme ruhsatı alamayacağı açıktır. Kanun bunun yanında ilgili maddenin üçüncü fıkrasında, maden haklarını kimlerin alamayacağını saymıştır. Buna göre, devlet memurları, diğer kamu görevlileri, Genel Müdürlüğün

merkez ve taşra teşkilatında çalışan yevmiyeli ve mukaveleli personel, arama ve işletme ruhsatı alamaz (Dursun, 2022: 250).

Maden Kanunu'nun 6. maddesine göre maden hakları gerçek ya da tüzel kişi adına verilir. Yine, bunlar tek kişi adına verilir. Müşterek hak sahipliğine izin verilmemiştir. Bu da maden hakkı kirasını, hasılat kirasından ayıran en temel farklılıklardan biridir.

Maden arama ruhsatı başvurusunda bulunabilmek için, ruhsat alınmak istenen maden alanının koordinatlarının ve paftasının belirlenmesi gerekir. Maden Kanunu'nun 16. maddesinde, II. Grup (b) bendi ve IV. Grup madenler dışındaki maden ruhsatlarının ihale yöntemiyle verileceğini söylemiş olduğundan I. Grup, II. Grup (a) ve (c) bendi, III. Grup ve V. Grup madenler hakkında ruhsat alınabilmesi için ihaleye katılmak gerekmekte olup kanundan da anlaşılacağı üzere II. Grup (b) bendi ve IV. Grup madenler için ruhsat alabilmek için idareye başvurulması gerekmektedir (Tombul, Kaçmaz ve Akbulut, 2016: 100-102). Bu belirtilen 2 farklı gruptaki madenleri işletmek için Maden İşleri Genel Müdürlüğüne başvurup işletecek olan gerçek kişinin veya tüzel kişinin ilk önce arama ruhsatı alması gerekir. Başvurusu yapılan madenlerin ruhsatlarının alınabilmesi için de başvuru sahibinin başvuru tarihinden itibaren 2 ay içinde Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin 11. maddesinde sayılan belgeleri Maden İşleri Genel Müdürlüğüne teslim etmesi gereklidir. Belgelerin verilmesinden sonra ilk iş gününde arama ruhsatı düzenlenip sicile işlenip yürürlüğe girecektir (Erdoğan, 2017: 52). "Aksi takdirde, bu alanlar başka bir işleme gerek kalmaksızın müracaatlara açık hale gelir." (Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği m.14/I).

Yukarıda belirtmiş olduğumuz maden gruplarında ruhsat alınabilmesi için ihaleye katılmak gerekmektedir. Terk edilen, hükümden düşen veya taksit edilen alanlar II. Grup b bendi ve IV. Grup madenler dışında yeni alanlar ihale şeklinde ruhsatlandırılacak olup ihale ilanı da resmî gazete yayınlanır.

Bunun yanında maden alanları için devlet tarafından düzenlenen ihalelere Maden Kanunu'nda belirtilen şartları sağlayan kişilerin, MFUY'nin ihale şartnamesi başlıklı 150. maddesindeki belgelerle başvurması gerekmektedir. Diğer yandan hali hazırda ihalelerde teklif verebilmek için gene aynı Yönetmeliğin 157. maddesindeki ihale teminatının da yatırılmış olması gerekmektedir. Teminat yatırılmazsa teklif

değerlendirmeye dahi alınmaz. İhaleenin ardından ihalede verilen teklifler komisyon tarafından incelenir. En yüksek teklifi verenin ihale bedelini yatırarak makbuzu bir dilekçe ile on iş günü içerisinde genel müdürlüğe göndermesi gerekir. Aksi takdirde maden sahası için hak artık bir sonraki katılımcıya geçmiş olur (MFUY, md. 160). İhale bittikten ve süreç tamamlandıktan sonra artık, arama ve işletme ruhsatlarının alınması gerekmektedir. Bunun için MAPEG'e gerekli başvuruların yapılıp belgelerin verilmesi gerekmektedir (MFUY, md. 160). Ardından maden hakkının kazanılması için tescil işlemi yapılması gerekir.

1.2.1. Maden Arama Faaliyetleri

Maden Kanunundaki maden grupları için arama ruhsatı alındıktan sonra yaşanacak süreçler Maden Kanunu'nun 17. maddesi ve MFUY 17,18,19. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunlar sırasıyla ön arama, genel arama ve detaylı arama dönemleridir.

Ön arama dönemi

Arama ruhsatının alınmasından sonraki ilk bir yıllık dönemi oluşturur. Bu dönem MFUY'nin 17. maddesinde düzenlenmiştir (MFUY, md. 17). Bu dönem, maden grubunun keşfine yönelik sistemli olarak arama ve tarama çalışmasının yapılmasıyla geçen bir dönemdir (Topaloğlu, 2011: 198 vd.). Maden ruhsatı sahibi ilk bir yıllık ön arama dönemi boyunca temel faaliyetleri tamamlamak ve yapmış olduğu işbu faaliyetlere ilişkin faaliyet raporunu da hazırlayıp idareye vermek zorundadır. Bunu süresi içinde yapmazsa idari para cezası kesilmesi söz konusu olacaktır. Ön arama süresi tamamlandıktan sonra artık genel arama dönemine geçilir (MFUY, md. 17).

Genel arama dönemi:

Maden Kanunu'nun 17. maddesinde ve MFUY'nin 18. maddesinde düzenlenmiştir. Ön arama dönemi bitiminden itibaren artık genel arama dönemi başlar. Genel arama süresi IV. Grup madenler için toplam 2 yıl, diğer tüm maden grupları için 1 yıldır. Genel olarak, genel arama döneminde arama ruhsatı alınan madenin farklı açılardan haritalandırılması yapılmaktadır (Öztoprak, 2015: 66). Bunun yanında genel arama dönemi süresi sonuna kadar faaliyet raporu hazırlanması gerekmekte olup rapor verilmemesi halinde idari para cezası uygulanır.

Hazırlanan bu rapor ile artık genel arama dönemi sona ermiş olur. Genel arama dönemi bitince artık IV. Grup madenler için dört yıl detaylı arama dönemine hak kazanılır. II (b), III ve V grup madenlerde ise genel arama dönemi sonuna kadar işletme ruhsatı talep edilmezse artık arama ruhsatı iptal edilecektir (Olgun, 2019: 17 vd.).

Detaylı arama dönemi:

MFUY m. 19' da detaylı olarak düzenlenmiş olup, bu dönem sadece IV. Grup madenler için 5 yıllık arama sürecidir. Ruhsat sahibinin bu dönemin sonuna kadar faaliyet raporu hazırlayıp sunması gerekmekte olup, bu rapor faaliyetler ve harcamaları içermektedir. Rapor uygun bulunmazsa ruhsat iptal edilir (MK, md. 17). Bu dönemde herhangi bir idari para cezası söz konusu değildir (Olgun, 2019: 18).

Fizibilite dönemi:

Yeni kanunla birlikte Maden Kanunu' muza eklenen fizibilite dönemi "*Detay arama faaliyetleri sonunda belirlenen maden kaynağının ekonomik değer olarak işletilebilirliğini göstermek amacıyla yapılacak çalışmaların gerçekleştiği dönemi*" şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında, fizibilite dönemi her maden grubu için mevcut olmayıp, yalnızca, IV. Grup (b), (c) ve (ç) bendi gruplarına dahil olan madenleri kapsar. Ancak her zaman fizibilite dönemine ihtiyaç yoktur. Fizibilite dönemi için Kanunun 17. maddesindeki düzenlenen şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Kanunda sayılan bu iki şart; detay arama döneminde yapılmış olan zorunlu faaliyetlerin yerine getirilmiş olması ve kaynağın ortaya çıkarılmış olmasıdır (Olgun, 2019: 18). Her iki şartta sağlandıktan sonra, artık 2 yıl süreli bu dönem başlar. Sürenin sona ermesine kadar bir fizibilite raporunun hazırlanması gerekir (Olgun, 2019: 18). Bu raporunda uygun olmaması halinde bir idari para cezası değil, ruhsat iptali söz konusu olacaktır.

Maden arama faaliyetlerinin sınırları ise gene Maden Kanunu'nun 18. maddesinde düzenlenmiştir. Arama dönemi sonuna kadar yükümlülüklerini yerine getiren maden ruhsatı sahipleri, işletme ruhsatı talebiyle Kanun'un 24. maddesine göre idareye başvurabilir. Bunun yanında, arama ruhsatı, Maden Kanunu 16/9'a göre sicile kayıt yapıldığı tarihte yürürlüğe girmiş olacaktır. Bunun yanında maden ruhsatı hangi grup maden için alındıysa ancak o maden için arama yetkisi vermektedir. Ancak idareden izin alınırsa farklı grup madenler için arama yapılabilir. Fakat

Kanunun 16. maddesinde bu düzenlenmiş olup “Ancak ruhsata konu madenin üretilmesi için, işletme faaliyetinin zarurî neticesi olarak çıkarılan diğer grup madenler Genel Müdürlükten izin almak sureti ile değerlendirilebilir.” şartına bağlanmıştır. Bu şartların gerçekleşmesi halinde ancak, arama ruhsatı sınırları içinde diğer maden grupları için arama yapılabilir (Olgun, 2019: 19).

1.2.2. İşletme Ruhsatı

Maden Kanunu 24/I'e göre, “I. Grup (b) bendi ve II. Grup (a) ve (c) bendi madenler için ihale bedelinin yatırılmasından itibaren iki ay içinde, diğer maden grupları için arama ruhsat süresi sonuna kadar, Genel Müdürlüğün bütçesine gelir kaydedilmek üzere işletme ruhsat taban bedeli ve işletme ruhsat bedeli yatırılarak, yetkilendirilmiş tüzel kişilerce maden mühendisinin sorumluluğunda hazırlanmış işletme projesi ve bu projenin uygulanabilmesi için gerekli olan mali yeterliliğine ilişkin belgelerin ve aktif edilmiş tebligata esas kayıtlı elektronik posta adresinin (KEP) veya kurumsal elektronik tebligat sistemi (e-Tebligat) adresinin ruhsat sahibi tarafından Genel Müdürlüğe verilmesi zorunludur. Aksi hâlde talep reddedilir ve ilgili saha ihalelik saha konumuna getirilerek ihale yolu ile ruhsatlandırılır. Taleplerin uygun görülmesi hâlinde bir ay içinde işletme ruhsatı düzenlenir.

III. Grup madenlerde, projede üretilmesi öngörülen madenler için gerekli su miktarı ve gaz debisi esas alınır. Bu grup madenler, rezervuar, beslenme alanı ve havzanın tabîi dengesini bozmayacak, kapasitesini asmayacak ve işletme tesislerini kapsayacak şekilde ruhsatlandırılır.

V. Grup madenlerin üretimiişletme ruhsatı ile yapılır. Arama ruhsatı süresi sonuna kadar yapılan çalışmalarıiçeren arama faaliyet raporu ve ruhsat taban bedelinin ödendiğine dair belge ile müracaatta bulunulması halinde işletme ruhsatı hakkı doğar.” (MK, md. 24; MFUY, md. 32).

1.2.3. Maden İşletme İzni

Maden işletmek için arama izni ve işletme ruhsatı tek başına yeterli olmayıp maden işletmek için işletme iznine de gerek vardır. Bunun yanında bir maden işletme ruhsatı alanında birden çok fazla maden işletme izni alınabilir (Amıklioğlu, 2016: 59). İşletme izni almak için, işletme ruhsat tarihinden başlayarak 3 yıl içerisinde

Maden Kanunu m.7' de düzenlenen izinlerin alınması gereklidir. Bu izinlerin tamamı işletme tarafından alındıktan sonra idareye verilmesinin ardından işletme izni idarece düzenlenir. Kanunun 24. maddesine göre, işletme ruhsatı süresinin bitimine kadar Kanunun 7. maddesindeki izinler tamamlanmazsa işletme izni alınamaz ve artık işletme ruhsat süresi uzatılmaz.

Maden işletme izninin alınmasının ardından işletme izni sahibi için birçok sorumluluk başlamaktadır. Örneğin, maden ruhsatı sahibinin madeni işletmeye alma zorunluluğu, *“Maden Kanunu m.24 fıkra 12’ de 5 yıllık sürede mücbir sebepler ve beklenmeyen haller dışında üç yıldan fazla üretim yapmayan ruhsat sahiplerine 50.000 TL idari para cezası verilir. Bu üç yıllık süre içerisinde yapılan toplam üretimin projede beyan edilen bir yıllık üretim miktarının %10’undan az olması halinde de bu hüküm uygulanır. İdari para cezasının uygulanmasından başlamak üzere bu fıkra aykırı fiilin tekrar tespit edilmesi halinde ise ruhsat iptal edilir. Ancak işletme projesinde, işletme izninin yürürlük tarihinden itibaren üç yıl içinde madene ulaşmak amacıyla galeri, kuyu ve dekapaj yapılacağı beyan edilmiş ve ruhsat sahasındaki faaliyetlerin bu beyanlara uygun olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiş ise artık idari para cezası uygulanmaz ve ruhsat iptal edilmez.”* vardır. Bunun yanında, maden ruhsat sahibinin, işletme izni alınmasından itibaren artık devlet hakkı da ödemesi beklenir.

1.3. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

1.3.1. Tanım

Rödovans Sözleşmesi, Türk madenciliğinde sıklıkla kullanılmaktadır. Kelimenin köken itibarıyla Latince’den geldiği düşünülmektedir. Rödovans Sözleşmesi, *Reditus* olarak Latince’de yer almasına karşın İngilizce’ye *Royalty* olarak geçmiştir. Bu kelimenin bir yönüyle bir ürünün semeninden düzenli olarak gelir elde etme şeklinde anlaşıldığı görülmektedir. Bir yönüyle de telif hakkı ile birlikte kullanılmaktadır. Ülkemizde de söz konusu kavramın bir maddi karşılık ya da bu maddi karşılığa uygun şekilde kömür ya da bir başka madenin arama ve üretiminin işletmeciye yaptırılması şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Amıklioğlu, 2016: 71; Uyumaz ve Güngör, 2015: 149).

3213 sayılı Maden Kanunu'nda madenin ne olduğu tanımlanmıştır. Buna göre maden, yer kabuğunda ve su kaynaklarında doğal olarak bulunan ve maddi bir değeri olan unsurlardır. Kanun bu unsurları olumsuz örnekleme yoluyla saymaktadır. Buna göre petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde değerlendirmesini yapmaktadır (MK, md. 2). Bu manada, dikkat çekilmelidir ki yer kabuğundan ya da su kaynaklarından temin edilen bir kaynağın 3213 sayılı Kanun kapsamında maden olarak kabul edilebilmesi için evvela bir maddi değerinin olması gerekmektedir. Kanuna göre bu maddi değer, ekonomik ve ticari bir değerdir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 147; Günay, 2015: 17-18). Literatürde de konuya ilişkin olarak, söz konusu madenlerin doğal nedenlerle oluşan maddeler olduğundan, yer altında ya da yeryüzünde meydana geldiğinden/depolandığından ve ekonomik olarak kıymetli olan, canlı olmayan maddelerden müteşekkil olduğundan bahsedilmektedir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 147; Telli, 1989: 6).

Buradan hareketle, madenlerden maddi kazanç elde etmeyi konu edinen rödovans sözleşmelerinin tanımını yapmak mümkün hale gelmektedir. Söz konusu sözleşmeler, ruhsat bölgelerinde, kanunda tanımı yapılmış bulunan madenlerin değerlendirilmesi amacıyla üçüncü kişilere ya da tüzel kişiliklere ruhsat sahasının bir kısmının ya da bütününün ruhsat sahipleri tarafından, arama ve işletmeyi de kapsayacak şekilde tasarruf hakkını, belirli bir bedel karşılığında, tasarruf hakkının devredilmesini konu edinen sözleşmeler olarak tanımlanması mümkündür (Uygun, 2003: 297; Erekmekçi ve Söleymanoğlu, 2016 134; Çankaya, 2014: 1).

1.3.2. Sözleşmenin Tarafları

1.3.2.1. Maden İşletme Ruhsat Sahibi

Maden işletme ruhsat sahibi, maden hakkının kullanımını rödovansçıya belli bir bedel karşılığında devreden kişidir. Maden işletme ruhsat sahibinin sadece ruhsat sahibi olması yeterli olmayıp maden işletme izninin de düzenlenmiş olması gerekmektedir (Dursun, 2022: 353). Daha önceden bahsetmiş olduğumuz gibi, Maden Kanunu'nun altıncı maddesinde maden ruhsatının kimlere verilebileceği düzenlenmiştir. İşbu maden ruhsatı alan kişi maden hakkını rödovans sözleşmesiyle devredebilir. Maden Kanunu'nun gene altıncı maddesinde yer aldığı gibi maden

ruhsat sahipleri özel hukuk gerçek veya tüzel kişileri olabileceği gibi kamu tüzel kişileri de olabilir.

Maden Kanunu'nun 6.maddesinin ilk fıkrasında da belirtildiği üzere, ruhsat sahibi sıfatıyla Rödovans Sözleşmesine taraf olacak gerçek kişiler fiil ehliyetine sahip T.C vatandaşları olabilir (Erdoğan, 2017: 66).

Diğer yandan, aynı Kanunun 6. maddesinin üçüncü fıkrası, “*Devlet memurları, diğer kamu görevlileri, Genel müdürlüğün merkez ve taşra teşkilatında çalışan yevmiyeli ve mukaveleli personel, arama ve işletme ruhsatı alamaz*” şeklindedir. Kanundan da anlaşılacağı üzere, yukarıda sayılan kişilerin Rödovans Sözleşmesinde taraf teşkil edemeyeceği kuşkusuzdur. Şayet bu kişiler yapılan kontrollerde gözden kaçırılarak taraf olmuş olsa dahi 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun kesin hükümsüzlük başlıklı 27. maddesinde düzenlendiği gibi bu kişilerin rödovans sözleşmesine taraf olması kanunun emredici hükümlerine aykırılık teşkil ettiğinden bu kişilerin taraf olduğu Rödovans Sözleşmeleri kesin hükümsüz olacaktır.

Bunun yanında, Maden Kanunu'na göre Özel hukuk tüzel kişileri de maden ruhsat sahibi olabilirler. Fakat özel hukuk şirketlerinin maden ruhsatı sahibi olabilmesi için şirket statülerinde madencilik faaliyeti yapabileceklerine dair hüküm bulunmalıdır (Topaloğlu, 2011: 62).

Kanunda yer alan diğer bir ruhsat sahibi olabilen kişiler ise kamu tüzel kişileridir. Kuruluş kanununda veya ana sözleşmesinde madencilik yapabilir hükmü bulunan tüm kamu iktisadi teşebbüsleri madencilik yapabilir (Erdoğan, 2017: 67).

1.3.2.2. Rödovansçı

Maden ruhsat sahibi tarafından maden hakkının kullanımının devredildiği kişiye rödovansçı denir. Rödovansçı olabilmek için aranan şartların maden ruhsat sahibi olabilmek için aranan şartlarla aynı olduğu kabul edilir (Amıklioğlu, 2016: 74). Maden Yönetmeliği'nin 4. maddesinde rödovansçı, “*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi amacıyla ruhsat sahiplerinin rödovans sözleşmesi imzaladığı gerçek ve tüzel kişiler, kamu kurum ve kuruluşları ile bunların iştirakleri...*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında gene maden ruhsat sahibi

gibi özel hukuk tüzel kişinin de rödovansçı olabilmek için statülerinde madencilik yapabilecekleri yazılı olmalıdır (Dursun, 2022: 354).

Alt Rödovansçı, ruhsat sahibi ve rödovansçı yani kiracı dışında, alt rödovansçı da bu ilişkiye katılmaktadır. Alt Rödovansçı, madenin kullanım haklarını devralan rödovansçı ile rödovans sözleşmesinde belirtilen tüm koşullara uyması şartıyla bu madenin kullanım yetkisini devralan kişidir (Dursun, 2022: 363).

1.3.3. Sözleşmenin Hukuki Niteliği

Bu noktada rödovans sözleşmelerinin hukuki niteliğini ele almak gerekmektedir. Bir kere yukarıda görüldüğü üzere ilgili sözleşme, maden hakkının belirli bir kısmının devri niteliğindedir. Tapular bakımından geçerli olduğu gibi madenler bakımından da bir sicil bulunmaktadır. Buna maden sicili denilmektedir. Ruhsat dolayısıyla bireylerin ya da tüzel kişiliklerin sahibi olduğu haklar bu sicile, *maden siciline* işlenmektedir. Maden Kanunu md. 38 hükmü uyarınca bu sicil alenidir. Dolayısıyla üçüncü kişiler sicilde yer alan hakları bilmediğini iddia edememektedir. Dolayısıyla sicilde yer alan haklar da tescil dolayısıyla kazanılmış olmaktadır (Topaloğlu, 2011: 298). O halde maden hakkının doğumundan bahsedebilmek için evvela maden siciline uygun şekilde kaydın yapılıp yapılmadığına bakılması gerekmektedir.

Rödovans sözleşmesinin taraflarından birinin idare olması muhtemeldir. Özellikle ruhsat sahibinin idare olduğu rödovans sözleşmeleri yaygındır. Buna karşın, sözleşmenin bu niteliği rödovans sözleşmesini idari bir sözleşme olarak değerlendirmeye yetmemektedir. Bunun nedeni, idari sözleşmelerde, idarenin kamu gücünü kullanarak ve kamu hizmetini önceleyerek sözleşmelere taraf olmasıdır (Telli, 1989: 57; Erdoğan, 2018: 95). Açıktır ki idare, madenlerin işletilmesi hakkını rödovansçıya devrederken kamu yararını gözetmek mecburiyetindedir. Esasında idare, yaptığı her işlemde kamu yararını gözetmek durumundadır. Diğer yandan madenlerin işletilmesinin kamu hizmeti olduğu da kabul edilebilir; fakat idare, bu sözleşmenin imzalanması bakımından kamu gücü kullanmamakta, ayrıcalıklı bir konumda bulunmamaktadır (Erdoğan, 2017: 96).

Maden siciline kayıtlı bir haktan söz edilmesi dolayısıyla maden hakkının *aynı bir hak ya da benzeri* olduğu ifade edilebilir. Buna mukabil, 3213 sayılı Kanun,

söz konusu hakkı sınırlı sayı bağlamında belirlemiştir. Dolayısıyla Türk Medeni Kanunu haricinde bir aynı haktan bahsedilemeyecektir. Bu nedenle, herkese karşı ileri sürülebilir ve eşya üzerinde hâkimiyet ve tasarruf yetkisini doğrudan kuran aynı hakların aksine 3213 sayılı Kanun'da kurulan madenin işletilmesine ilişkin tasarruf hakkı haklara bölünerek tasarruf edilememektedir. Buna karşın literatürde, maden hakkının, sicil aleniliğinin sağlanmış olması ve herkese karşı ileri sürülebilirliğinin sağlanmış olması, tescil ile kazanılması gibi özellikleri dolayısıyla kendine özgü bir aynı hak olduğuna yönelik değerlendirmelerin bulunduğu ifade edilebilir (Göğer, 1979: 128; Amıklıoğlu, 2016: 33).

Rödovans sözleşmesi ise, sözleşmesel niteliği bakımından tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Aynı zamanda karşılıklılık esasına dayalı (*ivazlı*) ve rızai bir sözleşme niteliği taşımaktadır. Bu sözleşme bağlamında, rödovansçı, madenin kullanılması ve işletilmesi hakkını devralır. Böylece taraflar arasında nispi bir hak doğmaktadır (Eren, 2015: 429; Öztürk, 2010: 49). İlgili sözleşmenin aynı zamanda ürün kirası bağlamında değerlendirilmesi de mümkündür. Ruhsat sahibi, sözleşme gereği, ruhsatta yer alan maden alanının devrini ve konuya ilişkin ruhsat dolayısıyla elde edilen hakların devrini üstlenmektedir. Rödovansçı ise bu devirler dolayısıyla bir bedel ödeme borcunu üstlenmektedir. Her iki tarafın da karşılıklı olarak bir edimi yerine getirmeyi üstlenmeleri dolayısıyla da karşılıklılık özelliğini taşıyan bir sözleşme olduğu da söylenebilir (Eren, 2015: 430; Öztürk, 2010: 49; Göğer, 1979: 130).

Rödovans sözleşmesi tarafların açık bir şekilde sözleşmeye rıza gösterdiklerinin anlaşılması ile kurulmaktadır. Bu bağlamda, rödovans sözleşmesinin hukuken geçerlilik kazandığından bahsedebilmek için aynı zamanda ruhsat sahibinin fiili olarak maden alanını terk etmesi bir zorunluluk arz etmemektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere, rödovans sözleşmesi kural olarak süreklilik içeren bir borç ilişkisi doğurur. Bunun nedeni kira sözleşmesine benzemesidir. Ruhsat sahibi, tasarruf yetkisini bu sözleşme süresince rödovansçıya devretmektedir (Aral ve Ayrancı, 2015: 256; Karahasan, 2004: 1154; Uyumaz ve Güngör, 2015: 155 vd.; Gümüş, 2013: 232).

1.4. SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ VE BAKANLIK İZİNİ

Rödovans sözleşmesinin yapılması bakımından kanun herhangi bir şart ortaya koymuş değildir. Bu bakımdan sözleşmeye ilişkin zorunlu bir şekil şartının olduğu söylenemez. Buna karşın 3213 sayılı Kanun'un Ek Madde 7 hükmü gereğince, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulduğundan bahsedebilmek için evvela *Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG)* tarafından ilgili sözleşmeye onay verilmesi gerekmektedir. Bu durum, MAPEG'den izin alınmamış olan maden faaliyetlerinin durdurulacağına dair konulan hüküm ile açıklık kazanmaktadır. Benzer şekilde Maden Yönetmeliği md. 101 hükmü, rödovans sözleşmesinin taraflarının aralarındaki sözleşmeyi *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nun (ETKB)* izni ile gerçekleştireceklerini, ayrıca sözleşmede gerçekleştirilen değişikliklerin sicile işlenmesi ve MAPEG'in bilgilendirilmesi şartını ihtiva etmektedir. Bu durumda ilgili izinlerin kurulan sözleşmeye olan etkisinin ne olacağı tartışmalı bir durum kazanmaktadır. Doktrinde, bilhassa Bakanlık tarafından konuya ilişkin olarak izin verilmemesi durumunda sözleşmenin hükümsüz kalacağına ilişkin görüşler bulunduğu gibi maden hakkının devrine ilişkin hükümler geçersiz kalsa da borçlar hukukuna yaslanan bir kira sözleşmesi niteliğinde olmaya devam edeceği yönünde değerlendirmeler de bulunmaktadır (Özdamar, 2001: 126, Topaloğlu, 2001: 88). Diğer yandan Bakanlık izninin önemi aynı zamanda sözleşmenin geçerlilik kazanması anının tespit edilmesi bakımından da önem kazanmaktadır. Literatür incelendiğinde, Bakanlığın izninin öngörülmüş olmasının bir anlamı olduğu ve bu anlamda da madencilik faaliyetlerinin doğrudan devlet denetimine tabi kılınmasının amaçlandığı, bu nedenle tarafların aralarında akdettikleri sözleşmenin ancak Bakanlık tarafından izin verilmesi ile birlikte geçerli olarak kabul edileceğine dair görüşler bulunmaktadır (Oğuzman ve Öz, 2015: 179).

1.5. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ VE ÜRÜN KİRASİ BAĞLAMINDA TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Rödovans sözleşmesi, temelde ürün kirası ile ilişkilendirilmektedir. Kaldı ki, konuya ilişkin yüksek mahkeme kararları da benzer bir değerlendirme içermektedir. Ürün kirası, bir sözleşme üzerinde anlaşma tesis edilecek olan ürünün kullanımı, semerelerinden faydalanılması, ilgili ürünün işletilmesi gibi hakları konu edinen

sürekli bir borç ilişkisi doğuran sözleşme hüviyetindedir. Ürün kirası bakımından sözleşmenin konusu taşınır ürünler olabileceği gibi taşınmaz ürünler de olabilir. Sözleşmeye ilişkin düzenlemeler Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) md. 357 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir (Koca, 2015: 131; Yenisey, 2007: 162).

Ürün kirasına müteallik sözleşme bakımından kiraya verenin yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunların yerine getirilmemesi, bir sözleşme sona ermesi ya da fesih sebebi olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde kiraya veren, sözleşmenin konusu gerektiriyorsa, ürünün devri ile ilgili gerekli yasal izinleri almak mecburiyetindedir. Zira devir için bazen sicile şerh ya da tescil gerekli olabilmektedir. Bu gerekliliğin yerine getirilmemesi, sözleşme bakımından, bir ayıp oluşturmaktadır. Bu ayıbın giderilmemesi durumunda, kiracının *ayıba karşı tekeffül* hükümlerine müracaat etmesi mümkündür. Bunlardan biri de kiracının ayıpları bizatihi kendisinin gidererek yapmış olduğu bu masrafları sözleşmede kararlaştırılan rödovans bedelinden indirim yaparak düşülmesini talep edebilecektir (Altaş, 2009: 100; Tandoğan, 2008:119).

1.5.1. Ruhsat Sahibinin Yükümlülükleri

1.5.1.1. Devir Taahhüdü ve Tutanak Tutulması

Rödovans sözleşmesinin ilk unsuru, devir taahhüdüdür. Bu durum, rödovansçının üstlendiği, madeni işletmeye hazır bir şekilde devretme borcu ile de açıklanmaktadır. TBK'nın ürün kirasını düzenleyen md. 360 hükmü bağlamında yorumlanması mümkündür. Buna göre kiralayan, kiralananı, sözleşmenin maksatlarına münasip bir şekilde kullanılmasını ve iletilmesini sağlamak yükümlülüğüne sahiptir. Bu yükümlülük, elverişli bir şekilde ürünün teslimi ve sözleşme boyunca da bunun devamlılığının sağlanmasını da içermektedir. Bu noktada maden ruhsatı önem kazanmaktadır (Eren, 2015: 436 vd.; Arkan Serim, 2010: 36).

Açıktır ki rödovans sözleşmelerinde, madenin işletmeye uygun bir şekilde rödovansçıya teslim edilmesi bir taahhüt yükümlülüğü olup ruhsat sahibine ait bir yükümlülüktür. Bu yükümlülük ürün kirasından mülhem bir yükümlülük olarak ifade edilebilir. Ürün kirasında, kullanım taahhüdü, ürünün semereleri bakımından söz

konusu olmaktadır. Bu manada benzer bir değerlendirme rödovans sözleşmeleri bakımından da yapılabilir. şöyle ki maden hakkı ile ilgili olarak rödovans sözleşmesinin temel özelliklerinden biri maden ruhsatıdır. Ruhsat sahibi, tıpkı ürün kirasında olduğu gibi, madenin işletilmesi ile ilgili ruhsatının kullanımını devretmektedir. Aksi takdirde, taraflar arasındaki anlaşmanın bir rödovans sözleşmesi olarak kabul edilmesi mümkün görünmemektedir (Altaş, 2009: 76 vd.). Burada olsa olsa madenin semeninden yararlanmak gibi bir anlaşmanın varlığından bahsedilebilir ki temelde bu tür bir anlaşma kendiliğinden rödovans sözleşmesi olarak kabul edilemez. Zira rödovans sözleşmesinin ön plana çıkan özelliği, maden işletme ruhsatının ve bu ruhsattan doğan haklarının kullanımının devredilmiş olmasıdır. Dolayısıyla ruhsatın uygun bir şekilde devredilmesinin taahhüt edilmiş olması ve maden alanının da işletilmeye hazır olması önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Topaloğlu, 2019: 51 vd.).

Bu yükümlülük ile bağlantılı olarak ifade edilebilecek bir diğer yükümlülük de tutanak tutulmasıdır. Bu yükümlülük, maden alanının rödovansçıya devredilmesi durumunda, ilgili alanın boş mu yoksa dolu mu olduğuna ilişkin olarak ruhsat sahibi tarafından tutanak tutulmasını ifade etmektedir. Bunun nedeni, maden alanında devir anında bulunan eşyanın değerinin birlikte tespit edilmesi ve tutanağa geçirilmesini ngren TBK md. 359 hükmüdür. Benzer şekilde ruhsat sahibinin, ruhsata bağlı olarak kayıtlı olan araç-grecin bulunması halinde onun kaydını da içermektedir. Açıktır ki tutanak yükümlülüğü yazılılık gerektirmektedir. Aksi durumda, tutanağa konu olan eşyanın evsafı ve miktarı konusunda anlaşmazlıkların ortaya çıkması söz konusu olabilecektir. Temelde bu borç, TBK md. 359 hükmünün lafzından hareketle her iki taraf açısından da yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 129).

1.5.1.2. İdareye Karşı Yükümlülükleri stlenme Borcu

Rödovans sözleşmesi özel bir sözleşmedir ve konusu madenlerdir. Madenlerin işletilmesi boyunca kamu kurumları ile yürütülmesi gereken pek çok prosedür işlemi bulunmaktadır. Bu bağlamda kamu kurumları nezdinde madene ilişkin olarak sorumlulukların ruhsat sahibi tarafından üstlenilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu noktada, ruhsat sahibinin idareye karşı olan sorumluluklarını yerine

getirememesinin rödovans sözleşmesinin sona ermesine yol açabileceği dahi ileri sürülmektedir. Zira, idarenin madenin işletilmesine ilişkin olarak belirli izinleri ruhsat sahibine vermemesi durumunda, rödovansçının madeni işletmesi de engellenebilir; dolayısıyla rödovansçı bu durumdan zarar görür. Bu noktada literatürde, rödovansçı karşısında, ruhsat sahibinin üstlendiği borçlardan birinin de söz konusu idareye karşı sorumlulukların üstlenilmesi olduğu ifade edilmektedir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 165).

1.5.1.3. Madene İlişkin Temel Onarımların Yapılması Borcu

Rödovans sözleşmesi bir tür ürün kirası sözleşmesi türü olarak maden alanına ilişkin belirli onarım yükümlülüklerinin ruhsat sahibine ait olmasını içermektedir. Bu noktada belirli onarımların yapılması zorunlu olabilmektedir. Taraflar arasında yükümlülükler serbestçe belirlenebilir. Buna karşın taraflar arasında bir anlaşma olmadığı sürece TBK md. 361 hükmü geçerlidir. Bu bağlamda, rödovansçı, ortaya çıkan esaslı sorunları ruhsat sahibine doğrudan bildirmek yükümlülüğü altındadır. Bu bildirim sonucunda, ruhsat sahibi derhal bu sorunların giderilmesinden sorumlu olacaktır. Buna karşın, esaslı olmayan onarımlar rödovansçının yükümlülüğüne bırakılmıştır (Uyumaz ve Güngör, 2015: 167; Erdoğan, 2018: 138).

1.5.1.4. Daimî Gözlemci Bulundurma

Daimî gözlemci ya da tanımı itibarıyla daim nezaretçi, 3213 sayılı Kanun'a göre maden işletmesinde sürekli istihdam edilen bir maden mühendisidir. Bu kimsenin atanması Genel Müdürlük tarafından onaylanmalıdır. Ruhsat sahibinin madende daim nezaretçi bulundurma yükümlülüğü bulunmaktadır. Maden Yönetmeliği'ne göre daim nezaretçi, işletmedeki faaliyetlerinin yerine getirilmesine nezaret eder. Bunun tek istisnası kaynak tuzlarının işletilmesidir. Bir işletmede eğer ki daim nezaretçi bulunmamakta ise bu durumda işletme faaliyeti de yapılamaz. Peki, rödovans sözleşmeleri bakımından bu durum ne ifade etmektedir? Yargıtay, söz konusu daim nezaretinin ruhsat sahibi tarafından istihdam edileceğini hükme bağlamıştır. Ayrıca, diğer yükümlülüklerin yanında, daim nezaretinin bulunmamasının maden ruhsatının iptaline kadar uzanan bir dizi sonuçlarının olacağını belirlediği de anlaşılmaktadır. Bu karardan hareketle Maden

Yönetmeliği'nin 123. maddesine konuya ilişkin hüküm eklenmiş ve yükümlülüğün ruhsat sahibinde olduğu, bu atamanın Genel Müdürlük tarafından onaylanacağı kararlaştırılmıştır (Amıklioğlu, 2016: 171).

1.5.1.5. Ayıplardan Sorumluluk

Rödovans sözleşmesi bağlamında, ruhsat sahibinin en önemli sorumluluklarından birisi, sağladığı madenin ve maden ruhsatının ortaya çıkardığı belirli ayıplardan sorumlu olmasıdır. Temelde bu durum, TBK'da *ayıba karşı tekeffül* olarak belirlenen sorumluluk halinin rödovans sözleşmesine bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Konu, aynı zamanda, ürün kirasından hareketle de değerlendirilebilir. TBK md. 357 hükmüne göre ürünü kiralayan, ürünün işletilmeye hazır bir şekilde devredilmesi yükümlülüğü altındadır. Bu durumun belirli kriterler bağlamında gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu başlık altında rödovans sözleşmesi kapsamında ayıba karşı tekeffül konusu ele alınacaktır.

Her şeyden evvel, rödovans sözleşmesine konu olan maden sahası ya da ruhsat sahibinin sağladığı maden işletme ruhsatı ayıplı olmalıdır. Buradaki ayıp, sözleşme konusunun amaca uygun şekilde kullanılmasına olumsuz bir şekilde etki eden her türlü eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu eksikliklerin bir ayıp olarak değerlendirilebilmesi için evvela ruhsat sahibi tarafından bu eksikliklerin olmadığı yönünde bir vadin bulunması, eksikliklerin maden ruhsatında bulunmadığının temin edilmesi ya da konunun özellikleri gereği mutad bir rödovans sözleşmesi bakımından olması gerekli olan unsurların madende ya da maden işletme ruhsatında bulunmaması olarak değerlendirilebilir (Altaş, 2009: 58; Amıklioğlu, 2016: 132). Söz konusu eksiklikler, madenin işletilmesini engelleyen maddi eksiklikler, maden işletmesi bakımından maddi anlamda söz konusu olmayan fakat çevresel rahatsızlıklar ya da sorunlar, madenin işletilmesine ilişkin olarak gerekli olan yasal izinlerin alınmasında sorunların yaşanması gibi hukuki engeller, madenin işletilmesi ile elde edilen gelirin rödovans sözleşmesine konu olan bedel karşılığının oldukça altında olması ya da beklentinin çok fazla altında kalan bir gelir olması gibi hususlar olarak ortaya çıkabilmektedir. Tüm bu sorunlar, *maddi, manevi, hukuki ve ekonomik* ayıplar olarak değerlendirilmektedir (Altaş, 2009: 58; Amıklioğlu, 2016: 132; Erdoğan, 2018: 127; Öztürk, 2010: 176; Aral ve Ayrancı, s 280). Söz konusu ayıp

önemli ya da önemsiz olabilir. Önemli ayıp, açıktır ki, madenin işletilmesi bakımından rödovansçının hareket kabiliyetini önemli ölçüde kısıtlayan ayıplar olarak değerlendirilebilir. Bu ayıp, tarafsız bir üçüncü kişi tarafından bir değerlendirme yapıldığında, madenin işletilmesinin rödovansçıdan beklenemeyeceği bir ayıp olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2018: 128).

Ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun kaynağı TBK'dır. Buna karşın taraflar aksini rödovans sözleşmesinde akdetmiş olabilirler. Eğer taraflar arasında ruhsat sahibinin ayıplardan sorumlu olmayacağına yönelik bir anlaşma yapılmış ise bu durumda ayıba karşı tekeffül iddiasında bulunulamaz. Bunun istisnası ise *genel işlem şartı* niteliğini taşıyan sözleşme hükümleridir ki bunlar geçersiz sayılabilecektir (Erdoğan, 2018: 129; Amıklıoğlu, 2016: 138; Aral ve Ayrancı, 2015:328; Arkan Serim, 2010: 60; Öztürk, 2010: 178).

Rödovansçının, rödovans sözleşmesine konu madenin işletmesi bakımından bir ayıbın ortaya çıktığından bahisle ruhsat sahibinin sorumluluğunu iddia edebilmesi için evvela bu ayıbın varlığından haberdar olmaması gerekmektedir. Bu da demektir ki söz konusu ayıp gizli olmalıdır. Bu durum aynı zamanda dürüstlük ilkesinin de bir gereğidir (Zevkliler, Gökyayla, 2017: 257; Altaş, 2009: 59). Bu noktada rödovansçı, maden alanında bulunan teknik ekipmanın sorunlarını biliyor ve bu haliyle rödovans sözleşmesini akdediyor ise bundan sonraki süreçte bu sorunlar dolayısıyla ruhsat sahibinin mezkûr ayıplar karşısında sorumlu olduğunu iddia edemez (Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 260). Bu noktada dikkat çekilen bir husus, söz konusu ayıp biliniyor ya da bilinmesinin gerektiği düşünülüyor olmasına karşın bu ayıbın çevre sağlığı açısından bir zarar ortaya çıkardığı ya da zarar ortaya çıkarma tehdidi barındırdığı anlaşılması durumunda ruhsat sahibinin ayıbından bahsedilebilecektir (Aral ve Ayrancı, 2015: 281).

Rödovansçı, ruhsat sahibine yönelik olarak ayıba karşı tekeffül iddiasında bulunabilmek için, söz konusu ayıbı öğrenmesinden sonra, gecikmeksizin bu ayıpları ruhsat sahibine bildirmiş olmalıdır. Dolayısıyla rödovansçının ruhsat sahibine bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi durumunda ruhsat sahibinin sorumluluğundan artık bahsedemeyecektir. Dolayısıyla rödovansçının sözleşme anında bilinmesi gerekli olan ayıpları derhal bildirmemesi durumunda ya da sonradan ortaya çıkan ayıpları

gecikmeksizin bildirmemesi durumunda, sözleşme konusu maden alanını bu haliyle kabul ettiği kabul edilecektir. Aksinin Türk Medeni Kanunu (TMK) md. 2 bağlamında dürüstlük kuralına aykırı kabul edileceğine yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bağlamda ihbarın ne şekilde yapılacağına dair bir soru işareti ortaya çıkmaktadır. Konu açıkça hükme bağlanmış değildir. Dolayısıyla bir şekil şartına tabi olmamakla birlikte ispatının kolaylığı dolayısıyla noter aracılığıyla bildirilmesinin daha münasip olacağı açıktır (Altaş, 2009: 60; Amıklioğlu, 2016: 141).

Bu şartların gerçekleşmiş olması durumunda rödovansçının ruhsat sahibine karşı sahip olduğu bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklar TBK md. 304 ve devamındaki hükümlerde yer almaktadır. Buna göre eğer ki ayıplar *teslimden önce bulunan önemli ayıplar* ise bu durumda rödovansçı ruhsat sahibinin temerrüdünü ileri sürebilir. Buna bağlı olarak da sözleşmeyi feshetme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca, temerrüdün bir sonucu olarak, ortaya çıkan müspet zararlarının tazminini de talep edebilir. Eğer ki ayıp *teslim sonrasında ortaya çıkmış önemli bir ayıp ise*, bu durumda rödovansçının sözleşmeyi feshetme hakkı bulunmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 142 vd.; Eren, 2015: 437 vd.; Gümüş, 2013: 202; Aral ve Ayrancı, 2015: 277).

Diğer yandan, TBK md. 305 uyarınca teslim sonrasında ortaya çıkan önemli ayıplar bakımından, rödovansçının bazı seçimlik haklarının olduğu ifade edilebilir. Bunlar *ayıbın giderilmesini isteme, uygun bir indirim yapılmasını isteme, zararın giderilmesi ve sözleşmenin feshi* gibi haklardır. Zararın giderilmesinin talep edilmesi halinde rödovansçı sözleşmenin feshedilmesini isteme hakkını da kaybetmemektedir. Rödovansçının ayıbın giderilmesini isteme hakkının münasip bir şekilde kullanılabilmesi için evvela uygun bir süre içerisinde ayıbın bildirilmiş olması gerekmektedir. İndirim talep edilmesi halinde ise bu indirim, ayıbın ortaya çıktığı ya da rödovansçının haberdar olduğu tarihten ayıbın giderilmesi tarihine kadar geçerli olacak bir süreyi kapsar. Dolayısıyla bu hakkın kullanılması halinde, ayıp ortadan kalkana kadar rödovansçı indirim talep edebilir. Bu hakkın kullanılması için ayrıca bir mahkeme kararına gerek bulunmayıp doğrudan ruhsat sahibine yöneltilebilir. Fesih hakkı bakımından ise bazı şartlar gerekir. Ayıbın, yukarıda ifade edildiği şekliyle önemli ayıp olması ve rödovansçı tarafından gecikmeksizin bildirilmesi, ayıbın giderilmesi için ruhsat sahibine münasip bir zamanın tanınmış olması, buna

karşın belirtilen süre içerisinde ruhsat sahibinin bu ayıbı gidermemiş olması gerekir (Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 266 vd.; Gümüş, 2013: 205; Aral ve Ayrancı, 2015: 283 vd.; Amıklıoğlu, 2016: 149; Arkan Serim, 2010: 59).

1.5.1.6. Zapta Karşı Tekeffül

Zapta karşı tekeffül borcu ruhsat sahibine ait bir borçtur ve TBK md. 309 ila 312. maddeler arasında, ürün kirasının genel rejiminden türetilmektedir. Zapttan kasıt, üçüncü kişilerin ürün üzerinde kiracının hakları ile çatışan ve daha üstün olduğunu iddia ettikleri haklarını öne sürmeleridir. Bu noktada, söz konusu hakkın varlığı ve kira sözleşmesinden evvel kurulduğu ispat edilirse bu durum gerçek bir zapt olarak ön plana çıkar ve kiracının zararına sonuç doğurur. Rödovans sözleşmesi bakımından üçüncü kişilerin zapt olarak ileri sürebileceği hususlar şu şekilde ifade edilmektedir:

- İşletme ruhsatı: İşletme ruhsatı rödovans sözleşmesinin ana konularından birisidir. Dolayısıyla rödovansçı, sözleşme ilişkisi süresince bu işletme ruhsatını kullanmasına yönelik olarak bir sorunla karşılaşması durumunda bu durum karşısında zapta karşı tekeffül hükümlerinden faydalanabilir (Amıklıoğlu, s. 119-120).

- Madenin bulunduğu arazi: Rödovansçının madeni işletebilmesi için evvela madenin bulunduğu arazi bakımından bir uyuşmazlığın söz konusu olmaması, rödovansçının bu araziden uygun bir şekilde faydalanabilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ruhsat sahibine ait olan arazinin üçüncü kimselere devredilmesi ya da bu arazi üzerinde üçüncü kimselere yönelik olarak bir sınırlı aynı hak tesis edilmesi durumunda bu işlemlerin rödovansçının madenden faydalanmasını engelleyici bir nitelikte olmaması gerekmektedir (Amıklıoğlu, s. 119-120).

- Maden: Aynı şekilde madenin doğrudan kendisi üzerinde, üçüncü kimselerin hak talep ederek rödovansçının madeni işletmesini engellemesi söz konusu olabilir. Bu durum fiiliyatta pek mümkün değildir zira madenler toprak altında olduğundan doğrudan devletin tasarrufu altındadır. Fakat burada aynı madenin farklı kişilere ruhsatının verilmesi durumunda bu tür bir sorun ortaya çıkabilecektir (Amıklıoğlu, s. 119-120).

Zapta karşı tekeffül dolayısıyla rödovansçının ruhsat sahibinin sorumluluğunu iddia edebilmesi için belirli şartların gerçekleştiğinden emin olması gerekmektedir. Bu şartlardan ilki, yukarıda adı geçen üç unsur üzerinde üçüncü kişilerin rödovansçının kine kıyasla daha üstün olduğunu iddia ettiği bir hakkın varlığıdır. Bu haklar arasında evvela mülkiyet hakkı ve irtifak hakkı gelmektedir. Akabinde ise şerh ile desteklenmiş bir nisbi hak da bulunabilir. Söz konusu haklar bakımından dikkat edilmesi gereken husus bu hakların rödovansçının haklarını engeller bir mahiyeti cari olmalarıdır (Eren, 2015: 439; Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 271; Amıklioğlu, 2016: 154; Aral ve Ayrancı, 2015: 285 vd.). Diğer yandan söz konusu üstün hakkın rödovans sözleşmesinin akdedilmesinden evvel ortaya çıkmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde rödovans sözleşmesine bağlı olarak zapta karşı tekeffül hükümlerinin uygulanmasına imkân bulunmamaktadır. Son olarak zaptın rödovans sözleşmesine bağlı olarak rödovansçının maden işletmesini engeller bir nitelik taşıdığına yönelik olarak ruhsat sahibinin bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu bildirim, davayı bildirim yükümlülüğüdür. Zapta karşı tekeffülün bildirilmesi dava yoluyla söz konusu olabilmektedir (Eren, 2015: 439; Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 271; Amıklioğlu, 2016: 154; Aral ve Ayrancı, 2015: 285 vd.).

Yukarıda ele alınan şartların gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkan zararın niteliği önem kazanmaktadır. Üstün hak iddiası, rödovansçının işletme ruhsatına dayalı olarak madenden faydalanmasını engelleyici bir nitelik arz etmiyor ve fakat kendisinin müspet zararı var ise bu zararın tazminini talep etme hakkı bulunmaktadır. Bu noktada, söz konusu hak iddiasının rödovans sözleşmesinin akdedilmesi sonrasında ortaya çıkması durumu gündeme gelmektedir. Örneğin, madeni içeren arazi devredilmiş olabilir. Bu durumda yeni mâlik sözleşme ilişkisinin tarafı olur. Bu noktada kamulaştırmaya ilişkin hükümlerin saklı tutulduğu anlaşılmaktadır. Kısmi zaptın söz konusu olması da mümkündür. Rödovansçının hakkını kullanmasını engelleyici bir hak iddiasının sözleşmenin akdedilmesi sonrasında ortaya çıkması durumunda kiralananın el değiştirmesi konusunda uygun düşen hükümler buraya da kıyas yoluyla uygulanacaktır (TBK md. 311) (Aral ve Ayrancı, 2015: 286; Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 271-272).

1.5.1.7. Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Ruhsat sahibinin rödovansçıya karşı sahip olduğu yükümlülüklerden biri de onunla rekabet etmeme borcudur. Bu borca ilişkin olarak TBK ya da Maden Kanunu'nda bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat rödovans sözleşmelerinde rödovansçı, söz konusu madeni işleterek bir kâr elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu durumda, ruhsat sahibinin benzer bir faaliyete girişerek rödovansçı ile rekabete girişmesi durumunda rödovansçının ilgili işletme faaliyetinden arzu ettiği kârı elde etmesi de beklenemez ya da zorlaşabilir. Buna karşın bu yorumun aşırı bir hassasiyet içerdiği de söylenmelidir. Bunun nedeni iki şekilde izah edilebilir. Bunlardan ilki, rödovans sözleşmesinin ilgili madenin bulunduğu alanın bir kısmını konu edinmesi durumudur. Bu durumda, sözleşmenin kapsamadığı alanda aynı faaliyetinin yürütülemeyeceğini iddia etmek güçtür (Amıklıoğlu, 2016: 162 vd.). Diğer yandan özel hukuk ilişkileri, kural olarak serbestiye dayanır. Rödovansçı bu sözleşmeyi akdederken bir kâr elde etmeyi amaçlayabilir. Fakat ruhsat sahibinin de rödovansçının bu kârını desteklemek gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu yükümlülüğün serbesti prensibi ile ne kadar uyum içerisinde olduğu tartışmaya açıktır.

1.5.1.8. İlgili Vergi ve Diğer Ödemeleri Yapma Yükümlülüğü

TBK md. 302 uyarınca bir ürünün kiralanması durumunda, bu ürüne ilişkin olarak yasa gereği zorunlu tutulmuş bulunan belirli ödemeler bulunmaktadır. Bu ödemeler sigorta, vergi ve diğer benzeri yükümlülükler olarak ifade edilmiştir. Kira sözleşmesine ilişkin düzenlemede, söz konusu ödeme yükümlülüğü kural olarak kiralayana üzerine bırakılmıştır. Taraflar arasında aksi kararlaştırılabilir. Rödovans sözleşmesi söz konusu olduğunda da benzer bir yükümlülüğün MK md. 14 kapsamında hükme bağlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre rödovans sözleşmelerinde ruhsat sebebiyle ortaya çıkan ödeme yükümlülükleri bir devlet hakkıdır. Bu hak, sektörel anlamda, ruhsat sahibine yüklenmiş bir külfet olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fiyatlandırma ise, maden ocağından çıkarılan ürünün çıkış anındaki fiyatı üzerinden belirlenmektedir (Zevkiler ve Gökyayla, s. 277 vd.; Aral ve Ayrancı, 2015: 290, Ayrancı, 2021: 160-161).

1.5.1.9. Konuya İlişkin Maden Kanunu'nda Yer Alan Diğer Borçlar

MK'nun çeşitli hükümleri çerçevesinde ruhsat sahibine yüklenmiş belirli borçlar bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Gerekli izinlerin alınması borcu (MK. md. 6-7)
2. Sevk fişi alma borcu (MK md. 12)
3. İdareye hesap verme borcu (MKmd. 29 vd.)
4. Zorunluluk halinde geçici boşaltma için başvuru yapma borcu (MK md. 37)

1.5.1.10. Genel Olarak Rödovansçının Bu Yükümlülükler Karşısındaki Hakları

Yukarıda sayılan ruhsat sahibinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda rödovansçının belirli hakları olduğu açıktır. Bunlar ilgili başlıklar altında sayılmış olmakla birlikte burada ayrıca sayılmasında isabet görülmüştür. Bunlar şu şekilde sayılabilir:(Ayrancı, 2021: 119-137)

- İşletmeyi elverişli bir şekilde teslim alma hakkı
- Esaslı tamiratların yapılmasını isteme hakkı
- Ayıp nedeniyle ortaya çıkan zararın giderilmesini talep etme hakkı
- Ayıp nedeniyle orantılı bir indirim yapılmasını talep etme hakkı
- Zapt durumunda, sorumlu ruhsat sahibi ise, rödovansçı aleyhine açılan davayı üstlenmesini talep etme hakkı

1.5.2. Rödovansçının Borçları

1.5.2.1. Alanı Teslim Alma, İyi Bir Şekilde İşletme ve Muhafaza Etme

Ruhsat sahibinin maden alanını işletmeye elverişli bir şekilde teslim etme borcuna karşılık olarak rödovansçının da aynı şekilde alanı teslim alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülük TBK md. 364'ten yorum yoluyla çıkarılmaktadır. Zira ilgili kural, kiracının devraldığı alanı, özgülendiği amaca uygun bir şekilde işleme ve bu şekilde muhafaza etme yükümlülüğü altında olduğunu düzenlemektedir. Keza, aynı şekilde, ilgili maddeye göre kiracı, devraldığı alanın özgülendiği amacın dışında değişiklikler öngörmek isterse bunun için evvela kiraya verenin iznini alması gerekmektedir. Elbette her iki kuralda yer alan yükümlülükleri yerine getirebilmesi

için söz konusu alanı uygun bir şekilde devralması gerekmektedir (Erdoğan, 2018: 153).

Yukarıda ele alınan TBK md. 364 uyarınca rödovansçının temel sorumluluklarından birinin de devralınan madenin ve maden arazisinin iyi halde tutulması ve işletilmesi gibi bir yükümlülüğü olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, rödovansçının ilgili maden alanının özgülendiği amacı değiştirmeye dönük faaliyetlerde bulunmaması, ilgili alanın bozulmasına neden olabilecek faaliyetlerden kaçınması gerektiği yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bağlamda maden alanında farklı maden cevherlerinin çıkarılmasına dönük girişimler ele alınmaktadır (Altan, s. 117; Erdoğan, 2018: 154).

Bilhassa MK'nun her bir maden türünü sınıflandırdığı ve hepsi için ayrı ruhsatların alınması gerektiğini hükme bağlaması karşısında rödovansçının ruhsat sahibi ile birlikte anlaşmaksızın ve idare tarafından gerekli izinleri almaksızın farklı maden türlerini çıkarmaya girişmesinin dürüstlük ilkesi ile bağdaşmayacağı açıktır. Diğer yandan ürün kirasına dönük sözleşmelerde kiracı ürüne iyi bakmalı, madenin semen verme ve hâsılat getirme kabiliyetini köreltmemesi gerekmektedir rödovans sözleşmelerinin doğası sınırlı bir kaynağın çıkarılarak işlenmesi olduğundan, hâsılat getirme kabiliyetinde kaçınılmaz olarak bir azalma söz konusu olacaktır. Bunun yerine rödovans sözleşmelerinde sahanın özen yükümlülüğüne uygun şekilde kullanılması borcunun olduğundan bahsedilmektedir (Altaş, 2009: 117; Erdoğan, 2018: 154).

Maden alanını iyi halde tutmaya, ilgili alanı geliştirmeye dönük gelişmelerin takip edilmesi de dahildir. Örneğin rödovansçının teknik ilerlemeler karşısında yeniliklere uygun bir şekilde sahayı geliştirmesi de ödevleri arasındadır. Literatürde verimli cevher çıkarma sistemlerinin kurulması gibi hususların rödovansçının borçları arasında sayıldığı görülmektedir. Diğer yandan rödovansçı, teknik ilerlemelere uygun değişikliklerin yapılması konusunda, ruhsat sahibine de müsaade etmek mecburiyetindedir (Altaş, 2009: 113; Serim, 2010: 85). Nihayetinde, dikkat edilmesi gerekli olan hususlardan biri de özen yükümlülüğünün kapsamının ne olduğudur. Bu noktada mevzuatta açık bir hüküm bulunmamaktadır. Konunun uygulama ile şekillendiği anlaşılmaktadır. Literatürde özen yükümlülüğünün, rödovansçı eğer bizzat ruhsat sahibi olsaydı maden cevherini ne şekilde çıkararak

işleyecek idiyse o şekilde maden alanına muamelede bulunması gerektiği yönünde bir değerlendirme olduğu anlaşılmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 177).

Rödovans sözleşmesinde iyi işletme borcunu TBK md. 316 bakımından değerlendirecek olursak, maden sahasını işleten rödovansçının iyi işletme yapmış olduğu hususunun üretimle bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Rödovals sözleşmesinde ruhsat sahibine üretilen maden üzerinden gelirin %20'si gibi bir pay verilirse, yani maktu bir ücret üzerinden anlaşma olmamışsa; burada rödovansçı tarafından maden sahasına gerekli yatırımlar yapıp makul oranda üretim yapılması gerekir. Aksi halde, maden sahasından çıkması gereken madenden az maden çıktığı için ruhsat sahibinin de rödovans bedeli düşük olacaktır. Rödovalsçı maden sahasını iyi işletip makul oranda kar etmelidir. Şöyle ki, rödovansçının yapmamış olduğu yatırımlar, göstermemiş olduğu ilgiden kaynaklı üretimin az olması durumunda devlet de az vergi kazanır. Bu durumda hem ruhsat sahibi hem devlet zarar etmiş olur. Örneğin, 500 bin ton üretim izni olan bir maden sahasında rödovansçı tarafından gerekli yatırımlar yapılmayıp, izinler alınmaz ve yeterli de işçi çalıştırılmaz ise ve netice de 300 bin ton üretim yapılırsa, burada ruhsat sahibi ve devletin ekonomik olarak zarar göreceği kuşkusuzdur. Bu halde, artık ruhsat sahibi TBK md. 316/2 uyarınca rödovansçıya ihbarda bulunup, iyi işletme borcuna aykırılığın giderilmesi için 30 gün süre vermelidir. Aksi durumda rödovansçı eksiklerini giderip maden sahasını iyi işletemezse rödovans veren ruhsat sahibi sözleşmeyi ihbar süresi sonunda feshedeceğini bildirir (Arpacı, 2002: 67 vd.).

Gene maden sahasında iş güvenliği tedbirleri alınmaması nedeniyle iş kazası meydana gelirse, devlet tarafından maden sahası 6 ay süreyle kapatılabilir. Bu halde, üretim olmadığı için, gelir üzerinden bir anlaşma yapılmışsa rödovans bedelinin en az 6 ay süreyle alınmaması gündeme gelir. Ruhsat sahibi doğrudan etkileneceğinden işgüvenliği tedbirlerine ciddi derecede uymayan rödovansçıya karşı ruhsat sahibi TBK md. 316/2 uyarınca ihbarsız ve önelsiz doğrudan rödovans sözleşmesini feshedebilir. Çünkü rödovansçının hatası nedeniyle maden sahası Bakanlık tarafından doğrudan kapatılabilir veya ruhsat iptaline gidilebilir. Bu nedenle maden sahasında kaza yaşanması durumunda ruhsat sahibi zarar göreceğinden sözleşmenin feshine başvurabilir. Fakat işgüvenliği tedbirlerinin alınmaması ihbarı gerektirecek nitelikte ufak bir eksiklikten ibaret ise örneğin, maden sahasında yeterli sayıda uyarı

levhası yoksa, kanaatimizce ruhsat sahibi tarafından doğrudan tespit yapıp, rödovansçıya eksikleri gidermesi için gene TBK md. 316/2 uyarınca 30 gün ihbar süresi verilmesi, rödovansçı tarafından eksikliklerin giderilmemesi durumunda ruhsat sahibi tarafından sözleşmenin feshi yoluna başvurulması gerekmektedir.

Diğer yandan, maden sahasında rödovansçı tarafından kaçak üretim yapıldığı ruhsat sahibi tarafından tespit edilirse, ruhsat sahibi tarafından rödovans sözleşmesi ihbarsız ve önelsiz olarak doğrudan feshedilebilir. Uygulamadan bir örnekle açıklayacak olursak, rödovansçı tarafından 50 bin ton üretim yapılmasına rağmen üretimin 20 bin tonu sevk irsaliyesi düzenlemeden piyasaya sürülürse, yani üretim 30 bin ton olarak gösterilirse, burada doğrudan ruhsat sahibi ve devlet kaçak üretim nedeniyle zarar göreceğinden sözleşmenin rödovansçı tarafından açıktan kötü kullanım hali söz konusu olduğundan TBK. md. 316/2 uyarınca sözleşme doğrudan ruhsat sahibi tarafından ihbarsız ve önelsiz feshedilebilir.

Özetle uygulamada iyi işletme borcu altında dört başlık yer almaktadır. Bunlar şu şekilde sayılabilir:

1. Maden sahasının ruhsat hukukuna zarar vermeden üretimin yapılabilmesi için idareden zorunlu olan izinlerin alınması.
2. Maden sahasında verimli bir üretimin çevresel koruma yönetmelikleri de dahil olmak üzere bütün yasal mevzuatlara uygun yapılabilecek mühendislik ve teknik ekibinin olması.
3. Maden sahasında ki bütün üretim faaliyetlerinin yasal mevzuata tam uygun olması
4. Maden sahasında üretilebilecek maksimum madenin üretilmesi

1.5.2.2. Bedel

Rödovans sözleşmesinin oluştuğundan bahsedilebilmesi için rödovansçının maden işletme ruhsatının devri karşılığında uygun bir bedeli ruhsat sahibine ödemeyi taahhüt etmesi gerekmektedir. Bu taahhüt rödovans sözleşmesinin kurucu şartları arasında yer almaktadır. Rödovans bedeli, rödovansçının, madenin işletme ruhsatının kendisine devredilmesi karşısında ödemeyi üstlendiği bedel olarak tanımlanabilir (Gümüş, 2013: 288 vd.; Arkan Seçim, s. 91).

Rödovans sözleşmesi ürün kirasından ayrılan bazı yönler taşımaktadır. Bunlardan en önemlisi, maden cevherinin sürekli azalan bir nitelik taşımasıdır. Bu nedenle de sözleşmede kararlaştırılan bedelin niteliği de önem arz etmektedir. Buna karşın rödovans sözleşmesinde bedelin ne kadar olması gerektiğine yönelik olarak bir şart bulunmamaktadır. Dolayısıyla bedel taraflar arasında kararlaştırılacaktır. Bu bağlamda maktu bir meblağ taraflar arasında kararlaştırılabilir ya da rödovansçının madenin işletilmesi dolayısıyla elde edeceği kârdan belirli bir oranın ruhsat sahibine ödeneceğinin kararlaştırılması da mümkündür. Diğer yandan, sözleşmelerde zaman zaman bu yönde bir hükmün öngörülmediği de vakidir. Bu durumda ürün kirasını içeren genel hükümler üzerinden sorunun çözümüne başvurmak gerekmektedir. Söz konusu düzenlemenin Türk Borçlar Kanunu md. 357’de, bedelin, eğer sözleşmede belirlenmemişse *yerel adetler* üzerinden belirleneceğine dair hükmü geçerlilik kazanacaktır. Buradan hareketle rödovans bedelinin kararlaştırılmamış olması durumunda madenin işletilmesine ilişkin olarak tatbik olunan yerel uygulamanın ne şekilde cereyan ettiği önemli bir gösterge olarak dikkat çekmektedir (Altaş, 2009: 79; Amıklıoğlu, 2016: 111).

Rödovans sözleşmesi bağlamında bedelin nerede ödeneceği sorunu gündeme gelmektedir. Konuya ilişkin olarak ürün kirasına ilişkin hükümler sarih değildir. Bu nedenle genel kural olarak TBK md. 89 üzerinden hareket etmek gerekmektedir. Eğer taraflar, rödovans sözleşmesinde konuya ilişkin bir belirlenimde bulunmamışlarsa borcun ifa yeri olarak belirlenecek hükümler bu maddede yer almaktadır. Buna göre, rödovans sözleşmesinde bedel, ekseriyetle para borcudur. O halde ödeme zamanındaki ruhsat sahibinin yerleşim yerinde ifa edilecektir (TBK md. 89/1). Eğer ki sözleşmede bedel olarak, madenden çıkarılan cevherin bir kısmının ruhsat sahibine ödeneceği kararlaştırılmış ise bu durumda borçlunun yerleşim yerinde ifa edilmesi gerekecektir (TBK md. 89/3).

Rödovans sözleşmesinin günün şartlarına uyarlanması da söz konusu olabilmektedir. Bilhassa beklenmeyen durumlar karşısında uyarılama talep edilebilmektedir (Yavuz, Acar, Özen, 2014: 707). Buna göre rödovans sözleşmesinde bedelin uyarlanabilmesi için belirli şartların gerçekleşmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Bu şartlar, sözleşmenin geçerli olarak kurulmuş olması ve sözleşme bedeline ilişkin olarak uyarılama boşluğunun bulunmasıdır. Uyarılama

hâkim tarafından, değişen koşullara göre ve kendi koyduğu kurallar vasıtasıyla yapılmalıdır. Son olarak uyarılama herhangi bir durum ile engelleniyor olmamalıdır. Bu noktada uyarılama talep edenin kusurunun olmaması gerekliliktir. Açıktır ki uyuşmazlığın ortaya çıkması durumunda hâkim uyarılama konusunda bilirkişiden istifade edebilecektir (Eren, 2015: 506-507; Altaş, 2009: 124; Amıklioğlu, 2016: 183). Diğer yandan olağanüstü durumlar karşısında bedelden indirim talep edilebilmesi için, bu durumda elde edilebilen gelirin beklenebilecek asgari gelirden daha düşük bir seviyede gerçekleşmesi hususu aranmaktadır. Bu hal, öngörülemezlik halinin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir (Cansel, 1953: 111).

Diğer yandan, rödovans sözleşmesi bağlamında bedelin ödenme zamanı ile ilgili olarak da ürün kirasına yönelik değerlendirmeler üzerinden bir belirleme yapmak mümkündür. Bu kapsamda TBK md. 362'de, tarafların ifa zamanını sözleşme ile belirleyebilecekleri düzenlenmektedir. Sözleşmede bu yönde bir belirleme bulunmamakta ise yerel adetlere bakılacaktır. Konuya ilişkin bir yerel adet de olmaması durumunda rödovansçının kira ve yan giderleri, kira yılının ve en geç kira süresinin sonunda ödeyeceği belirlenmiştir (TBK md. 362/1). Dolayısıyla rödovans sözleşmesinde ödemenin, aksi yönde bir kural ya da yerel adet olmadığı sürece yıllık ve en geç kira sözleşmesinin sonunda yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Burada oluşan farklılığın nedeninin ürün kirasının hâsılat ilişkisi doğurmasıdır. Bunun anlamı şudur ki rödovansçı evvela madeni işletmeli, buradan bir hâsılat elde etmelidir ki bu kazancından ruhsat sahibine olan kira borcunu ödeyebilsin (Arkan Seçim, 2010: 95; Amıklioğlu, 2016: 183). Belirlenen sürede rödovansçının kira ve yan giderleri ödememesi durumunda, ruhsat sahibi, yazılı olarak bildirimde bulunarak rödovansçıya en az altmış günlük bir önel verir. Sürenin geçmesine rağmen hala kira ödenmemiş ise sözleşme feshedilebilir (Arkan Seçim, 2010: 95; Amıklioğlu, 2016: 183).

Bilindiği üzere TBK md. 149 çerçevesinde zamanaşımı kural olarak 10 yıldır. Buna karşın kira sözleşmeleri bakımından alacak zamanaşımı kural olarak beş yıl olarak düzenlenmiştir. Bu hal TBK md. 147'de düzenlenmektedir. Fakat zamanaşımının başlangıç tarihinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada, rödovans sözleşmesi bir kira sözleşmesi olduğundan dönemsel edimlerden oluşmaktadır. Dönemsel edimlerde zamanaşımı ise TBK md. 150 çerçevesinde düzenlenmektedir.

Buna göre ise zamanaşımının, ödemesi muaccel olan ve ödenmeyen ilk kira sözleşmesinden işlemeye başlayacağı söylenmelidir (TBK md. 150) (Eren, 2015: 1327; Kılıçoğlu, (2018: 1080 vd.).

Bedelin ödenmesi, TBK md. 136 hükümleri çerçevesinde öngörülen ifa imkânsızlığı ile malul olmuş da olabilir. Bu halde, kusursuz sorumluluk halinin var olup olmadığı incelenmelidir. TBK md. 136 kapsamında ifa imkânsızlığından bahsedebilmek için evvela edimin yerine getirilmesi, sözleşmenin akdedilmesinden sonraki bir süreçte imkânsız hale gelmiş olmalıdır. Söz konusu imkânsızlık doğal sebeplerle ortaya çıkabileceği gibi maddi sebeplerle ya da hukuki sebeplerle de ortaya çıkabilir (Kılıçoğlu, 2018: 1079; Uyumaz ve Güngör, s. 175). Diğer yandan, ifa imkânsızlığından rödovansçının sorumlu tutulamaması gerekmektedir. Bunun için ifanın imkânsızlaşmasına sebep olan hususun öngörülemez bir nitelikte olması lazımdır. Diğer türlü, borçlunun ifa edilmeme olgusundan dolayı kusurlu olduğu varsayılır. Örneğin MK md. 7 kapsamında ruhsat sahibinin izin alamaması buna örnek olarak verilebilir. Son olarak rödovansçının bu imkânsızlığı gecikmeksizin ihbar etmiş olması gerekir (Kılıçoğlu, 2018: 1081; Eren, 2015: 1332).

1.5.2.3. Alt Kira ve Kiranın Devri Yasağına Uyma

Rödovansçının bir diğer yükümlülüğü de devraldığı maden işletme ruhsatı, arazi ve madeni alt kiraya vermemek ve kiranın devredilmemesidir. Söz konusu kural TBK md. 366 ile hükme bağlanmaktadır. TBK'nın söz konusu işlemlere engel koymasının arkasında bir gaye yer almaktadır. Bu gaye, ruhsat sahibinin rödovans sözleşmesini yaparken rödovansçının konuya dair kabiliyetlerini göz önünde bulundurarak karar vermesidir. Buna mukabil rödovansçının alt kiraya vermesi işleminde alt kiracının konuya ilişkin kabiliyetlerinin niteliği konusunda ruhsat sahibinin herhangi bir bilgisinin olmaması, bu durumu güçleştirmektedir. Diğer yandan Bakanlığın izninin rödovans sözleşmesi bakımından geçerli oluşu da ruhsat sahibinin sözleşmede yer almasını gerektirdiğinden alt kiraya verme hususu kendiliğinden bir yasak olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada, yukarıda şekil şartı olarak değinildiği üzere, rödovans sözleşmelerinin geçerliliğinden bahsedebilmek için evvela MAPEG ve ETKB tarafından izinlerin verilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu izinler

alınmaksızın ruhsat sahibinin onayıyla söz konusu alt kiranın yürürlük kazanması da mümkün değildir (Amıklioğlu, 2016: 199). Diğer yandan, önemle belirtilmelidir ki rödovans sözleşmesini konu edinen sözleşme türlerinde, alt kiranın bütünüyle yasaklanması da mümkün değildir. Bu bağlamda maden sahasında esaslı değişiklik gerektirmeyen ve zarar ortaya çıkarmayacak olan kiralama işlemlerinin ilgili kurumlardan izin alınmak suretiyle geçerli olması gerektiği yönünde görüşlerin olduğu anlaşılmaktadır (Ayrancı, 2021: 144).

1.5.2.4. Katlanma ve İhbar Borçları

Rödovans sözleşmesinin devamı süresince rödovansçının bilhassa maden sahasındaki ayıpların giderilmesi ya da diğer zararların giderilmesi konusunda ruhsat sahibi tarafından yürütülecek çalışmalara (TBK md. 319/1) bakım, satış ya da sonraki kiralama için gerekli bulunan diğer faaliyetlere (TBK md. 319/2) katlanmak mükellefiyeti bulunmaktadır. Bunun geçerli olabilmesi için ruhsat sahibi, uygun bir süre önce bildirimde bulunmalı ve rödovansçının da çıkarlarını gözetmelidir (TBK md. 319/3). Bunun nedeni olarak, taraflar arasındaki ilişkinin pratikte bir menfaat ortaklığı şeklinde tezahür etmesinden mütevellit olduğu ifade edilmektedir. Bu yükümlülük altında gerekli evrakların durumu konusunda ruhsat sahibinin kontrol hakkının da yer aldığı dahi ifade edilmektedir (Amıklioğlu, s. 303; Arkan Serim, 2010: 127).

Son olarak ihbar borcundan da bahsetmek gerekmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere, maden sahasının ayıplı çıkması, esaslı tamiratların gerekli olması ve üstün hak iddiasının bulunması gibi durumlarda, rödovansçının sorumluluktan kurtulabilmesi için gerekli olan ve gecikmeksizin gerçekleştirilmesi gerekli olan bildirimlerin yapılmasını içeren bir yükümlüktür (Erdoğan, 2017: 670 vd.).

1.5.2.5. Rödovansçının Yükümlülükleri Karşısında Ruhsat Sahibinin Hakları

Nasıl ki ruhsat sahibinin yükümlülükleri karşısında rödovansçının hakları bulunmaktadır, aynı şekilde rödovansçının yükümlülükleri karşısında ruhsat sahibinin de hakları bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sayılabilir:

- *Maden sahasının iyi bir şekilde muhafaza edilmesi ve amacına uygun işletilmesini isteme hakkı*
- *Ücret talep etme hakkı*
- *Bedelin arttırılmasını talep etme hakkı*
- *Hapis hakkı*

Bunlardan maden sahasının iyi bir şekilde muhafazasının talep edilmesi ve amacına uygun bir şekilde kullanılmasını talep etme hakkı ruhsat sahibinin temel hakları arasındadır. Bu hak, rödovansçının maden sahasını amacına uygun bir şekilde kullanmaması ya da iyi bir şekilde muhafaza etmemesi halinde kendiliğinden doğan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun rödovansçının sorumluluğu olmaktan çıkabilmesi için iki hususun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlardan biri, kusurun ruhsat sahibi tarafından kaynaklanması iken diğeri de rödovansçının derhal bu durumu ruhsat sahibine bildirmesi yükümlülüğüdür (Amıkcıoğlu, 2016: 174; Öztürk, 2010: 131; Erdoğan, 2018: 114; Altaş, 2009: 116; Öztoprak, 2015: 131).

Rödovansçı karşısında ruhsat sahibinin bir diğeri hakkı sözleşme karşılığında bir ücret talep etme hakkıdır. Bu hak, rödovansçının sözleşmede belirlenen sürede bedeli ödememesi ve borcun muaccel hale gelmesinden sonraki süreçte, ruhsat sahibinin bildirim yoluyla rödovansçıya 60 gün müsaade vererek borcun ödenmesini talep etmesi şeklinde cereyan etmektedir. Sürenin geçmesine karşın hala ücretin ödenmemesi durumunda ruhsat sahibinin, *alacağın gecikme sebebiyle ortaya çıkan tazminat ile birlikte ifasını talep etme; borcun ifa edilmemesi dolayısıyla ortaya çıkan zararlarını talep etme, sözleşmeden dönme* gibi seçimlik haklarını kullanması mümkündür. Buna karşın eğer ki ruhsat sahibi, sözleşmeden dönme hakkını kullanmayı tercih ederse bu durumda tarafların karşılıklı olarak birbirilerine karşı ifa yükümlülükleri ortadan kalkar. Evvelki dönemde ortaya çıkmış olan ifalardan kaynaklı edimlerin talebi hariçtir (TBK md. 125) (Ayan, 2016: 285; Reisoğlu, 2012: 367 vd.; Altaş, 2009: 127). Bu noktada bir husus, rödovans sözleşmelerinde, bedelin çıkarılan madenden bir oran olarak, yani parça ödemesi olarak yapılmasının kararlaştırılması durumunda, yapılan ödemeye ilişkin, cevherin yeterli kalitede olmaması halidir. Ruhsat sahibi, söz konusu borcun *gereği gibi ifa edilmediğini* ileri sürerek bu nedenle ortaya çıkan zararını borçludan talep edebilir. Borçlunun bu

durumda kusurun kendisinden kaynaklanmadığını ispat etmesi gerekmektedir (TBK md. 112) (Erdoğan, 2018: 116.).

Ruhsat sahibi, günün şartlarına uygun düşmeyen sözleşme bedelinin arttırılmasını talep edebilir. Sözleşmenin akdedilmesinden sonra ortaya çıkan ve öngörülebilir olmayan bir durumun ortaya çıkması nedeniyle tarafların ifasının imkânsız hale gelmesi ya da aşırı güçleşmesi durumunda, henüz ifa edilmemiş olan haklar saklı kalmış olmak kaydıyla (TBK md. 138) ruhsat sahibi, ücretin arttırılmasını talep edebilir. Bu talep yargısal yollar kullanılmak suretiyle gerçekleşecektir (Gümüş, 2013: 253).

Nihayetinde ruhsat sahibinin, rödovansçının yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda başvurabileceği son hakkı hapis hakkıdır (Altaş, 2009: 128; Arkan Serim, 2010: 105; Zevkliler ve Gökyayla, 2017: 284 vd.; Aral ve Ayrancı, 2015: 313). TBK md. 336-338 maddelerinde düzenlenen ve kira hukuku bağlamında genel şartları haiz olan hapis hakkı, kıyas yoluyla uygulanacaktır. Söz konusu kurallara göre, ruhsat sahibi, muaccel hale gelmiş ve henüz ödenmemiş olan (*bir yıllık işlemiş ve işlemekte olan altı aylık*) alacaklarına karşılık olarak, maden sahası üzerindeki taşınır eşyalar üzerine hapis koyabilir (TBK md. 336/1) (Amıklıoğlu, 2016: 192 vd.). Bu hükümden rödovansçının haczedilemeyen eşyaları istisna tutulmuştur (TBK md. 336/3). Rödovans sözleşmelerinde, MK md. 40-41 gereğinde, madencinin faaliyetlerine devamını sağlayan makinelerin haczi mümkün değildir. Diğer yandan, üçüncü kişilerin eşyalarının maden sahasında bulunması durumunda, ruhsat sahibi, eğer ki bu eşyaların rödovansçıya ait olmadığını biliyor ya da bilmesi lazım geliyorsa, buna ek olarak da bu alanda çalınmış veyahut kaybolmuş ya da diğer irade dışı yollarla esas malikinin elinden çıkmış bulunan eşyalar bulunmakta ise, bu eşya üzerinde hapis hakkı işletilemez (TBK md. 337/1). Getirilen eşyaların rödovansçının mülkiyetinde olmadığını sözleşme ilişkisinin devamı sırasında öğrenen ruhsat sahibi, gecikmeksizin sözleşmeyi feshetmemesi durumunda, söz konusu eşyalar üzerinde hapis hakkını kullanamaz (TBK md. 337/2). Son olarak, söz konusu hapis hakkı, sulh hâkiminin ya da icra müdürünün kararıyla gerçekleşebilir. Eşyanın gizli bir şekilde veya güç kullanarak götürülmesi durumunda, rödovansçının on gün içinde kolluk marifetiyle bu eşyaları tekrar getirtme imkânı bulunmaktadır (TBK md. 338/1-2).

İKİNCİ BÖLÜM

2. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERDEN FARKI

2.1. MADEN HAKKI VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Maden kavramından yukarıda detaylarıyla bahsedilmiştir. Madden hakkı ise madende an itibariyle bulunan taşınmaz ile ilgili olan hakları kapsamaktadır. Bu haklar, maden ile ilgili başvuru (*takaddüm*), ihbar, arama, ön işletme ve işletme ruhsatından kaynaklanan hakları kapsamaktadır. Eşyanın maddi olarak bir varlığı olan ve üzerinde egemenlik kurulabilmesi mümkün bulunan, sınırlı ve ekonomik bir değeri olan şey olarak değerlendirilmesi karşısında madenlere yönelik olarak tanımlanan bu hakların maddi olmayan şeyler olduğu ifade edilebilir. Maden hakkı, nev'i şahsına münhasır bir hak olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada da aynı hak olarak değerlendirilmiştir (Ayiter, 1968: 107; Topaloğlu, 1993: 403). Diğer yandan maden hakkı kendine özgü aynı hak niteliği gereği, bu haktan ruhsat sahibi değil işleten faydalanmaktadır. Zira özel bir sicile kaydedilen bu haklar, işletici lehine tescil edilir. Bu sayede de malikin hakları sınırlandırılmış olur. Türk Medeni Kanunu (TMK) kapsamında maden hakkı, taşınmaz olarak kabul edilerek madenin işletme hakkının da sicile kaydedilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Diğer yandan ülkemizde geçerli bulunan rejim gereği madenlerin devlet egemenliğine tabi oluşu Anayasa'nın md. 168 hükmünden kaynaklanmaktadır. O halde maden hakkı özel mülkiyet hakkı değil kamu mülkiyetinden kaynaklanan bir haktır ve kapsamı arama ve işletme hakkıdır (Uçkan, 1979: 58 vd.; Fındıkgil, 1966: 78 vd.).

Rödovans sözleşmeleri maden hakkından ayrılır. Bir kere Maden Yönetmeliği'ne göre maden hakkının devri bakanlık onayı ile gerçekleşir. Devir sicile şerh edilmelidir. Dolayısıyla devre ilişkin usuller yönetmelikte düzenlenmiştir. Devir hem bakanlık onayına tabidir hem de bunun yanında sicile işlenmelidir. Bu sicil, MK md. 5/3 ile md. 38 kapsamında kurucudur. Devir sözleşmesinde devreden ve devralan bulunmaktadır. Burada devredilen nevi şahsına münhasır bir mutlak haktır. Rödovans sözleşmeleri incelendiğinde ise ruhsat sahibi ruhsatın kullanımını devrederken rödovansçı bunun karşılığında bir semen ödemeyi taahhüt etmektedir.

Dolayısıyla rödovans sözleşmesinde devredilen bir nisbi haktır. Öte yandan, rödovans sözleşmesinin geçerliliği sicile bağlı değildir. Tescil burada bildirici bir nitelik kazanmıştır (Amıklioğlu 100, Altaş, 2009: 242 vd.; Erdoğan, 2018: 105).

Diğer yandan rödovans sözleşmesi özel bir kira ilişkisi kurar. Dolayısıyla sürekli borç niteliğindedir. Oysa ki maden hakkının devri, devrin gerçekleşmesi ile sonuçlanır. Nihayetinde ise maden hakkının devri konusunda uygulanacak temel norm MK'dır. Burada norm bulunmaması halinde satış, trampa ya da bağış ile ilgili TBK düzenlemeleri uygun düştükleri ölçüde kıyas yoluyla uygulanır. Oysaki rödovans sözleşmesinde temel norm ürün kirasına ilişkin olarak TBK hükümleridir (Erdoğan, 2018: 105).

2.2. ÜRÜN KİRASI KARŞISINDA RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Rödovans sözleşmesi ile ilgili olarak en sık gündeme gelen sözleşme tipi hasılat kirası ya da ürün kirası olarak ifade edilen sözleşme tipidir. Bunun en temel nedeni rödovans sözleşmesine ilişkin olarak ürün kirası ile ilgili TBK'da yer alan hükümlerin kıyas yoluyla uygulanmasıdır. Bu manada kira ilişkisi, *kiraya verenin bir şeyin kullanılmasını ya da kullanmayla beraber ondan faydalanmayı da içeren bir dizi hakkı kiralayana devretmeyi, bunun karşılığında da kiralayanın kiraya verene, aralarında kararlaştırmış oldukları ve genelde para cinsinden olan bir bedeli ödemeyi yükümlendiği* bir sözleşme tipi olarak tanımlanabilir (Yavuz2014: 369 vd.; Eren, 2015: 313 vd.; Türel, 2017: 182 vd.).

Benzer bir tanım TBK md. 299 ile de yapılmaktadır. Ürün kirasının tanımı ise TBK md. 357'de yapılmaktadır. Ürün ortaya koymayan kira sözleşmeleri adi kira sözleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Fakat ürün kirası, *kiraya verenin kiralayana kimseye ürün veren bir şeyin ya da hakkın kullanılmasını ve ürünlerin devşirilmesini bir bedel karşılığında bırakmayı üstlendiği* türden bir sözleşme olarak tanımlanabilir (TBK md. 357). Ürün kirası bir tarafın hasılat getiren bir ürün ya da hakkın kullanımını devretmeyi, diğer tarafın da bunun karşılığında bir bedel ödemeyi üstlendiği iki tarafa da borç yükleyen ivazlı bir sözleşme olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, sözleşmenin kurulması bakımından ürün kirası iki tarafın da rızasına dayanan bir sözleşmedir. Ayrıca kira sözleşmesi niteliği dolayısıyla da sürekli borç

ilişkisi doğuran bir sözleşme olarak ortaya çıkmaktadır (Yavuz, 2014:704; Eren, 2015: 436 vd.).

Bu bağlamda rödovans sözleşmesi karma nitelikli bir sözleşme tipi olarak belirir ve ne TMK'da ne de TBK'da düzenlenir. Buna ek olarak, ürün kirasına ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla rödovans sözleşmelerine uygulanacak olması nedeniyle de rödovans sözleşmesinin bir tür ürün kirası olduğu yönünde bir anlayışın şekillendiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki Yüksek Mahkeme, rödovans sözleşmesini bir tür ürün kirası olarak değerlendirmektedir (Çankaya, 2014: 15).

Buna karşın kira sözleşmesi, ürün kirası ve rödovans sözleşmesi arasında belirli farkların olduğu ifade edilmelidir. Bir kere rödovans sözleşmesi ile ürün kirası arasında taraflar bakımından bir farklılık bulunmaktadır. Ürün kirasında taraflar bakımından herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Hukuki ilişkide bulunabilme, (*hak ve fiil ehliyetine sahip olabilme*) kabiliyetini haiz olan herkes ürün kirası sözleşmesinin tarafı olabilmektedir. Buna karşın rödovans sözleşmesinin taraflarından birisi muhakkak ruhsat sahibi olmak mecburiyetindedir. Dolayısıyla sözleşme taraflara bir nitelik şartı getirmektedir. Aynı şekilde, taraflar kamu tüzel kişisi ise bunların mevzuatlarında maden faaliyeti yürüteceğine dair hükümlerin bulunması gerekmektedir. Öte yandan maden işletmesi yürütmeyi planlayan gerçek kişilerin evvela Türk vatandaşı olması gerektiği hükme bağlanmaktadır (Erdoğan, 2017: 66 vd.).

Diğer yandan ürün kirası bir ürünün ve ondan elde edilecek olan hasılatın kiralanması iken adi kirada ürün kiralanmamaktadır. Buna karşın ürün kirasında kiralanacak olan ürün ile ilgili bir sınırlama bulunmamaktadır. Rödovans sözleşmesi ise ürün kirası karşısında daha belirli bir alana karşılık gelmektedir. Zira rödovans sözleşmesi yalnızca madenler ile ilgili olarak işletme ruhsatının kiralanmasını içermektedir. Diğer yandan rödovans sözleşmesinde sözleşme konusu, ürün kirasından ayrı olarak, kullanıldıkça azalan bir nitelik taşımaktadır. Bunun en doğal sonucu ise ürün kirasında bakım yükümlülüğünün kapsamı, verimliliğin azalmamasını kapsarken rödovans sözleşmesinin niteliği buna mâni olmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 92).

Ürün kirası sözleşme serbestisine dayanan bir sözleşme türüdür. Bu serbesti, sözleşmenin kurulması açısından da ortaya çıkmaktadır. Bunun anlamı, tarafların diledikleri şekil şartına bağlı olarak sözleşmeyi kurabilmeleridir. Fakat rödovans sözleşmesi, yukarıda görüldüğü üzere belirli şekil şartlarına tabidir. Evvela MAPEG ve ETKB'den konuya ilişkin olarak izinlerin alınmış olması gerekmektedir. Aynı şekilde, rödovans sözleşmelerinde içerik anlamında getirilen bir sınır da bulunmaktadır. Bu sınır, sözleşmenin süresine ilişkindir. MY md. 101/5 rödovans sözleşmesinin süresini belirlemiştir. Öyle ki, ürün kirasından farklı olarak, rödovans sözleşmesinde taraflar, belirlenen sürenin sona ermesi halinde uzatma öngörülüyorsa bunun tarihlerini de sözleşmede belirlemek mecburiyetindedir. Bu halde, normal bir kira/ürün kirası sözleşmesinde sürenin sona ermesi halinde tarafların aksi yönde iradesi bulunmamakta ise sözleşme zımnen uzatılmış sayılmasına karşın rödovans sözleşmelerinde sürenin sona ermesi halinde sözleşmenin de sona ermiş olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Altaş, 2009: 93; Eren, 2015: 377 vd.; Amıkcıoğlu, 2016: 93.).

Amıkcıoğlu'na göre, ürün kiralarda bedelin ne şekilde tespit edileceğine yönelik farklı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bu bağlamda ekseriyetle, ürünün aynına konulan bir oran üzerinden kiranın belirlenmesi söz konusu olabilir. Rödovans sözleşmelerinde ise, kural olarak farklılaşma olmakla birlikte, ürünün değeri üzerinden bir belirleme yapılmaktadır. Ürün kirasında bir alt kira söz konusu olabilmektedir. Fakat rödovans sözleşmelerinde alt kira, kural olarak yasaktır. Zira ruhsat sahibinin ve MAPEG/ETKB gibi devlet kurumlarının izni/onayı gerekebilmektedir. Bunun nedeni konunun ihtiva ettiği ihtimam ve hassas konudur.

Nihayetinde, ürün kirasına ilişkin hükümler TBK md. 357 vd. hükümleri arasında düzenlenmiştir. Ürün kirası ile ilgili olarak mevzuatta hükmün bulunmadığı durumda adi kira sözleşmesine ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanabilir. Buna karşın rödovans sözleşmelerinde aynısı geçerli değildir. Rödovans sözleşmesi ile ilgili olarak, sözleşmede hüküm bulunmaması halinde ürün kirasına ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanmasına dönük olarak bir anlayışın yerleştiği ifade edilmelidir (Amıkcıoğlu, 2016: 94).

2.3. İNTİFA HAKKI VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

TMK'nun 794 ile 822. maddeleri arasında intifa hakkı düzenlenmektedir. İntifa hakkı taşınmazlar üzerinde, alacaklar üzerinde ve tüketilebilen eşya üzerinde kurulabilen bir haktır. Bir eşyanın mülkiyeti ile ilgili olarak mülkiyet hakkı, bir eşyanın kullanımı, bu eşyadan faydalanılması ve bu eşya ile ilgili olarak tasarrufta bulunabilmesini kapsar. İntifa hakkı mülkiyet ile ilgili olsa da ondan farklıdır. Sınırlı bir ayni hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, intifa hakkı yukarıda adı geçen üç kategorideki haklardan yalnızca birini, yararlanma hakkını, mündemiçtir. İntifa hakkı gerçek kişiler ya da tüzel kişiler için kurulabilir bir hak niteliğine sahiptir. Bu hak, üzerine kurulan taşınmaz, taşınır ya da hak ile ilgili olarak yararlanma hakkı verir ve kendisine özgülediği kişi ile özdeşleşir. Bunun anlamı, miras yoluyla mirasçılara devredilebilir bir niteliği bulunmamaktadır (Köprülü ve Kaneti, 1983: 95). İntifa hakkı, kanunda bahsedilen taşınmazlar, taşınırlar ve haklar ile ilgili olarak, bir ya da daha fazla gerçek kişi ya da tüzel kişi lehine kurulabilen bir haktır. Bu noktada söz konusu hakkın malvarlığı üzerinde tam bir yararlanma sağladığı söylenebilir. İntifa hakkının kazanılması çeşitli yollarla olabilmektedir. Sağlar arası hukuki ilişki neticesinde olabileceği gibi ölüme bağlı tasarruf yoluyla da gerçekleşebilmektedir (Köprülü ve Kaneti, 1983: 122 vd.; Serozan ve Engin, 2014: 560 vd.; İmre ve Erman, 2017: 11).

Rödovans sözleşmesi de tıpkı intifa hakkı gibi taşınır, taşınmaz ve haklar üzerinde kurulabileceği anlaşılmaktadır. Diğer yandan tam yararlanma sağlaması bakımından da iki sözleşme tipi arasında bir benzeşmenin olduğu ifade edilebilir. Buna karşın iki sözleşme tipi arasında önemli farklılıkların olduğu da ifade edilmelidir. Bu başlık altında bu farklılıklar incelenecektir.

Bir kere intifa hakkı herkese karşı ileri sürülebilir bir hak niteliği taşımaktadır. Bir sınırlı ayni hak olarak intifa hakkı, hak sahibine bu imtiyazı vermektedir. Ayrıca tapu siciline tescil edilmesinin zorunlu olması da bu imtiyazı sağlamaktadır. Bu bağlamda, ilgili tescilin kurucu bir tescil niteliği taşıdığı ifade edilmelidir. Rödovans sözleşmeleri söz konusu olduğunda ise, işletme ruhsatına bağlı olarak ortaya çıkan hakkın herkese karşı değil yalnızca taraflara karşı ileri sürülebileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda nisbi bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan rödovans sözleşmesi tapu siciline değil maden siciline

işlenirken bu tescil kurucu değil bildirici bir nitelik taşımaktadır (Akipek ve Akıntürk, 2009: 462 vd.).

İki müessese arasındaki bir başka farklılık da hakkın devrine ilişkindir. İntifa hakkının sahibi, muhafaza ettiği hakkının kullanımını, TMK hükümleri çerçevesinde üçüncü kişilere devredebilir. Bunun tek istisnası, hakkın kullanımına esas teşkil eden hukuki tasarrufun aksi yönde bir külüm içermemesidir. Buna karşın hakkın bizatihi kendisini devredemez. Buna rağmen rödovans sözleşmesinde işletme ruhsatının kendisinin devri ile ilgili olarak aynı kısıtlamanın söz konusu olduğu söylenemez. Aksine, rödovans sözleşmelerinde işletme ruhsatı, üçüncü kişilere devredebilmektedir (Amıklioğlu, 2016: 96-97).

Nihayetinde, intifa hakkı ile ilgili olarak, hakkın konusunu teşkil eden eşyanın maliki, söz konusu hakkın kullanılması bakımından eylemsel bir yükümlülük altında değildir; pasif, engellememe yükümlülüğüne sahiptir. Buna karşı yukarıda görüldüğü üzere ruhsat sahibi, rödovans sözleşmelerinin işlerlik kazanabilmesi için belirli ödevleri yerine getirmelidir. Bir kere ruhsatın alınması, kamu otoritelerine karşı gerekli muhatabın kendisi olması bu açıdan önemlidir. Aynı zamanda zapta karşı tekeffül ile ilgili sorumluluk da ruhsat sahibindedir (Amıklioğlu, 2016: 96-97). Bunun temel nedeni iki kurum arasındaki önemli bir farklılığı teşkil etmektedir. Zira rödovans sözleşmesinde işletme ruhsatının devri değil kiralanması söz konusudur. Dolayısıyla hak sahipliği hala ruhsat sahibinde olduğundan kamu otoriteleri nezdinde de muhatap kendisi olmaktadır. Fakat intifa hakkı söz konusu olduğunda burada artık bir devir söz konusudur (Amıklioğlu, 2016: 96-97).

Nihayetinde ifade edilmelidir ki iki kurumun dayandıkları mevzuat da farklılaşmaktadır. İntifa hakkını düzenleyen kurumlar eşya hukukunun inceleme alanına tabidir ve TMK ile düzenlenmektedir. Buna karşın rödovans sözleşmesi ile ilgili hükümler evvela MK sonrasında ise TBK ile düzenlenmektedir (Ayan, 2016: 80 vd.; Amıklioğlu, 2016: 97; Akipek ve Akıntürk,2009: 674 vd.; Altaş, 2009: 247).

2.4. VEKÂLET SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Rödovans sözleşmesi ile benzer özelliklere sahip olan bir diğer sözleşme tipi de vekâlet sözleşmesidir. Bu sözleşme de TBK'da düzenlenmektedir. TBK md.

502'ye göre bu sözleşme, bir vekilin kendisine bir iş görme ya da bir iş yapma konusunda vekâlet veren bir kimsenin işini yapması ya da görmesi konusunda yapılan bir sözleşmedir. Vekâlet sözleşmeleri, sözleşmede hüküm bulunmayan ve TBK'nın 502. maddesi ve devamında yer almayan konular bakımından iş görme sözleşmesine ilişkin hükümlere tabidir (TBK md. 502/2). Vekâlet sözleşmesi açısından ücret kural olarak zorunlu değildir. Bu açıdan ücrete ilişkin bir sözleşmenin bulunması ya da teamülün olması durumunda ücrete hak kazanılmaktadır (TBK md. 502/3). Vekâlet sözleşmesi kural olarak rızai bir sözleşmedir (Yalçınduran, 2007: 34). Bu açıdan tarafların her ikisinin de sözleşmenin kurulmasına muvafakat vermelerine bağlıdır. Fakat TBK md. 503 gereğince eğer vekil, bu işin yapılması bakımından resmi bir sığata sahipse, işin yapılması onun mesleğinin bir icabı ise veyahut da işin yapılmasını kabul edeceğini duyurmuş ise vekâlet verenin iş görölmesini önermesi durumunda ve vekilin de açıkça işi reddetmemesi durumunda sözleşme kurulmuş olacaktır (TBK md. 503). Vekâletin kapsamı sözleşme ile belirlenir. Aksi halde, işin niteliğine göre belirlenim yapılacaktır (TBK md. 504/1). Diğer yandan vekile verilen iş görmeye dair vekâlet aynı zamanda bu işin hakkıyla yapılabilmesi için gereken hukuki prosedürlerin yapılması yetkisini de kapsar (TBK md. 504/2). Buna karşın dava açma, sulh yapma, hakeme başvurma, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edilmesi gibi durumlar ile kambiyo taahhüdünde bulunulması, bağışlama yapılması, kefil olunması, taşınmazın devredilmesi gibi durumlarda vekile açıkça vekâlet verilmelidir (TBK md. 504/3). Vekâlet sözleşmesinde esas olan vekilin mesleği ve vekâlet konusundaki birikimidir. Dolayısıyla bu ilişki taraflar arasındaki güven ile ortaya çıkmaktadır (Sarı, 2004: 27 vd.; Gökyayla, 2007: 20 vd.).

Bu tanımlamadan hareketle rödovans sözleşmesi ile vekâlet sözleşmesi arasındaki farklılıkları ortaya koymak mümkün hale gelmektedir. Bir kere iki tür sözleşme arasında konu yönünden bir fark bulunmaktadır. Vekâlet sözleşmesi herhangi bir işin görölmesi ya da yapılması konusunda taraflar arasında yapılan bir anlaşma olarak dikkat çeker. Fakat rödovans sözleşmesi ise belirli bir madenin işletilmesi konusunda akdedilmektedir. Diğer yandan vekâlet sözleşmesi söz konusu olduğunda vekil, vekâlet verenin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla işin kapsamı da bir anlamda vekâlet veren tarafından belirlenmektedir.

Oysa ki rödovans sözleşmelerinde böyle bir nitelik söz konusu değildir. Rödovansçı madeni işleterek buradan bir hasılat elde etmekte, bunun karşılığında ise sözleşme ile belirlenen bir bedeli ruhsat sahibine vermektedir. Bu da demektir ki iki tip sözleşme arasında, sözleşmede öngörülen yükümlülüklerin niteliği bakımından bir farklılık ortaya çıkmaktadır (Amıklıoğlu, 2016: 102). Bu ruhsat sahibinin menfaatleri ile rödovansçının menfaatleri arasında bir uyum bulunması demek değildir. Aksine ekseriyetle taraflar arasında ortak menfaatler bulunmaktadır. Ancak rödovansçı, ruhsat sahibinin işini gören birisi hüviyetine sahip değildir. Diğer yandan vekâlet sözleşmesinde ücret ancak taraflar kararlaştırır ya da teamül bu yönde gelişmiş ise söz konusudur. Fakat rödovans sözleşmelerinde ücret sözleşmenin kurucu unsurları arasında yer almaktadır (Amıklıoğlu, 2016: 102).

Ayrancı, rödovans sözleşmeleri ve vekâlet sözleşmeleri arasındaki farka işaret ederken özellikle bu iki sözleşmenin kuruluş iradelerindeki eksiklikler üzerinden meseleye yaklaştığında rödovans sözleşmelerinde, ruhsat sahibinin yalnızca arama ruhsatına sahip olmasına karşın rödovans sözleşmelerinin hem arama hem de işletme ruhsatı üzerinden kurulması durumunda ortaya çıkabilecek sorunları incelemektedir. Buna göre Ayrancı, şarta bağlı hukuki işlemlere ilişkin genel teori üzerinden meseleyi ele almaktadır. Bu bağlamda işletme ruhsatı bulunmamasına karşın bunu da kapsayan rödovans sözleşmeleri ile ilgili olarak, bunun şarta bağlı bir hukuki işlem (*ileride ruhsat sahibinin işletme ruhsatını da elde etmesi şartına bağlılık*) olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrancı bu şartın *taliki bir şart* olduğunu ifade eder. Bu türden şarta bağlı işlemler, ileride belirli bir şartın gerçekleşmesi durumunda ilgili hukuki tasarrufun geçerlilik kazanacağı yönündeki işlemleri ifade etmektedir. Bu bakımdan arama ruhsatına bağlı olarak rödovans sözleşmesi geçerlilik kazanmış fakat işletme ruhsatı bakımından ise taliki şartın gerçekleşmesine kadar rödovans sözleşmesinin ilgili hükümleri askıdadır (Ayrancı, 2021: 69).

Nihayetinde belirtilmelidir ki iki sözleşme tipine uygulanacak mevzuat farklılaşmaktadır. Vekâlet sözleşmesi temel olarak TBK md. 502 ve devamındaki hükümlere tabidir. Burada ve sözleşmede hüküm bulunmaması durumunda ise iş görme sözleşmelerine ilişkin hükümler uygulanacaktır. Oysaki rödovans sözleşmelerinde uygulanacak temel mevzuat TBK md. 357 ve devamında yer alan

ürün kirasına ilişkin hükümler ve MK kapsamında yer alan düzenlemeler olarak ifade edilmektedir (Amıkloğlu, 2016: 102 vd.).

2.5. ESER SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Eser sözleşmesi, yüklenicinin iş sahibinin arzu ettiği bir işi yapmayı üstlenmesi, bunun karşılığında ise iş sahibinin de yükleniciye belirli bir ücret ödemeyi üstlenmesidir. Yüklenici ve iş sahibi arasında kurulan ilişki, bir güven ilişkisidir. Bu ilişkide, yüklenici belirli bir uzmanlığı ya da kabiliyeti dolayısıyla tercih edilmektedir. Dolayısıyla eser sözleşmesi bakımından aslolan, yüklenicinin yapmayı taahhüt ettiği bir işi bitirmesi ve teslim etmesi, bunun karşılığında da bir ücret almaya hak kazanmasıdır. Buna karşı rödovans sözleşmesi temeli itibarıyla bir kira sözleşmesidir. Ruhsat sahibinin sahip olduğu maden ruhsatının devri söz konusudur. Diğer yandan, her ne kadar rödovansçının sözleşmeye bağlı olarak madeni iyi bir şekilde muhafaza etme ve işlerliğini ve verimliliğini devam ettirme yükümlülüğü bulunmakta ise de bu yükümlük sözleşmenin konusu olarak ve ruhsat sahibinin talep ettiği bir işin bitirilmesi olarak değerlendirilebilecek bir yükümlülük değildir. Sözleşme, rödovansçının bir ruhsatı devralması olduğundan sözleşmenin konusunu değil, olsa olsa tali yükümlülükleri olarak bunu değerlendirmek mümkündür. Öte yandan eser sözleşmesi açıkça bir özel hukuk düzenlemesidir ve TBK'da konuya ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Oysa ki rödovans sözleşmelerinde ürün kirası hükümleri uygulandığı gibi zaman zaman maden hukukundan kaynaklı olarak kamu hukukunun da uygulama alanı bulduğu söylenebilir. Kaldı ki ETKB ve MAPEG gibi kamu kurumlarının sözleşmenin kuruluşunda izinlerinin gerekli olması da rödovans sözleşmesini eser sözleşmesinden ayıran bir hüviyete sahiptir (Amıkloğlu, 2016: 103 vd.; Büyükay, 2014: 31).

2.6. LİSANS SÖZLEŞMESİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Lisans, kelime anlamı itibarıyla yetkili kılmak ve izin vermek gibi anlamlara gelen Latince *licare* kelimesinden türetilmiştir. Modern hukukta ilgili kavram, lisansı elde eden kimsenin yetkinliği, yetkilerinin tamamı ve hukuki durumunu ortaya koyan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Lisans sözleşmelerinin temelde Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) bağlamında geçerli olduğu ifade edilmektedir. İlgili kanun

ruhsat terimini tercih ederken öğretide aynı işlevin *lisans* terimi ile karşılandığı anlaşılmaktadır. Lisans sözleşmesi farklı unsurları bir arada bulundurmaktadır. Bu nedenle lisans sözleşmesi farklı açılardan tanımlanabilmektedir (Oktay Özdemir, 2002: 9). Kaldı ki ilgili kavramın FSEK tarafından da tanımlandığı söylenemez. İlgili kavramın ancak literatürde belirli tanımlarının yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Tanımlardan biri, lisans sözleşmesinin maddi olmayan belirli hakların kullanımının üçüncü kişiler için de bir sözleşme ve bedel karşılığında tanınması maksadını taşıyan bir sözleşme olduğu, fikri ya da sınai bir hakkın, belirli bir bedel karşılığında ve belirli bir süreye tabi kılınarak üçüncü kişilere devredilmesi şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Arbek, 2005; 65; Ergüne, 2006: 204).

Buradan hareketle lisans sözleşmesi ile rövovans sözleşmesi arasında belirli farklılıkları tespit etmek mümkün hale gelmektedir. Bir kere yukarıda görüldüğü üzere lisans sözleşmeleri açısından uygulanacak mevzuat temel itibarıyla FSEK'tir. Sözleşmede hüküm bulunmaması halinde TBK hükümleri de uygulanabilir. Fakat rövovans sözleşmeleri açısından temel mevzuat TBK ve MK'dır. Diğer yandan tanımından anlaşıldığı üzere, lisans sözleşmeleri maddi olmayan hakları konu edinmektedir. Bu hakların belirli bir ücret karşılığında tamamen ya da kısmın ve belirli bir süreyle üçüncü kişilere devri söz konusudur. Fakat rövovans sözleşmeleri söz konusu olduğunda sözleşmenin konusu işletme ruhsatıdır. Bu açıdan rövovans sözleşmelerinde konu oldukça sınırlıdır. Diğer yandan rövovans sözleşmelerinde bedel, sözleşmeye konu olan madenden çıkarılan cevher ile ilişkilendirilebilir bir nitelik arz etmesine karşın lisans sözleşmelerinde bedelin para cinsinden ve önceden belirlenmiş bir miktar olduğu anlaşılmaktadır (Amıklıoğlu, 2016: 99).

Rövovans sözleşmesi ile lisans sözleşmesi arasındaki farklar bakımından gündeme gelebilecek bir diğer husus da unsurlar bakımındandır. Lisans alan, aldığı lisans hakkını kullanmak mecburiyetinde değildir. Lisans veren de devrettiği hakkı karşılığında aldığı ücretten başka bir talepte bulunamamaktadır. Buna karşın rövovans sözleşmesinde rövovansçı açısından madenin işletilmesi bir hak olduğu kadar bir yükümlülük de ihtiva etmektedir. Öyle ki madenin iyi bir şekilde muhafaza edilmesi ve işlerliğinin devamlılığının sağlanmasını isteme hakkı ruhsat sahibine verilmiş bir haktır. Bunun nedeni madenlerin ülke ekonomisi açısından taşıdığı değer ile ilişkilendirilebilir (Ayrancı, 2021: 70).

Lisans sözleşmesinin ne şekilde hazırlanıp akdedileceği FSEK md. 52 ile düzenlenmektedir. İlgili mevzuata göre sözleşmenin yazılı olması ve hangi hakların devredildiğinin açık bir şekilde sözleşmede belirlenmiş olması gerekmektedir. Buna karşın, lisans sözleşmesinin herhangi bir sicile tescil edilmesi ya da evvelinde kamu kurumlarından izin ya da sonrasında onay alınması gibi bir geçerlilik şartının öngörülmediği anlaşılmaktadır. Rödovans sözleşmeleri bakımından ise mesele farklıdır. Bir kere rödovans sözleşmesinin yazılı yapılması bir zaruret değildir. Bu açıdan şekil serbestisi olduğu söylenebilir. Fakat işletme ruhsatının devrine ilişkin olarak bunun maden siciline tescil edilmesi gerektiği gibi MAPEG ve ETKB'den izin alınması gerekliliği bulunmaktadır (Amıkcıoğlu, 2016: 98; Arbek, 2005: 91, 166 vd.).

Lisans alan, sözleşmede aksi öngörülmemiş ise, lisansı bir üçüncü kişiye devredebilir. Ancak rödovans sözleşmesi bakımından devir mümkün değildir. Ayrıca lisans sözleşmesinde lisans veren, sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Fakat rödovans sözleşmelerinde, mevzuatta öngörülen haller dışında, ruhsat sahibinin sözleşmeyi feshetme ya da cayma hakkı bulunmamaktadır (Ayrancı, 2021: 71).

2.7. NSR SÖZLEŞMELERİ VE RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

2.7.1. Genel Olarak NSR Sözleşmeleri

NSR Sözleşmesi, kavram olarak maden ruhsatı sahibinin maden içerisinde yer alan metal ve metal dışı ürünlerinin satışından elde ettiği net gelirleri ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram, “*net izabe getirisi*” (*net smelterreturn*) şeklinde izah edilmektedir. Kavramın isimlendirme olarak yanlış (*misnomer*) olduğu ifade edilmektedir. Örneğin Harries tarafından ifade edildiği üzere, çoğu durumda NSR bir maden hakkı devrini içermektedir. Dolayısıyla bir imtiyazı içermektedir. Bu imtiyaz, bir izabe mekânını asla görmeyen ürünler için ödenmektedir. Aynı zamanda NSR imtiyazı bütüncül maden kullanma hakkı ya da bütüncül imtiyaz (*grossroyalty*) şeklinde alternatif bir isim ile kullanılmaktadır. Fakat bu isimlendirme de yanlış anlaşılmaya müsaittir zira açık bir şekilde bu kavramsallaştırma herhangi bir eksiltme ortaya koymaksızın yapılan ödemeyi

çağrıştırmaktadır. Oysaki NSR sözleşmesinde, elde edilen getirilerden bazı maliyetlerin düşülmesi söz konusudur.

NSR'ler genellikle cevherlerin satışından veya cevherlerden elde edilen konsantrelerin veya diğer ürünlerin satışından elde edilen fonları ifade eder. NSR, satıştan elde edilen gelirden arıtma maliyetleri ve cevherlerin sigorta, nakliye, kamyonla nakliye, numune alma ve tahliliyle ilgili tüm maliyetler düşüldükten sonra kalan bakiyeyi ifade etmektedir. Bunlar tipik olarak cevherler için konsantreler veya diğer ürünler için fabrikadan veya diğer arıtma tesislerinden ölçülür. Ayrıca, vergiler ve özel öğütme, eritme, rafine etme veya cevherlerin, minerallerin veya metallerin diğer işlemleriyle ilgili maliyet ve harcamalar da NSR'nin hesaplanmasından önce düşülebilir (Jones, Lilford, Spearing ve Taylor, 2019: 32-33).

Ortaya çıkan net değer, ilgili maden ürünlerin satışından elde edilen gelirden, ulaşım ve çıkarma maliyetlerinin düşülmesi neticesinde geriye kalan bakiyedir. Burada bir imtiyaz hakkı bulunmaktadır. Dolayısıyla NSR imtiyazı (*NSR Royalty*), bir maden mülkiyetinin işlenmesi dolayısıyla üretilen cevherin, konsantrelerin veya diğer maden ürünlerinin satışından elde edilen gelirin bir kısmını ya da yüzdesini ifade etmektedir. Bu yüzde, toplam hasıllardan belirli kalemlerin çıkarılması ile elde edilebilir. Toplam satışlardan çıkarılması gerekli olan kalemler ise şunlardır:

1. Madenden alıcıya (*genelde bir izabe tesisi, rafineri gibi*) ürünün ulaştırılması için gerekli olan ulaşım maliyetleri
2. Madenden alıcıya, ürünün ulaştırılabilmesi için üstlenilen sigorta ve güvenlik maliyetleri
3. Maden üretiminin faydasına olan ya da rafine süreci ile doğrudan bağlantılı olan tüm diğer maliyetler, harcamalar veya üstlenilen yükümlülükler
4. Tüm tartım, numune alma, analiz, temsil ve depolama masrafları, metal kayıpları ve hakem ücretleri ve işleyici, rafineri veya izabe tesisi tarafından uygulanan yabancı maddelere ilişkin cezalar
5. Maden ürününün satılması için veya istikrar kazanması için ödenilen tüm gerekli değer (*ad valorem*) vergiler

Diğer yandan, şu husus hatırdta tutulmalıdır ki orijinal olarak altın ya da diğer metalleri veyahut da mineralleri üretmeyi planlayan bir maden ekonomik olarak

değerlendirilebilir diğer metalleri veya mineralleri de üretmeye ya da çıkarmaya uygun hale gelebilir ya da bu amaca hizmet etmesi maksadıyla dönüştürülebilir. Bu bağlamda imtiyaz anlaşmaları tüm ihtimal dâhilindeki üretim ürünlerini kapsayıcı bir şekilde düzenlenebilir (Jones, Lilford, Spearing ve Taylor, 2019: 32-33).

Yukarıda sayılan bu kalemlerin NSR İmtiyazı içerisinde dahil olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla, bu kalemler, toplam satış gelirinden düşülen miktarlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Madenin kendisinden, maden alanındaki cevherden, sermaye maliyetleri için ya da üretim sürecine, pazarlamaya ya da satışına tabi diğer maliyetler için bu kalemlerin düşülmesi söz konusu olmaktadır (Monk, 2014: 5). Bu manada, %0.5 ila %3'ü arasında bir seviyede NSR imtiyazlarının belirlendiği anlaşılmaktadır.

NSR Sözleşmesinde bir maden işletmecisi bulunmaktadır. Maden işletmecisi, maden ruhsatı sahibinden madenin kullanım imtiyazını devralmaktadır. Fakat bu devralma karşılığında hak sahibine ödemesi gerekli olan bir bedel bulunmaktadır. Bu noktada NSR, maden işletmecisinin imtiyaz hakkı sahibine anlaşma gereğince ödemeyi yükümlendiği net tasfiye getirisinin bir kısmını ifade etmektedir. İmtiyazın belirlenmesi bakımından maden işletmecisi ile hak sahibi, sabit bir bedel anlaşabilecekleri gibi cevherin satış ücreti ya da satılan ürünün niceliğine bağlı olarak değişken bir bedel üzerinde anlaşma sağlayabilirler (Cartwright, 2011).

NSR İmtiyazı, maden içeriğinden temin edilen metal olabileceği gibi metal dışındaki diğer içerikler de olabilir. Bu nedenle, NSR İmtiyazı tercih edilen işleme sürecinden etkilenebilmektedir. Bu işleme süreçleri arasında ise bazıları diğerlerine göre daha düşük seviyede bir geri kazanç sağlamaktadır.

Bu terim, çoğu zaman satılan madencilik çıktısının izabe tesisleri tarafından daha fazla işlenmesini gerektirmesi nedeniyle bu şekilde adlandırılmıştır; izabe tesisleri tarafından doğrudan satın alınan madencilik ürünleri, ne kadar ileri işleme gerektiğine bağlı olarak indirimli (net) fiyatla onlara satılmaktadır. Madencilik kiralaması satış fiyatını belirtir (fiyatlar spot ve vadeli piyasalarda farklıdır) ve imtiyaz ödemeleri arasında üretilen ve satılan ürünün tam miktarını doğrulamak için kullanılır (Cartwright, 2011).

NSR üretimi, ekseriyetle üretim başlar başlamaz ödenebilir hale gelmektedir. Dolayısıyla bir madenin iktisadının belirlenmesi bakımından üretim maliyeti olarak

kendisini göstermektedir. NSR İmtiyazının yüksek olduğu durumlar, ekonomik olmayan sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

NSR, mülkiyet hakkı ve maden hakkı devrini içermektedir. Bu yöndeki devir ücretlerinin diğer maden hakkı devri haklarına göre sahip olduğu bazı avantajlar söz konusudur. Bunlardan biri şudur ki NSR sözleşmelerinde sermaye maliyetleri ve keşif maliyetleri kesinti olarak ele alınamamaktadır. Bu durum, kısa vadede, ödemelerin daha yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca maden ömrü ve telif hakkı bitiş tarihlerinin de dikkate alınması gerekir. Kesintiler yalnızca sözleşmeye dayalı olduğunda maden hakkı devir ücreti Net Değer Devir Hakkı olarak adlandırılabilir (Cartwright, 2011).

2.7.2. Rödovans Sözleşmesi ve NSR Sözleşmelerinin Farklılıkları

Rödovans sözleşmesi ile NSR sözleşmesinin bazı benzer ve farklı yönleri olduğu görülmektedir. Rödovans sözleşmesi ile NSR Sözleşmesi arasındaki benzerlikler şu şekilde sıralanabilir:

- Her iki sözleşme türü de maden ruhsatına dayalı olarak akdedilen bir sözleşmedir. Sözleşmenin bir tarafında maden ruhsatı sahibi bulunmakta iken diğer tarafından madenin cevherini işleten, ulaştırıcı ya da ürünün satılması için maliyeti üstlenen bir başka taraf bulunmaktadır.
- Her iki sözleşme türünde de maden ruhsatı sahibi, ekonomik bir gelir karşılığında madenin işletilmesine ilişkin ekonomik haklarının kullanılmasını devretmektedir.
- İki sözleşme tipi bakımından bazı farklılıklar olduğu ifade edilebilir. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:
- NSR sözleşmesi ile rödovans sözleşmesi arasındaki en temel farklılık sözleşmenin niteliğine ilişkindir. Rödovans sözleşmesi bir tür ürün kirası sözleşmesidir. Ürün kirası kabaca, bir sözleşme üzerinde anlaşma tesis edilecek olan ürünün kullanımı, semerelerinden faydalanılması, ilgili ürünün işletilmesi gibi hakları konu edinen sürekli bir borç ilişkisi doğuran sözleşme hüviyetindedir. Ürün kirası bakımından sözleşmenin konusu taşınır ürünler olabileceği gibi

taşınmaz ürünler de olabilir. Buna karşın NSR sözleşmeleri maden ruhsatının devrini içermektedir. NSR sözleşmelerinde maden ruhsatı sahibi belirli bir yüzde karşılığında, maden ruhsatını sözleşmenin diğer tarafına devretmektedir. Ülkemizde geçerli bulunan rejim gereği madenlerin devlet egemenliğine tabi oluşu Anayasa'nın md. 168 hükmünden kaynaklanmaktadır. O halde maden hakkı özel mülkiyet hakkı değil kamu mülkiyetinden kaynaklanan bir haktır ve kapsamı arama ve işletme hakkıdır. Dolayısıyla NSR sözleşmelerinin akdedilmesi bakımından ülkemizde, maden hakkının devrine ilişkin muameleler uygulanmaktadır. Bu ise MAPEG nezdinde ve resmi bir hukuki işlem olarak yapılan sözleşmenin maden siciline tescil edilmesini gerektirmektedir. Elbette, maden ruhsatını devreden tarafa ödenecek yüzde, toplam cevher satımından düşülecek bedel gibi sözleşmenin edimini içeren asli unsurları taraflar arasında serbestçe karşılaştırılabilir.

- Ülkemizde de söz konusu kavramın bir maddi karşılık ya da bu maddi karşılığa uygun şekilde kömür ya da bir başka madenin arama ve üretiminin işletmeciyeye yaptırılması şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Fakat NSR Sözleşmesi, yalnızca maden ruhsatı sahibi ürünlerin satışından esas kâr eden ya da semerelerinden istifade eden taraftır. Tek farkla ki, yukarıda sayılan ulaştırma ve satış için gerekli olan diğer maliyetler toplam gelirden düşülmektedir.
- Rödovans Sözleşmesinde maden sahasında bir kaza meydana geldiğinde rödovansçı ve rödovans veren birlikte sorumluyken, NSR sözleşmesinde artık ruhsatı devreden yani rödovans sözleşmesine göre rödovans verenin herhangi bir sorumluluğu yoktur. Çünkü madenle ilgili tüm borçlar artık yeni ruhsat sahibine geçmektedir.
- Rödovans sözleşmesinde vergi/harçlar rödovans veren tarafından ödenmekte iken, NSR sözleşmesinde ruhsat devri söz konusu olduğundan artık kiraya verenin böyle bir sorumluluğu da yoktur.

- Rödovans sözleşmesi bir ürün kirası sözleşmesidir. Dolayısıyla taraflar, kira ilişkisinin karşılığı olarak maden ruhsatı sahibine ödenecek bedelin maktu mu yoksa üretilen ürünün belirli bir yüzdesi mi olacağını belirleme imkânına sahiptir. Buna karşın NSR Sözleşmelerinde, maden ruhsatı sahibinin elde edeceği gelir açıktır.
- Rödovans sözleşmesinin yapılması bakımından kanun herhangi bir şart ortaya koymuş değildir. Bu bakımından sözleşmeye ilişkin zorunlu bir şekil şartının olduğu söylenemez. Buna karşın 3213 sayılı Kanun'un Ek Madde 7 hükmü gereğince, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulduğundan bahsedebilmek için evvela *Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG)* tarafından ilgili sözleşmeye onay verilmesi gerektiğine yönelik bir hüküm bulunmaktadır. Fakat NSR Sözleşmeleri bakımından böyle bir onaya gerek olduğu kanaatinde değiliz. Zira NSR Sözleşmeleri, madenden istifade etme hakkının devrini doğrudan kapsayan bir sözleşme olmayıp, doğrudan maden sahasının devrini konu alan bir sözleşmedir.

Öğretiye baktığımızda Bağcı, Rödovans Sözleşmesinin süreli olması nedeniyle Rödovansçılar tarafından yatırımlardan kaçınıldığını vurgulamaktadır. Fakat NSR sözleşmesinde Ruhsat devri söz konusu olduğundan ruhsat sahibide kiracıda aynı kişi olacak bu nedenle kiracının yani ruhsat sahasını devir alanın yapmış olduğu yatırım boşa gitmeyecektir. Bu nedenle uygulamada daha çok yüksek yatırım yapılan maden sahalarında NSR sözleşmesi ile karşılaşmaktayız. Şöyle ki, aynı anda hem ruhsat sahibi hem ruhsat sahasını işleten kişi aynı olduğundan yapmış olduğu yatırımda ileriye dönük olarak herhangi bir kaybı olmayacaktır. Bir örnekle açıklayacak olursak: Altın madeni çıkarmak için 200 milyon dolar yatırım yapan bir şirket rödovans sözleşmesi yaparak bir kiralama yaparsa işbu sözleşmede 5 yıl süreli olursa, 5 yılın sonunda rödovansçı maden sahasını terk etmek zorunda kalacak, 5 yıl boyunca elde ettiği gelir, yapmış olduğu yatırımı bile karşılayacak seviyede olmayacaktır. Bu nedenle özellikle yatırım maliyetinin yüksek olduğu değerli madenlerde rödovans sözleşmesinden çok uygulamada NSR sözleşmesinin yapıldığını görmekteyiz. NSR sözleşmesinde doğrudan bir bedelle işletme ruhsatı devralınabileceği gibi, işletme ruhsatının sahibi maden sahasından çıkan değerli

madenin satışından elde edilen kardan da pay alarak da ruhsatı devredebilir. İş bu devirden sonra artık ruhsatı devreden eski rödovans veren hukuki olarak sorumluluktan da kurtulacak ve sorumluluğuna gidilmeden uzun süre gelir elde edebilecektir. Örneğin, maden sahasında bir kaza meydana gelirse rödovans sözleşmesinde rödovans veren sorumlu iken, NSR' da artık rödovans sözleşmesine göre rödovans verenin herhangi bir cezai sorumluluğu da yoktur. Gene rödovans sözleşmesinde kiraya veren yani rödovans veren vergi/ harç ve devlete karşı olan diğer yükümlülüklerden sorumlu iken, NSR' da ruhsat devri söz konusu olduğundan artık ruhsatı devreden rödovans verenin böyle bir sorumluluğu söz konusu değildir (Bağcı, 2016: 45-65).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Rödovans sözleşmesinin sona erme halleri de yine TBK'nın ürün kirası ile ilgili hükümlerinden kıyas yoluyla incelenecektir. Bu bağlamda rödovans sözleşmesinin sona ermesi durumunun da TBK md. 367 ve devamındaki hükümler bağlamında ele alınacağı söylenebilir. Diğer yandan rödovans sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili olarak MK kapsamında da hükümler bulunmaktadır. Burada yer alan hükümler de rödovans sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili olarak özel sona erme sebepleri olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu hükümlerin temelde ruhsatın idare tarafından iptal edilmesi veya da ruhsat sahibinin ruhsatı terk etmesi gibi durumlar olduğu ifade edilebilir (Koca, 2015: 133 vd.).

Yukarıda ele alındığı üzere rödovans sözleşmesi, niteliği gereğince, bir özel hukuk işlemidir. Bu nedenle TBK'da yer alan hükümler kıyas yoluyla rödovans sözleşmesine uygulanacaktır. Bir borç ilişkisinin sona ermesi bakımından, temelde borcun ortaya çıkardığı alacak veyahut da alacağın bir kısmı sona ermektedir. Diğer yandan borç ilişkisi ise bütünüyle ortadan kalkmaktadır. Borcun sona ermesi ile birlikte borçlunun üzerinde yükümlülük olarak bulunan edimleri yerine getirme külfetinden kurtulduğu da açıktır. Bu bağlamda ifade edilebilir ki borcun sona ermesi, borç ilişkisinin kategorik olarak belirli bir yönünü ifade etmekle birlikte kavramın farklı görünümleri bulunmaktadır (Amıklıoğlu, 2016: 226). Bu görünümlerin dar anlamda/geniş anlamda borcun sona ermesi halleri olarak ifade edilmesi de mümkündür (Eren, 2015: 1407; Kılıçoğlu, 2018: 841).

Bu başlık altında rödovans sözleşmesinin sona ermesine ilişkin durumlar ve bu durumların ortaya çıkardığı sonuçlar incelenecektir.

3.1. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN GENEL SONA ERME HALLERİ

3.1.1. Ürün Kirası Bağlamında Rödovans Sözleşmesinin Sona Ermesi

Rödovans sözleşmesinin TBK md. 367 ve devamındaki hükümler bağlamında sona ermesi halleri sözleşmenin sona ermesine ilişkin genel hallerden ilkinin oluşturmaktadır. Bu başlık altında ilgili durumlar ele alınacaktır.

3.1.1.1. Sürenin Dolması

TBK md. 367, ürün kirasının sona ermesi bakımından sürenin geçmesini düzenlemektedir. İlgili hüküm, belirli süreli sözleşmeler için öngörülen bir sona erme sebebi olarak dikkat çekmektedir. Buna göre, bir ürün kirası sözleşmesi, eğer belirli süreli bir sözleşme ise, sürenin bitmesi ile birlikte, *kendiliğinden*, sona erer. Yukarıda ifade edildiği üzere, ürün kirası sözleşmesi bakımından önemli bir farklılık şudur ki, TBK md. 367/2 gereğince, taraflar arasında, sürenin bitimi ile birlikte açıkça ortaya konulmuş bir sona erme iradesi bulunmamakta ve örtülü olarak sözleşmenin sürdürülmesi yönünde bir iradenin ortaya çıktığı anlaşılmakta ise, bu durumda sözleşmenin birer yıllık süreler için yenilenmiş olduğu kabul edilmektedir (TBK md. 367/2). Kira yılının sonu itibarıyla, tarafların sözleşmeyi sona erdirebilmesi için de bu konuda yasal bildirimde bulunması, yasal bildirimde süresine uyararak ve kira yılının sonunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir (TBK md. 367/3).

Rödovans sözleşmesi ile ürün kirası arasında belirli farkların olduğundan bahsedilmiştir. Bu farklılıklar uyarınca rödovans sözleşmesinin muhakkak suretle belirli süreli bir sözleşme olarak düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun temel nedeni, kamu otoritelerinin maden işletme ruhsatını süresiz olarak tanınamamasıdır. Dolayısıyla sözleşme, doğası gereği sınırsız olamaz. Diğer yandan, MY md. 101 gereğince tarafların kendi aralarında yapacakları rödovans sözleşmesi için öngörülen sürenin sona ermesi durumunda muhtemel uzatma süresini de açık bir şekilde belirleyerek (*spesifik bir tarih kararlaştırarak*) düzenlemeleri gerekmektedir (MY. md. 101). Söz konusu farklılıklar dolayısıyla TBK md. 367 hükmünün, rödovans sözleşmesine uygun düştüğü ölçüde uyarlanacağı açıktır (Yavuz, 2014: 838; Uyumaz ve Güngör, 2015: 172). Bu durumda, TBK md. 367/2 hükmü rödovans sözleşmesine uygulanabilir değildir, zira taraflar arasında açıkça sözleşmenin uzatılacağına dair bir irade ortada olmadığı sürece, sözleşmede öngörülen sürenin dolması ile birlikte rödovans sözleşmesi de sona erecektir (Erdoğan, 2018: 191).

Bu bağlamda tartışılabilir olan husus, sözleşmenin yenilenmesine ilişkin tarafların açık iradelerinin mahiyetini ölçmek olacaktır. Temelde rödovans sözleşmesinin akdedilmesinin kurucu şartlarından biri MAPEG/ETKB'den izin almaktır. Aksi takdirde sözleşme geçersiz kabul edilecektir. Yukarıda izah edildiği üzere bu şartın madenler gibi devletin egemenliğinin ve ekonomik çıkarlarının belirttiği hassas bir konuda faaliyet yürütenlerin kabiliyetlerinin ve yetkinliklerinin ölçülmesi olduğu açıktır. Bu bağlamda yenileme sözleşmelerinin de bakanlık tarafından izne tabi olup olmadığı yönünde bir görüş ayrılığı olduğu görülmektedir. Bir görüşe göre sözleşmenin ilk akdedilmesi sırasında bakanlık tarafından yeterli araştırma yapılmıştır ve sonraki süreçte aynı taraflar arasında sözleşmenin uzatılması dolayısıyla tekrar bir araştırma yapmaya gerek olmadığına göre izne de gerek bulunmamalıdır. Diğer bir görüşe göre ise izne gerek vardır (Cansel, 1953: 130; Altaş, 2009: 252).

3.1.1.2. Fesih Bildirimi

TBK md. 368, ürün kirası bakımından sona erme hallerinden bir diğeri olarak fesih bildirimini düzenlemektedir. Söz konusu sona erme hali, belirsiz süreli ürün kiralari açısından düzenlenmiş bir sona erme biçimidir. Buna göre, belirsiz süreli bir sözleşme olması durumunda, sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı ya da yerel adetlerden aksi anlaşılmadığı sürece, sözleşmenin bitiş tarihinden en az 6 aylık bir süre evvelinde karşı tarafa bildirimde bulunarak sözleşme feshedilebilir (TBK md. 368/1).

Açıktır ki rödovans sözleşmeleri, belirli süreli sözleşmeler olarak akdedilebilmektedir. Bunun anlamı şudur ki rödovans sözleşmelerinin sona ermesi bakımından feshin ancak uygun düştüğü ölçüde ve sınırlı bir yetki olarak değerlendirilmesi mümkündür (Amıkcıoğlu, 2016: 229). Diğer yandan TBK md. 368/1 hükmü emredici hüküm değildir. Taraflar sözleşmede bir sözleşmenin feshedilmesine ilişkin hükümler tayin edebilir veyahut da yerel adetler bir sözleşmenin feshi bakımından farklı bir gelenek ortaya koyuyor olabilir. Bu noktada kira süresinin dolmasından en az 6 ay evvelinde tarafların bildirim yoluyla sözleşmeyi feshedeceklerine dair hüküm rödovans sözleşmelerinde geçerli kabul

edilmektedir fakat emredici nitelikte değildir (Eren, 2015: 446; Cansel, 1953: 136 vd.; Altaş, 2009: 257).

Olağan dönemde fesih yetkisi tarafların her ikisine de verilmiş bir yetkidir. Buna göre rödovansçının fesih yetkisi bulunmaktadır. Rödovansçının fesih yetkisi, bilhassa ruhsat sahibinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda gündeme gelecektir. Örneğin ruhsat sahibinin maden alanını işletmeye uygun bir şekilde buldurumaması ya da ayıba karşı tekeffül borcunu yerine getirmemesi gibi durumlarda rödovansçının sözleşmeyi feshetme hakkı bulunmaktadır. Bu durumda ifade edilmelidir ki rödovansçının TBK md. 368 uyarınca bildirimde bulunmak suretiyle sözleşmenin feshini altı aylık bir süre evvelinde bildirmesi gerekmektedir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 180; Yavuz, 2014: 703 vd.).

Benzer şekilde ruhsat sahibinin de rödovansçı karşısında sözleşmeyi fesih yetkisi bulunmaktadır. Rödovansçının da belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerden en önemlisi bedelin ödenmesidir. Sözleşmede öngörülen sürenin geçmesi ve böylece bedelin muaccel hale gelmesi ile birlikte ruhsat sahibinin yasal süresi içerisinde bildirimde bulunmak suretiyle sözleşmeyi feshetmesi mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda ruhsat sahibinin, ürün kirasına ilişkin TBK md. 362 hükmünden hareketle, evvela rödovansçıya muaccel hale gelmiş olan kira borcunu ödemesi için kendisine en az altmış günlük bir süre vermesi, akabinde ilgili sürede hala ödemenin gerçekleşmemiş olması durumunda sözleşmenin feshedilmesi mümkün hale gelmektedir. İlk bildirim aynı zamanda feshe yönelik de bir ihtar olarak dikkat çekmektedir. Aynı şekilde rödovansçının da maden alanını uygun şekilde muhafaza etmemesi durumunda ruhsat sahibinin fesih hakkı belirecektir (Amıkloğlu, 2016: 238 vd.; Erdoğan, 2018: 199).

3.1.1.3. Süreden Önce Sona Erme

Belirli süreli bir sözleşme olan rödovans sözleşmesi, kural olarak süresinin dolmasıyla kendiliğinden sona ermektedir. Buna karşın, sözleşme ilişkisinin devamı sırasında ortaya çıkabilecek belirli durumların vuku bulması durumunda tarafların sözleşmeyi süresinden önce sona erdirmesi ya da sözleşmenin kendiliğinden süresinden önce sona ermesi söz konusu olabilecektir (Cansel, 1953: 136 vd.; Altaş, 2009: 257 vd.; Karahasan, 2004: 822).

3.1.1.3.1. *Önemli Sebepler*

Rödovans sözleşmesinin, ürün kirası ile ilgili hükümlerin kıyas yoluyla uygulanması nedeniyle sona ermesi hallerinden bir diğeri de önemli sebepler yoluyla fesihdir. Bu konu TBK md. 369 ile düzenlenmektedir. İlgili madde bağlamında hem rödovansçı hem de ruhsat sahibi sözleşmeyi feshetme yetkisine sahip olmaktadır. Taraflar, eğer ki rödovans sözleşmesinin devamının kendileri açısından katlanılmaz hâle geldiğinden yakınıyorlar ise, bu yakınmayı haklı kılan önemli sebebin varlığını ispat ederek sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine de uymak suretiyle feshedebileceklerdir (TBK md. 369/1). Açıktır ki bu ispat ancak dava yoluyla ortaya konulabilecek bir durumdur. Hâkim, sebebin feshi gerektirecek önemde olup olmadığını değerlendirir ve konuya ilişkin olarak, feshin parasal şartlarını belirler (TBK md. 369/2).

Görüldüğü üzere rödovans sözleşmesinin süresinden evvel sona ermesi için önemli sebepler gerekmektedir. Bunun temel nedeni, kural olarak sözleşmenin devamlılığının asıl olmasıdır. Kaldı ki bu durum ahde vefanın da bir gereği olarak belirlemektedir (Kılıçoğlu, 2018: 179; Erdoğan, 2018: 195 vd.; Altaş, 2009: 253).

Bu bağlamda bazı şartların gerçekleşmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki şüphesiz, ortaya çıkan önemli sebebin, taraflardan biri açısından sözleşmenin devamlılığını katlanılamaz hâle getirmesidir. Bu manada sözleşmenin devamının katlanılmaz olmasının ne anlama geldiği incelenmelidir. Bir sözleşmenin devamının katlanılmaz olması, taraflardan birinin bu sözleşmenin devamında herhangi bir menfaatinin kalmamış olması ya da beklenen menfaate ulaşamamış olmasıdır (Cansel, 1953: 136). Rödovans sözleşmesi bakımından, rödovansçı sözleşmeyi akdederken madenden arzu ettiği semereyi çıkarmayı ve bu sayede hasılat elde etmeyi amaçlar. Sözleşme ilişkisinin devamı sırasında madenden arzu edilen semerenin çıkarılamaması ve çıkarılamayacağını anlaşılmaması durumunda artık bu sözleşmenin devamında rödovansçının herhangi bir menfaati bulunmuyor demektir (Amıklioğlu, 2016: 229 vd.). Bu noktada dikkat edilmelidir ki sözleşmenin devamı kendisinden beklenemeyecek tarafın, önemli sebep dolayısıyla sözleşmenin katlanılamaz hale geldiğini iddia edebilmesi için evvela bu sözleşmenin katlanılamaz hale gelmesinde kusurunun bulunmadığını ortaya koymuş olması gerekmektedir (Amıklioğlu, 2016: 229 vd.).

Diğer yandan, bu iddiayı ileri süren tarafın yasal süresi içerisinde sözleşmeyi feshetmesi gerekmektedir. Rödovans sözleşmesi bakımından uygulanacak yasal süre TBK md. 368’de belirlenen altı ay olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla taraflar, kira yılı dolmadan en az altı ay evvel yasal bildirimde bulunarak sözleşmeyi feshedebileceklerdir. Konuya ilişkin Yargıtay kararlarının da bulunduğu ve altı aylık sürenin teyidini sağladığı anlaşılmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 230 vd.; Eren, 2015: 447). TBK md. 369 hükmü evvelinde kusurun, sözleşmenin devamlılığı kendisinden beklenemeyecek olduğu gerekçesiyle dava açan kişiye yükletilmesi gibi bir sorun ile karşılaşılmaktaydı. Bilhassa kusur için tam tazminat verme şartının getirilmiş olduğu görülmektedir. Söz konusu uygulamanın taraflar açısından belirli adaletsizlikler ortaya çıkardığı anlaşılmaktaydı. Mücbir sebep bakımından, kendisine kusur izafe edilemeyecek olan tarafın tam tazminat ödemesi gibi örnekler ile karşılaştırılması bu açıdan belirli sorunlara yol açmaktaydı (Amıklioğlu, 2016: 230vd.).

Rödovans sözleşmesinin önemli sebeplerle sona ermesi bakımından bir diğer unsur da hâkimin takdir edeceği parasal konulardır. Açıktır ki hâkim evvela olayı katlanılmaz hâle getiren durumda kusurun kime ait olduğunu tespit edecektir. Eğer herhangi bir taraf kusurlu değilse mücbir sebebin gerçekleşip gerçekleşmediğini incelemesi gerekmektedir (Amıklioğlu, 2016: 230 vd.).

3.1.1.3.2. İflas

Rödovans sözleşmesi iflas nedeniyle sona erebilir. Bu halde, sözleşme, süresi dolmadan sona erebilecektir. Bu açıdan hem rödovansçının hem de ruhsat sahibinin iflası ayrı ayrı değerlendirilebilir.

Ürün kirasına ilişkin TBK md. 370 uyarınca kiracının iflası gündeme gelmektedir. Eğer ki kiracı iflas ederse, bu iflasın açılması anından itibaren sözleşme kendiliğinden sona ermektedir. Buna karşın kiraya veren, eğer ki kendisine işlemekte olan kira ve tutanağa geçirilmiş bulunan eşya için uygun şekilde güvence alırsa, sözleşmeyi kira yılının sonuna kadar sürdürmelidir (TBK md. 370/1-2).

Kanun hükmünden anlaşıldığı üzere kiracının iflası sözleşmenin kendiliğinden feshi anlamına gelmektedir. Önemli sebeplerin ortaya çıkması bahsinden ayrı olarak, burada kiraya verenin ayrıca bir bildirimde bulunması ya da konunun hâkim tarafından tespitini talep etmesi gibi bir durum da söz konusu

olmamaktadır. Dolayısıyla rödovans sözleşmeleri bakımından, ruhsat sahibi rödovansçının iflas etmesi halinde herhangi bir süre vermeksizin ya da bildirimde bulunmaksızın sözleşmenin feshini sağlayacaktır. Bu noktada başka bir görüş daha bulunmaktadır. Bu görüşe göre, ruhsat sahibi, kira hukukunun genel rejimi dolayısıyla, iflas masasına, kendisine kira ilişkisinin devamı için güvence verilip verilmeyeceğini sormak için bildirimde bulunmak zorundadır. Bunun için de süre verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Aker, 2012:422; Aydemir, 2014: 151; Aydın, 2013: 453).

Diğer yandan, TBK md. 370/2 bağlamında güvence verilmesinin kira ilişkisinin devamını mecbur hale getirmesi de ayrı bir sorun olarak belirlemektedir. Eğer ki kiracı tarafından sunulan güvencenin yeterli olmadığına kanaat getirirse, kiraya veren ne yapmalıdır? Bu durumda hâkim tarafından bu güvencenin yeterli olmadığını tespit etmesi ve kira sözleşmesinin sona ermesine hükmedilmesi için müracaatta bulunması gerektiği ifade edilmektedir (Aker, 2012: 420; Becker, 1993: 352). Bu konuda bazı yazarlar güvence verilmesi halinde kiraya verenin kira ilişkisini kira yılının sonuna kadar bekletmek mecburiyetinde olmasını eleştirmektedir. Bilhassa Altaş, bu konuda kiraya verene seçimlik bir hakkın verilmesi gerektiği kanaatini taşımaktadır (Altaş, 2009: 264).

Literatürde dikkat çekilen bir diğer husus, iflasın öğrenilme tarihidir. Eğer ki iflas, sözleşmenin akdedilmesi evvelinde öğrenilmiş ise kiraya verenin bu sebeple sözleşmeyi kendiliğinden feshetmesi mümkün değildir. Bu durum TBK md. 98'de yer alan, taraflardan birinin ifada güçsüzlüğe düşmesi ya da iflas gibi durumların söz konusu olacağından bahisle güvence talep edecek, güvencenin yeterli olmaması durumunda kendi ifasından kaçınabilecektir (Tercan, 1996: 233). Rödovans sözleşmeleri bakımından, malın tesliminden önce ortaya çıkan iflasın da sözleşmeyi kendiliğinden sona erdirmeyeceği yönündeki görüşler bakımından Amıklioğlu farklı bir görüş ileri sürmektedir. Kendisine göre rödovans sözleşmeleri ile ilgili olarak önemli olan sözleşmenin kurulmasıdır. Rödovans sözleşmesi, rızai bir sözleşme olduğuna göre, taraflar, iflasın öğrenilmesine rağmen bu sözleşmeyi akdetmek konusunda rıza ortaya koymuşlarsa bu durumda sözleşmenin iflas nedeniyle kendiliğinden sona ermemesi gerekir (Amıklioğlu, 2016: 233).

Diğer yandan kiraya veren de iflas etmiş olabilir. Açıktır ki kira ilişkisinde ücret ödeme külfeti kiracıdadır. Bu açıdan kiraya verenin iflası doğrudan sözleşmenin kendiliğinden sona ermesini sağlamaya yeterli bir sebep değildir. Bu durumda kiraya verenin alacak hakkı, iflas masasına kaydedilir ve kira borcu bu masaya ödenmeye devam edilir (Altaş, 2009: 265). Bu bağlamda ruhsat sahibinin iflas etmesinin sözleşmenin sona ermesine tali açıdan bir etkisi olacaktır. O da şudur ki ruhsat sahibinin esaslı tamiratları yaptırma yükümlülüğünü yerine getirememesi, ayıba karşı tekeffül durumunda rödovansçının zararının karşılanamaması, kamu otoriteleri karşısında vergi ve harç ödemelerini yerine getirememesi nedeniyle ruhsatın bundan olumsuz etkilenmesi gibi nedenlerle sözleşmenin rödovansçı tarafından tek taraflı olarak feshedilmesi gibi bir sonuç doğurabilecektir.

3.1.1.3.3. Ölüm

Ürün kirasının sözleşme süresinden evvel sona ermesi hallerinden bir diğeri de ölüm durumudur. Bu durum TBK md. 371 ile düzenlenmektedir. Söz konusu hükme göre, kiracının sözleşme ilişkisinin devamı süresinde ölmesi durumunda onun yasal mirasçıları ve kiraya veren sözleşmeyi feshedebilecektir. Bunun için yasal fesih bildirim sürelerine uymaları gerekmektedir. Açıktır ki rödovansçı gerçek kişi ya da tüzel kişi olabilir. Bu halde, rödovansçının ölümü dolayısıyla sözleşmenin sona erebilmesi için evvela rödovansçının gerçek kişi olması gerekmektedir. Diğer türlü, tüzel kişiliğin rödovans sözleşmesinin yürütülmesinden sorumlu kişinin ölmesi, şirketin tasfiyesi durumunda ya da rödovansçı tarafın bir ortaklık olması durumunda söz konusu hükmün uygulanabilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir (Aydın, 2013: 130). Diğer yandan ölüm dışında, ölüme benzer hukuki sonuç doğuran TMK kurumları olan *gaiplik* ya da *ölüm karinesi* gibi durumların söz konusu olması durumunda sözleşmenin feshedilebilir olması için evvela bu konuda bir hâkim kararının bulunması gerekmektedir (Aydın, 2013: 130; Erdoğan, 2018: 197).

Ürün kirası ile ilgili olarak yukarıda görüldüğü üzere, ölüm, sözleşmenin kendiliğinden feshedilebilir olması için yeterli bir sonuç doğurmamaktadır. Zira yasal mirasçılar bu sözleşme ilişkisinin devamından yana irade ortaya koyabilir. Diğer yandan ruhsat sahibi de yasal mirasçıların ürün kirasının devamı konusundaki ehliyetlerine itimat ederek bu sözleşmenin devamından yana irade ortaya koyabilir.

Bunu öngören kanun koyucu sözleşmenin feshedilmesi taraflarca talep ediliyorsa, yasal sürelerle uyulmak suretiyle fesih bildirimini yapılması gerektiğine hükmederek bu duruma işaret etmiştir (Türel, 2017: 394; Aral ve Ayrancı, 2015: 326; Erdoğan, 2018: 198).

Rödovans sözleşmeleri bakımından, ruhsat sahibinin ölümü ile ilgili olarak TBK md. 371’de bir hüküm bulunmamaktadır. Bu bağlamda ruhsat sahibinin ölümünün rödovans sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili olarak doğrudan bir etki doğurmadığı ifade edilebilir. Bu noktada MK md. 5/4 hükmünün geçerlilik kazanacağı söylenebilir. İlgili hükme göre, maden ile ilgili olarak, haklar ve yükümlülükler miras yoluyla devredilebilir. Bu durumda ilgili hak ve yükümlülüklerin mirasçılardan hangisi tarafından kullanılacağı hususunda ilgili hüküm, mirasçılardan uygun bir vekâletname ile aralarından birini ya da üçüncü bir şahsı vekil tayin edebileceklerini öngördüğü anlaşılmaktadır. Eğer ki mirasçılar arasında bir ittifak söz konusu olmaz ise mahkeme yoluyla, aralarından bu yetkiyi kullanmaya en ehil olan kişi seçilebilir. Bunun da kabili mümkün olmaz ise mahkeme yoluyla bu ruhsatın satılmasına karar verilebilir. Mirasçılar tarafından dava açılmamış olması durumunda aradan altı ayın geçmesi de söz konusu olmuş ise ruhsat kendiliğinden feshedilmiş sayılacaktır. Bu hükümden hareketle, ruhsat sahibinin ölmesinden sonraki süreçte ruhsatın mirasçılar adına işletilmesi ve kullanılması için altı aylık bir süre bulunmaktadır. Bu süre zarfında ya bir temsilci seçilmiş olmalı ya da bu yolda dava açılmış olmalıdır. Aksi söz konusu olursa ruhsat feshedilmiş sayılacaktır. Açıktır ki ruhsata bağlı bir sözleşme olan rödovans sözleşmesi de bu durumda feshedilmiş olacaktır (Olgun, 2019: 127).

3.1.2. Kira Hukukunun Genel Rejimi Bağlamında Sona Erme

3.1.2.1. Rödovansçının Temerrüde Düşmesi

Temerrüt bir hukuki ilişki bağlamında tarafların kendilerine hukuk tarafından belirlenmiş olan sınırlardaki edimlerini zamanında yerine getirmemeleridir. Bilhassa borçlunun yapma edimlerini yerine getirmemesi onun temerrüde düşmesine neden olacaktır. Bu durum olumlu edimde temerrüt olarak ortaya çıkmaktadır. Ürün kirası söz konusu olduğunda ise kiracının kira bedelini ödeme borcunu yerine getirmemesi onun tipik olarak temerrüde düşmesi sonucunu doğuran bir durum olarak ortaya

çıkılmaktadır. Diğer yandan borçlunun aynı zamanda olumsuz edimleri de bulunmaktadır. Olumsuz edimler, borçlunun yapmaması gerekli olan edimlerdir. Dolayısıyla yapmama borcudur. Yapmaması gerekli olan bir eylemi yapması durumunda borçlu olumsuz edimleri bakımından temerrüde düşmüş olacaktır. Örneğin ürün kirası ile ilgili olarak, borçlunun rekabet yasağı bulunmaktadır. Bu durumda rekabet yasağına aykırı davranan borçlu açısından hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır (Yılmaz, 2016: 3055-3058).

Rödovans sözleşmesi açısından, borçlunun temerrüdü de bu açıdan TBK md. 362 hükümleri dikkate alınarak çözümlenecektir. İlgili hüküm gereğince, kiracının, sözleşmede aksi belirtilmediği ve yerel adetler aksi yönde oluşmadığı sürece kira ve yan giderlerini kira yılının ve en geç kira süresinin sonunda ödemesi gerektiği (TBK md. 362/1) muaccel hale gelmiş olan kira borçlarının ödenmemesi durumunda ruhsat sahibinin en az altmış gün mühlet vermek suretiyle sözleşmeyi feshedeceğini bildirebileceği (TBK md. 362/2) ifade edilmektedir (Yavuz, 2015: 815).

Rödovans sözleşmesi bağlamında rödovansçının temerrüdünden bahsedebilmek için belirli şartların gerçekleşmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Bunlar şu şekilde sayılabilir: (Amıklioğlu, 2016: 235 vd.; Erdoğan, 2018: 199; Eren, 2015: 441 vd.)

- Rödovans bedelinin ve yan giderlerin zamanında ödenmemiş olması
- Altmış günlük sürenin tanınmış olmasına karşın sürenin sonunda hala bu bedel ve giderin ödenmemiş olması
- Ruhsat sahibinin, altmış günlük sürenin sonunda sözleşmenin feshedileceğini bildirmiş olması

Yukarıda ifade edildiği üzere, rödovansçının kira ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Kira ödeme, olumlu bir edimdir. Ödemenin yapılmaması durumu ise kiracının muaccel hale gelmiş borçları açısından temerrüde düşmesi anlamına gelmektedir. Bu temerrüdün doğal bir sonucu ise ruhsat sahibinin sözleşmenin feshini talep edebilmesidir (Yılmaz, 2016: 3067 vd.). Açıktır ki kanun hükmü *kira ve yan giderlerden* bahsetmektedir. Bu noktada yan giderlerden kastın, rödovansçının zaten ödemek yükümlülüğünde olduğu elektrik ve su faturası gibi maddi yükümlülükler olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda zorunlu olarak rödovansçı

tarafından ödenmesi gerekli olmayan belirli maddi külfetler bulunmaktadır. Bunlar arazi sahibine ödenen irtifak hakkı veya devlet hakkı olarak belirmektedir. Bunlardan ilkinde maden arama aşamasında ve işletme aşamasında ruhsat sahibi lehine kurulan bir haktır. Bu hak ruhsat sahibi üzerine kurulduğuna göre rödovansçının doğrudan bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Sözleşme gereğince rödovansçıya vekâlet verilerek onun ödemesi yönünde bir hüküm kurulsa dahi bu bedelin ödenmemesinin sözleşmenin feshini gerektirecek bir *yan gider* olarak belirlemeyeceği ifade edilmektedir. (Amıklioğlu, 2016: 235 vd.). Diğer yandan Amıklioğlu, devlet hakkı bakımından farklı bir görüş beyan etmektedir. Ona göre devlet hakkının ödenmesi rödovansçının borcu olduğuna göre bu borcun ödenmemesi ruhsat sahibine sözleşmenin feshedilmesine imkân verecek bir hak tanımaktadır (Yılmaz, 2067 vd.; Amıklioğlu, 2016: 235 vd.).

Diğer yandan belirli şartların gerçekleşmiş olması durumunda altmış günlük mehilin verilmesine gerek olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, eğer ki süre verilmesinin rödovansçının içinde bulunduğu durum gereği anlamsız olduğu ve etkisiz kalacağı anlaşılıyor ise, temerrüt nedeniyle alacağın ödenmesi artık bir anlam taşımıyor ise, sözleşme hükümleri uyarınca, bedelin süresinde ödenmemesi durumunda ifanın kabul edilmeyeceği anlaşılıyor ise ruhsat sahibinin altmış günlük süre vermesine gerek bulunmamaktadır (Amıklioğlu, 2016: 235-236; Altaş, 2009: 269; Öztürk, 2010: 306).

Öte yandan ihtar, ruhsat sahibi açısından özel bir önem taşımaktadır. Zira Amıklioğlu tarafından paylaşılan Yargıtay da aynı kanaattedir: (Amıklioğlu, 2010: 236)

“Dava, akte aykırılık nedeniyle kiralananın tahliyesi istemine ilişkindir. Mahkemece davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Davacı vekili dava dilekçesinde taraflar arasında düzenlenen 22.06.2009 başlangıç tarihli 5 yıl süreli rödöfans sözleşmesi gereğince sözleşmede belirtilen sahada mermer üretimi yapan davalı kiracının 2010 yılına ilişkin rödöfans payını ve sözleşmeye göre ödemesi gereken maden ruhsat harcını ödemediğini, ihtar tebliğine rağmen bu yükümlülüklerini yerine getirmedeğini, bu durumun akde aykırılık teşkil ettiğini belirterek sözleşmenin 11. maddesi ile Borçlar Kanununun 289. maddesi gereği akdin feshi ile tahliyeye karar verilmesini istemiştir. ... Taraflar arasında 22.06.2009 başlangıç tarihli 5 yıl süreli rödöfans sözleşmesi olduğu hususunda uyuşmazlık yoktur. Davacı 23.12.2010 keşide 29.12.2010 tebliğ tarihli noter ihtar ile sözleşmenin 12. maddesine göre ödenmesi gereken rödöfans payının 50000 TL ve KDV tutarı ile sözleşmenin dokuzuncu maddesine göre ödenmesi gereken 3270 TL ruhsat harcının 60 gün içerisinde ödenmesini aksi takdirde tahliye davası açılacağını ihtar etmiş, dava dilekçesinde de davayı bu ihtara dayandırmıştır.”

Söz konusu karar incelendiğinde mahkeme, ihtarın evvelinde yapılarak fesih durumunun rödöfansçıya hatırlatılmasını, sözleşmenin feshi bakımından önemli bulmuştur.

3.1.2.2. Ayıp Nedeniyle Sözleşmenin Sona Ermesi

Kira sözleşmeleri bağlamında ayıp meselesi TBK md. 301 ve devamı maddelerinde düzenlenmektedir. Bu maddeye göre kiraya veren, kira konusunu teslim ettiği şekliyle kira süresi boyunca muhafaza etmek durumundadır. Bu durum ise kiralananın kullanımı için elverişli bir şekilde teslim etmek ve sözleşme süresince bu halde bulundurmamak şeklinde tezahür etmektedir. Dolayısıyla aksi durum, kiraya verenin borca aykırı davranışını gündeme getirecektir. Kiraya veren kişi tarafından bu borcun yerine getirilmemesi, kira sözleşmesi bağlamında ayıp kavramını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla TBK md. 301 ve devamındaki maddelerde düzenlenen husus, kiraya verenin ayıp karşısındaki sorumluluğunu ifade etmektedir (Aydemir, 2013: 98; Baltalı, 2010: 4). Genel olarak, kira sözleşmesi bağlamında ayıptan kaynaklanan sorumluluk, kiraya verenin kusuru dolayısıyla gündeme gelebileceği gibi onun kusurundan bağımsız bir şekilde de tezahür edebilir. Fakat sorumluluk bakımından bunun bir önemi bulunmamaktadır. Kiraya verenin ayıp

dolayısıyla sorumlu olmamasını sağlayan tek kusur faktörü, bu ayıbın kiracının bir kusuru dolayısıyla gündeme gelmiş olmasıdır.

TBK md. 358 ile ayıptan dolayı kiraya verenin sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk dolayısıyla kiracının sözleşmeyi feshetme hakkı olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda görüldüğü üzere, ayıp dolayısıyla sözleşmenin feshedilmesi, kendiliğinden ortaya çıkmaz. Kiracı, ayıbın giderilmesi, zararın giderilmesi, kira bedelinde uygun bir oranda indirim yapılması ile birlikte seçimlik hak olarak sözleşmenin feshedilmesi hakkına da sahiptir. Bu noktada ayıbın sonradan meydana gelmesi durumunda bu konu gündeme gelebileceği gibi TBK md. 304 hükmünden hareketle, teslim anında mevcut bulunan ayıplar dolayısıyla da sözleşmenin feshinin söz konusu olabileceğine dair değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bağlamda, TBK md. 306/2 hükmü gereğince, ayıbın kiralananın kullanımını önemli ölçüde engellemesi ya da ortadan kaldırması ile kiralayanın kendisine verilen süre içerisinde bu ayıbı gidermemiş olması durumunda sözleşmenin feshedebileceğinden bahsetmektedir. Bu iki şartın birlikte gerçekleşmiş olması gerekmektedir (İnceoğlu, 2014: 191; Kırmızı, 2014: 64; Acar, 2013: 243). Sözleşmenin feshi hakkını tercih etse bile, kiracının kiralayandan aynı zamanda uğradığı zararların giderilmesini talep etme hakkının olduğu ifade edilmektedir (TBK md. 308). Bu noktada, fesih beyanı önem teşkil etmektedir. Şöyle ki kiracı tarafından ayıbın tespit edilmesi ve süresi içinde bildirimde bulunması gerekmektedir. Bu bildirim ile kiracı, verilen sürede ayıbın giderilmemesi halinde sözleşmenin feshedileceğini bildirmelidir. Bu beyan bir şekil şartına tabi değildir. Diğer yandan önemle ifade edilmelidir ki fesih beyanı geleceğe yöneliktir. Dolayısıyla feshe kadar ödenmiş kira bedelleri geri talep edilemez. Kiranın peşin verilmesi durumunda ise fesih sonrasını kapsayan tarih için fazla ödenen kira talep edilebilir (İnceoğlu, 2014: 191; Kırmızı, 2014: 64; Acar, 2013: 243).

Rödovans sözleşmeleri bağlamında da maden arazisinin önemli ayıplar ile birlikte teslim edilmesi durumunda, bu durum teslimin yapılmış sayılmasına mâni teşkil etmemektedir. Buna karşın ayıp önemli ayıp kategorisinde kalmaya devam etmektedir. Dolayısıyla ruhsat sahibinin ayıbı gidermemesi durumunda rödovansçının seçimlik hakları bulunmaktadır. Bu haklar arasında da yukarıda ifade edildiği üzere teslim anındaki ayıplar nedeniyle ruhsat sahibinin temerrüdüne

başvurabileceği gibi seçimlik haklar arasında sözleşmenin feshi de yer almaktadır (Amıklioğlu, 2016: 239 vd.). Maden alanında, ayıbın teslim sonrasına ortaya çıkması durumunda ise TBK md. 305/2 ile TBK md. 306/2 hükümleri bağlamında rödovans sözleşmenin feshi yoluna başvurulabilir.

3.1.2.3. Zapt Nedeniyle Sözleşmenin Sona Ermesi

Yukarıda ele alındığı şekliyle, rödovans sözleşmesinin devamı süresince üçüncü kişiler, rödovans sözleşmesinin kurduğundan daha öncelikli haklar ileri sürebilir ve böylece rödovansçının maden arazisinden yararlanmasını tamamen ya da kısmen engelleyebilir. Bu durumda, sözleşmenin feshinin gündeme gelebilmesi için tam zapt halinin ortaya çıkması gerekmektedir. Tam zapt, üçüncü kişilerin hak ileri sürebileceği üç varlığın tamamı konusunda da hak iddia etmeleridir. Bu varlıklar ise işletme ruhsatı, maden ve maden arazisidir. Üçüncü kişiler tüm bunlar üzerinde tam zapt anlamına gelecek bir hak iddiasında bulunmaları durumunda, artık sözleşme yürütülemez hale gelecektir. Bu halde sözleşme sona erecektir (Eren, 2015: 345). Örneğin üçüncü kişilerin maden ruhsatı sahibinin ruhsatı karşısında hak iddia etmeleri ve kendileri adına yeni bir işletme ruhsatı elde etmeleri durumunda bu durum, rödovans sözleşmesinin üzerine inşa edildiği eski ruhsatın ortadan kalkması anlamına geleceğinden rödovans sözleşmesi de sona ermiş olacaktır (Amıklioğlu, 2016: 242 vd.).

3.1.3. Borçlar Kanunu Tarafından Öngörülen Genel Sona Erme Sebepleri

3.1.3.1. İbra

TBK'ya göre ibra, bir sözleşmenin sona ermesi sebebidir. İbra, alacaklı ve borçlunun birbirlerini karşılıklı olarak borç ilişkisinden temize çıkarmalarıdır. Bu bağlamda ibranın temelde karşılıklı borç ilişkilerinde söz konusu olduğu söylenebilir. Buna karşın karşılıklı olmayan borç ilişkilerinde de söz konusu olduğu söylenebilir. Söz konusu kurum, alacaklının, hak kazandığı alacaklarının bütününden ya da belirli bir kısmından feragat etmesidir. Bu manada itfa edilme olarak da değerlendirilebilir. Sözleşme ilişkisinde tarafların birbirini ya da bir tarafın diğerini ibra etmesi durumunda borç ilişkisinde muaccel hale gelmiş olan borçların artık ifa edilmesi

gerekmemektedir. Zira borç ilişkisi artık bu haliyle sona ermiş kabul edilmektedir (Şakir, 1955: 327; Feyzioğlu, 1977: 425; Oğuzman ve Öz, 2016: 524 vd.).

İbra, dar anlamda borcun sona ermesine sebep olmaktadır. Zira sözleşme ilişkisinin içerdiği kişisel borçların sona ermesine de sebep olabilir. Buna karşın geniş anlamda borç ilişkisi ibra ile sona ermemektedir. Taraflar borç ilişkisini genel anlamda sona erdirmek arzusunda iseler ikale sözleşmesi yapmak durumundadır. Diğer yandan alacaklının kabul temerrüdüne düşmesi ya da alacağı talepten vazgeçmesi durumunda da alacak hakkı üzerinde bir etki doğurabilir. Bu durumda ifayı haksız olarak kabul etmemesi durumu ortaya çıkar ve borçlu, edimi tevdi etmek ya da satmak yoluyla borçtan kurtulur ve borç sona erer (Hatemi ve Gökyayla, 2015: 313 vd.). Fakat bu durum bir ibra olarak nitelendirilemez zira ibra tek taraflı bir şekilde alacaklının borçluyu ibra etmesi şeklinde tezahür edemez; iki taraflı bir sözleşme olarak ortaya çıkmaktadır. TBK md. 132'ye göre ibra karşılıklı olarak yapılan bir sözleşme olarak ele alınmış olsa da ibra aynı zamanda bir tasarruf işlemidir. Bu işlem dolayısıyla taraflar üzerinde yeni bir borç doğmaz; var olan borçlardan kurtulduklarını karşılıklı olarak beyan ederler. Kural olarak sebebe bağlı bir sözleşme olan ibra sözleşmesinde sebebin sakat olması durumunda ibranın da bundan etkilenmesi söz konusu olacaktır (Eren, 2021: 1439-1440).

İbra sözleşmesi ile ilgili olarak belirli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bir kere ifade edildiği üzere ibra sözleşmesi karşılıklılık üzerine kuruludur. Her iki tarafın da ibrayı ortaya çıkararak sebep üzerinde uzlaşmaya vararak iradelerini ortaya koymaları gerekmektedir. Beyan açık bir şekilde olabileceği gibi zımni bir şekilde de ortaya konulabilir. Bu manada alacaklının borçluya zikrettiği *menfi borç* ikrarı da borçlunun bunu zımnen kabul etmesi durumunda bir ibra olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ibra sözleşmesinde alacağın kesin bir şekilde ortaya konulması ve ibra edilen kısmın bu bedelin tamamı mı yoksa bir kısmı mı olduğu ifade edilmelidir. İbra sözleşmesi bir şekil şartına tabi sözleşme olarak belirmez (Eren, 2021: 1442). Dolayısıyla borcun tamamen ya da kısmen ibra edilmesini öngören sözleşmeler yazılı yapılabileceği gibi sözlü şekilde de kurulabilmektedir. Buna karşın yazılı yapılan ibra sözleşmelerinin ispat açısından tercihe şayan olduğu açıktır. İbranın en kesin sonucu, alacaklı ve borçlu açısından, borcu ibra oranında ortadan kaldırmasıdır. Diğer yandan, asıl alacak ile birlikte, eğer sözleşmeden aksi

anlaşılmamakta ise, yasal faiz, ceza koşulu, rehin gibi yan haklar da sona erecektir (Eren, 2021: 1442).

3.1.3.2. Yenileme

Borcun yenilenmesi borcu sona erdiren bir diğer sebeptir. TBK'nın md. 133 ve 134 hükümlerinde yer almaktadır. Borç ilişkisinde değil ilke olarak dar anlamda borçta söz konusu olan bir sona erdirme sebebidir. Yenileme sözleşmesinin geçerli olabilmesi için belirli koşulların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bunlardan ilki, *eski bir borcun varlığıdır*. Açıktır ki zaten var olan bir borç yenilenebilir. Bu durumda borcun haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ya da sözleşmeden doğması bu açıdan önemli değildir. Mevcut bir borç bulunmalıdır. Bu noktada hukuka ya da ahlaka aykırı bir şekilde gerçekleşen işlemlerden doğan borçlar söz konusu olduğunda, bu borçların yenilemeye konu olabilmesi mümkün değildir. Diğer yandan zamanaşımına uğramış borçların yenilenmesi de mümkündür. Yenileme sözleşmesi *yeni bir borç ilişkisi* ile geçerli olmaktadır. Sözleşme ile yeni bir edim üstlenilmektedir. Böylece yeni bir borç doğmaktadır. Bu noktada yeni borç geçerli değilse yenileme sözleşmesi de geçerli olamayacağından eski borcun yenilenmesi de mümkün olmaz. Bu noktada ifade edilmelidir ki ortaya çıkan yeni borcun farklı bir hukuki sebebe dayanması gerekmektedir. Aksi takdirde ortada bir borç yenilenmesi değil mevcut borcun ikrarından bahsetmek daha doğru olacaktır. Borcun içeriğinin değiştirilmesi ise bir yenileme değildir (Koyuncuoğlu, 2007: 233; Uyumaz ve Güngör, 173).

Yenileme sözleşmesinde *tarafların uygun iradeleri bulunmalıdır*. Bu irade, eski borcun sona ererek yeni bir borç ilişkisinin kurulmasını konu edinmelidir. Bu irade açık ve kesin olmalıdır. TBK md. 133/1 de açık iradenin varlığını aramaktadır. Dolayısıyla yenileme karinesinden bahsedilemez. Yenileme tarafların açık iradelerine dayanmaktadır. Açık yenileme iradesinin bulunmaması durumunda mevcut bir borç için verilen kambiyo taahhüdü ya da alacak senedi gibi düzenlemeler yenileme olarak değerlendirilemeyecektir.

3.1.3.3. Sıfatların Birleşmesi

Alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi durumu da borç ilişkisini sona erdirmektedir. Zira hem alacaklısı hem de borçlusu aynı kişi olan bir sözleşmede aynı zamanda kimse alacaklı ya da borçlu değildir. Bunun geçerli olarak kabul edilebilmesi için birleşmeye konu olacak ve borcun aynı malvarlığına dahil olması gerekmektedir. Alacak ve borçlu aynı kişide birleşmekle birlikte borç ve alacak, ayrı ayrı kişinin özel ve genel malvarlıklarına ait ise bu durumda birleşmenin gerçekleşmesi mümkün değildir (Eren, 2021: 1436-1437). Rödovans sözleşmeleri bakımından rödovansçının aynı zamanda maden ruhsatını da devralması mümkündür. Bu durumun gerçekleşmesi durumunda hem alacaklı hem de borçlu sıfatları rödovansçıda birleşmiş olacaktır ki, NSR sözleşmesi buna örnektir. NSR sözleşmesinde alacaklı ve borçlu sıfatları tek kişide birleştiğinden artık borç ilişkisinden söz edilemez. Açıktır ki kimse kendi kendine borçlu olamaz. Bu durumda borç ilişkisi sona ermiş olacaktır. Diğer yandan rödovansçı, ruhsat sahibinin yasal mirasçısı olur ve kendisinden başka mirasçısı da olmazsa bu durumda da alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleştiğinden bahsedilebilecektir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 174). Bu sıfatların birleştiğinden bahsedebilmek için evvela tüm alacak ve tüm borcun borçluya intikal etmesi gerekmektedir. Bu durum katiyet oluşturmalıdır. Bu noktada, miras hukuku açısından, miras ile ilgili olarak mirasçıların ya da tereke alacaklılarının resmi tasfiye talep etmeleri durumunda henüz mirasın rödovansçıya devri katiyet oluşturmadığından alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleştiğinden bahsedilemeyecektir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 174).

3.1.3.4. Takas

Takas da sözleşmeyi sona erdiren diğer sebepler arasında yer almaktadır. Takas, TBK md. 139 ile düzenlenmektedir. Bu kurum, alacaklı ve borçlu tarafın karşılıklı olarak bir miktar para ya da ona denk edimlerini birbirlerine borçlu olmaları durumunda, her iki borcun muaccel olması halinde birbirileri ile takas etmelerini konu edinmektedir. Takas ekonomik bir amaç taşımaktadır. Aynı türden borçları birbirlerine borçlu olmaları durumunda tek bir hukuki işlem yaparak birden fazla borcun ifası aynı anda gerçekleşmiş olmaktadır. Takas, temeli itibarıyla, yenilik doğurucu bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan takas, tek taraflı bir

irade beyanıyla ortaya çıkar. Bu durumda borçlu, alacaklıya takas beyanını ulaştırır. Zira takas beyanı varması gerekli bir irade beyanıdır fakat herhangi bir şekle tabi değildir. İbradan ayrı olarak bir sebebe dayanmak zorunda değildir. Diğer yandan takas iradesi ile kendi borcunu ve muhatabının borcunu sona erdirdiğinden bir tasarruf işlemi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Takas sözleşmesinin kurulabilmesi için belirli şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bunlardan ilki, *takas edilecek olan borçların karşılıklı olmasıdır*. Bu demektir ki takasın geçerli olabilmesi için iki farklı sözleşme ilişkisinde taraflar birbirlerine hem borçlu hem de alacaklı olmalıdırlar. Bu durumda denilebilir ki taraflar, birbirleri dışındaki bir üçüncü kişiye takas teklifinde bulunmamaktadırlar. Bu manada kefilin ya da üçüncü kişi yararına akdedilen sözleşmeler bakımından üçüncü kişinin takas sözleşmesinde yer alması mümkün değildir (Uyumaz ve Güngör, 2015: 177). Diğer yandan müteselsil borçlar söz konusu olduğunda alacaklının, müteselsil borçlulardan biri ile olan alacağını takas etmesi de mümkün değildir. Bir işletme, şubeleri birden fazla olsa bile, alacaklı ile olan borcunu ve kendi alacağını takas edebilir. Burada borçlu ve alacaklı sıfatının farklı şubelerde olmasının önemi bulunmamaktadır (Eren, 1445-1446).

İkinci olarak takas borçları *özdeş borçlar olmalıdır*. Takas borcunun ileri sürülebilmesi için her iki borcun da aynı cinsten borçlar olması gerekmektedir. Bu borçlar ya para borcu olmalı ya da aynı cinsten borçlar olmalıdır. Miktar bakımından az olan üzerinden takas gerçekleşir; geri kalan üzerinden borç ilişkisinin devamı söz konusu olacaktır. Diğer yandan bu özdeşliğin sonradan kurulması da mümkün olabilir. Borç ilişkisinde çekişmesizlik şart değildir. Borçlardan ikisinin ya da birinin çekişmesiz olması takası engellememektedir (Eren, 2021: 1446-1447). Öte yandan *takas edilecek borçlar muaccel olmalıdır*. Taraflardan birinin borcunun henüz muaccel olmaması durumunda takas geçerli olarak kabul edilemeyecektir. Bu demektir ki henüz muaccel olmamış ya da erteleyici şarta bağlanmış borçların takas edilmesi mümkün değildir. Son olarak takas, *sözleşme ile ortadan kaldırılmamış olmalı ve yasal olarak takas hakkını ortadan kaldıran bir hüküm bulunmamalıdır* (Eren, 2021: 1449).

Takasın belirli sonuçları bulunmaktadır. Bunlardan en temeli ise açıktır ki borçlunun tek taraflı ve varması gerekli olan irade beyanının karşı tarafa ulaşması ile birlikte, sözleşme ilişkisinin tamamen ya da takasa konu olan miktar bakımından

sona ermesidir. Buna karşın takas anında taraflardan birinin temerrüde düşmesi durumunda, takas beyanının hükümlerini doğurması ile birlikte ortadan kalkacaktır. Takas imkânının gerçekleşmesi ile birlikte temerrüt faizi gibi diğer temerrüt ile ilgili hususlar da ortadan kalkacaktır (Eren, 2021: 1450-1451).

3.1.3.5. İfa İmkânsızlığı

Rödovans sözleşmeleri bakımından borç ilişkisinin sona ermesine ilişkin TBK'da en çok uygulama alanı bulan sona erme sebepleri ise ifa imkânsızlığı ve aşırı ifa güçlüğü olarak dikkat çekmektedir. Bu kurumlardan ilki, TBK md. 136 ve TBK md. 137 ile düzenleme alanı bulmaktadır. Buna göre eğer ki bir borçlu, kendisine atfedilemeyecek bir nedenle ifayı gerçekleştiremeyecek duruma düşerse bu durumda borç sona erecektir (TBK md. 136/1). Buna karşın, TBK md. 136/2 hükmüne göre, ivazlı sözleşmelerde, borçlunun ifa imkânsızlığı nedeniyle borcundan kurtulması durumunda, diğer taraftan sözleşme ilişkisi kapsamında belirli edimler almış ise bunlar artık sebepsiz zenginleşmeye bağlı olarak elde edilmiş kabul edilecek ve karşı tarafa teslimi gerekecektir. Benzer nedenlerle de karşı taraftan sözleşme ilişkisi kapsamında talep etmeyi planladığı edimleri de artık isteyemez. Bunun tek istisnası, borcun ifasından evvel ortaya çıkmış bulunan zararın yükletilmiş olduğu durumlardan bundan istisna tutulmuştur (Amıklioğlu, 2016: 250 vd.).

TBK md. 136/3 hükmü ise borçlunun ifa imkânsızlığı dolayısıyla borcundan kurtulabilmesi için geçerli şartın, gecikme olmaksızın alacaklıya durumu bildirmesi ve zararın artmaması için gerekli tedbirleri alması olduğunu düzenler. Aksi durumda borçlunun ifa imkânsızlığını ileri süremeyeceği ve borçtan dolayı sorumluluğunun devam edeceğinin anlaşıldığı görülmektedir. Rödovans sözleşmelerinde ruhsat sahibi ve rödovansçının birbirlerine karşılıklı olarak yükümlülükleri bulunmaktadır. Dolayısıyla tarafların her biri hem alacaklı hem borçlu olduğuna göre ifa imkânsızlığını ortaya çıkaran sebepler dolayısıyla borç ilişkisinin sona ermesi hali her iki taraf için de uygulanabilir nitelikler taşımaktadır (Amıklioğlu, 2016: 250 vd.).

Diğer yandan ifa imkânsızlığı borcun tamamına değil bir kısmına yönelik olarak da ortaya çıkmış olabilir. Buna ilişkin hükümler ise TBK md. 137 ile düzenlenmektedir. İlgili hükme göre borçlu, kendisine atfedilemeyecek olan nedenlerle, borcun bir kısmını ifa edemeyecek duruma gelebilir. Bu durumda, ilgili

kısım için borcun ifasından kurtulacaktır. Bu kısım eğer önemli bir kısmı teşkil ediyorsa, başka bir deyişle, bu kısmın ifa edilemeyeceği daha evvel anlaşılıyorsa borç ilişkisinin kurulmayacağı anlaşılıyor ise bu durumda borç ilişkisinin bütünüyle sona ermesi söz konusu olacaktır (TBK md. 136/1).

Kısmi imkânsızlık durumunda alacaklı, hala ifası mümkün olan diğer kısmın ifasına rıza gösterirse bu durumda, ifa imkânsız hale gelen kısım için ortadan kalkarken diğer kısım için edimin ifası gerekmektedir (Amıklıoğlu, 2016: 250 vd.). Eğer ki alacaklı bu şekildeki kısmi ifaya rıza göstermez ise ya da borç kısmi ifaya izin verecek türden bir borç değilse bu durumda tam imkânsızlık ile ilgili TBK md. 136 hükümleri uygulanacaktır (TBK md. 137/2).

Belirtilmelidir ki ifa imkânsızlığı en geç sözleşmenin kurulması anında ortaya çıkarsa bu durumda TBK md. 136 hükümlerine müracaat etmek doğru değildir. Zira sözleşmenin kurulması anında mevcut bulunan ve bilinen ifa imkânsızlığı sözleşmeyi hükümsüz bırakacaktır. Bu durumda henüz doğmamış bir sözleşmenin imkânsızlık nedeniyle sona ermesi de mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla imkânsızlığın sözleşmenin kurulduğu andan sonra ortaya çıkması gerekir. Diğer yandan, borçluya kusur izafe edilebildiği durumlarda ise, borçlu kusuru oranında alacaklıya tazminat ödemekle yükümlüdür. Bu durum TBK md. 112 ile hükme bağlanmıştır (Kılıçoğlu, 2015: 855).

Genel anlamda ifa imkânsızlığının *mücbir sebep* ya da *beklenmeyen hâl* gibi durumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Zira her iki durum da borçluya izafe edilemeyen durumların varlığına işaret etmektedir. Her iki durumda da borçlu kendisinden, ortaya çıkması öngörülemeyen durumlara göre hareket etmesi beklenemeyeceğinden ifası imkânsız hale gelmiş olan edimi ifa etmekten kaçınabilmektedir (Erdoğan, 2018: 203-204). Bu bakımdan rödovans sözleşmelerinde, rödovansçı, ruhsat sahibinin ruhsatının iptal edilmesi, ruhsat süresinin dolması sonrasında uzatılmaması gibi nedenlerle borcunu ifa edemeyebilir. Bu durumlar kendisine izafe edilebilir durumlar olmadığından ifa imkânsızlığı kurumlarına müracaat edebilir (Erdoğan, 2018: 204).

Rödovans sözleşmesi özel içerikli bir sözleşmedir. Genel itibarıyla tarafların tacir olduğu durumlar söz konusu olmaktadır. Bu durumda mücbir sebep ya da beklenmeyen hal durumları karşısında borçlulara yüklenen ödev daha fazladır zira

kendilerinden basiretli tacir olarak hareket etmeleri beklenmektedir. Bilhassa bu sebeplerin sonradan ortaya çıkması ve basiretli bir tacir tarafından dahi öngörülmesinin kendisinden beklenilememesi gerekmektedir. Açıktır ki bu yükümlülük borç ilişkisinin sona ermesini zorlaştırıcı bir etkiye sahip olacaktır (Uyumaz ve Güngör, 2015: 175).

3.1.3.6. Aşırı İfa Güçlüğü

Aşırı ifa güçlüğü TBK md. 138 ile düzenlenmektedir. Aşırı ifa güçlüğü de tıpkı ifa imkânsızlığı gibi, sözleşmenin yapılması anında öngörülemeyen olağanüstü durumların gerçekleşmesi nedeniyle borçlunun borcunu ifa etmesinin güçleşmesini konu edinmektedir. Bu tür durumların gerçekleşmesi nedeniyle borçlunun belirli yollara başvurarak borcunu ifa etmekten kaçınabileceği anlaşılmaktadır.

TBK'nın 138. maddesinde yer alan hükme göre aşırı ifa güçlüğünden bahsedilebilmesi için ilk olarak *sözleşmenin yapılması sırasında bulunmayan ve taraflarca öngörülemeyen/öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durumun gerçekleşmiş olması gerekmektedir*. Bu durum *öngörü eksikliği teorisi* olarak da adlandırılan ve 1800'li yılların sonlarına doğru geliştirilen bir teoriden hareketle planlanmış bir kurumdur. Bu kurum aynı zamanda ahde vefa ilkesinin esaslı bir istisnasını da oluşturmaktadır. Taraflar sözleşme ile belirledikleri borçlarına sıkı sıkıya ahde vefa gösterdiklerinde, değişen şartlar onlar için bir zulme dönüşebilmektedir. Bu durumda değişen koşullar nispetinde sözleşmenin yeniden gözden geçirilmesi ve uyarlanması söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan mücbir sebep ya da öngörülemeyen durumların gerçekleşmesi durumunda tarafların mahkeme yoluyla sözleşmenin yeniden uyarlanmasını talep etmesi söz konusu olabilmektedir (Tüzüner ve Öz, 2015: 425).

Elbette ifa güçlüğü tek başına sözleşmenin sona ermesi sebebi teşkil etmemektedir. Bunun için borçlunun, ortaya çıkan yeni durumun kendisi için ifayı aşırı ölçüde güçleştirdiğini ispat etmek durumundadır. Bu durumda borçlu ya sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını ya da bunun kabili mümkün olmaması durumunda sözleşmeden dönme hakkını kullanmayı talep edecektir. Buna karşın rödovans sözleşmesi sürekli borç ilişkisi kuran bir sözleşme olduğundan, borçlunun sözleşmeden dönme değil sözleşmeyi fesih hakkı bulunmaktadır (TBK md. 138).

Görüldüğü üzere kanun koyucu açısından öncelik sözleşmenin devamlılığının sağlanmasıdır. Bunu da hâkimin uyarılma yapılması yollarını aramasını emrederek göstermektedir. Fakat bunun mümkün olmaması hâlinde ise sözleşmeden dönme ya da fesih hakkının bulunduğu anlaşılmaktadır (Uyumaz ve Güngör, 2015: 176).

Bu durumun gerçekleştiği takdirde TBK md. 138'e göre, borçlu daha evvel ifa etmiş olduğu edimleri talep edemez. Bunun istisnası ise ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutmasıdır. Henüz ifa etmemiş olduğu edimleri açısından ise sözleşmenin uyarılmasını talep etme hakkı devam etmektedir.

3.1.4. Rödovans Sözleşmesine Özgü Sona Erme Sebepleri

3.1.4.1. Ruhsatın Süresinin Dolması

Rödovans sözleşmeleri, maden arama ve işletme ruhsatının rödovansçı tarafından kullanılmasını konu alan bir sözleşmedir. Dolayısıyla bu ruhsatların geçerliliği ile ilgili bir sorunun ortaya çıkması doğrudan rödovans sözleşmesinin geçerliliği üzerinde olumsuz bir etki ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda en dikkat çekici sona erme nedeni ruhsatın süresinin dolmasıdır. MK'ya göre maden arama ve işletme ruhsatlarının belirli süreleri bulunmaktadır. Bu süreler MK md. 24/3 uyarınca belirlenmiştir. Maden arama ve işletme ruhsatları belirli gruplara ayrılmıştır. Buna göre ilgili madenlerin işletme ruhsatları

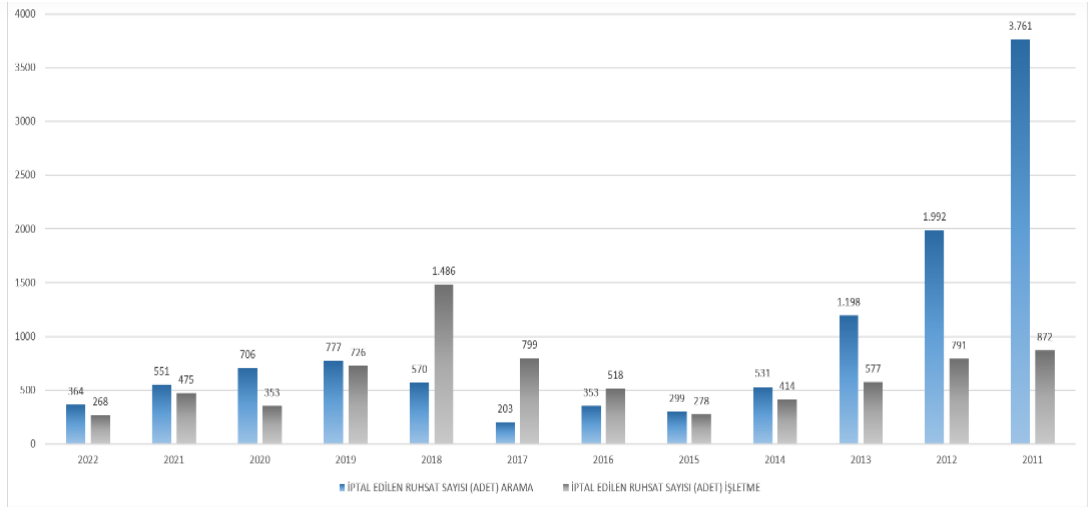
- 1. Grup (a) bendindeki madenlerin işletme ruhsatları 5 yıl;
- Diğer gruplara dahi madenlerin işletme ruhsatları 10 yıldır.

Bu süreler işletme projesi bağlamında belirlenmektedir. Elbette işletme ruhsatları uzatılabilmektedir. MK md. 24/3'te uzatılma usulleri de ele alınmıştır. Maden arama ve işletme ruhsatlarının uzatılabilmesi için, sürenin sona ermesinden altı ay evvelinde başvurunun yapılması gerekmektedir. Bu talebin uygun bulunması durumunda uzatma işlemi yapılacaktır. Diğer yandan 1. grup (a) bendinde yer alan madenler ile ilgili olarak bir başvuru bedeli alınmaktadır. Bu başvuru bedeli, işletme ruhsat bedelinin beş katından fazla olamaz (MK md. 24/3). Madde metninde yer alan sürelerin sona ermesini müteakip uzatma işleminin yapılmaması durumunda ruhsat kendiliğinden sona erecektir. Bu durumda rödovans sözleşmesinin de sona ereceği açıktır (Olgun, 2019: 137).

3.1.4.2. Ruhsat Sahibinin Maden Kanunu Bağlamındaki Yükümlülüklerini Yerine Getirmemesi, Ruhsatın Terki ve Ruhsatın İptali

Madencilik faaliyetleri kapsamında ruhsat sahibinin kamu otoriteleri karşısında belirli yükümlülükler bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi karşısında bazı yaptırımların öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu yaptırımlar arasında madencilik ile ilgili eylemlerin ve faaliyetlerin belirli bir süreyle durdurulması da yer almaktadır. Diğer yandan ruhsatın bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi dolayısıyla iptal edilmesi meselesi ise oldukça sınırlı gerekçelerle uygulanan bir yaptırımdır.

MAPEG tarafından yayımlanan verilere göre maden arama ve işletme ruhsatlarının iptal edilmesine ilişkin verilerde son yıllarda kademeli bir şekilde azalma meydana gelmiştir. MAPEG verilerine göre 2022 yılında iptal edilen arama ruhsatı 364 iken işletme ruhsatı sayısı 268 olarak tespit edilmiştir (Şekil 1)

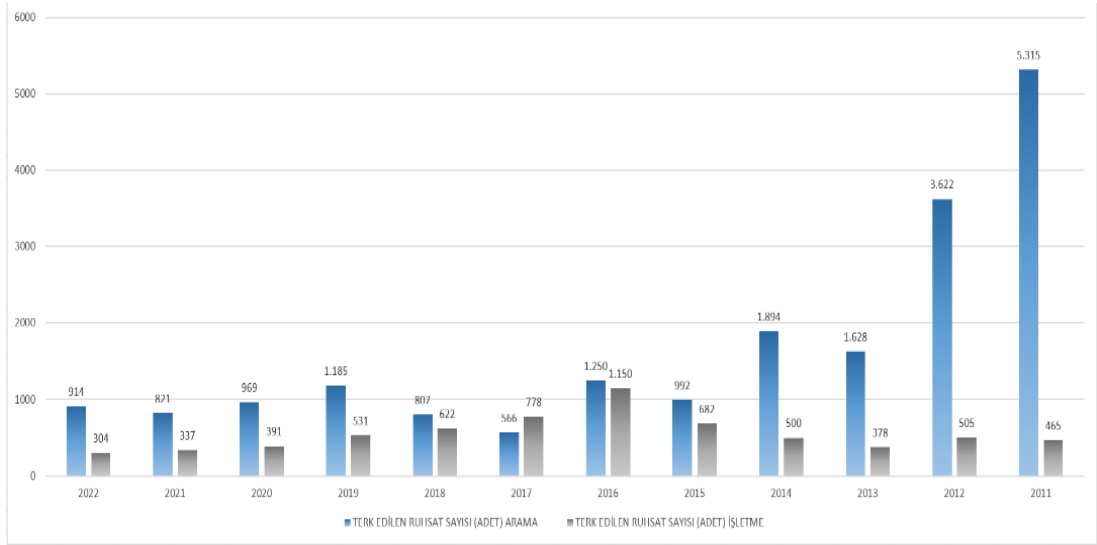
Şekil 1: İptal Edilen Arama ve İşletme Ruhsatı Sayıları

(Kaynak: MAPEG, 2023)

Ruhsatın feshedilmesi yukarıda belirtildiği gibi ruhsat sahibinin ölmesini müteakip yasal mirasçılarının anlaşamaması durumunda söz konusu olacaktır. Buna karşın ruhsat sahibinin kamu otoritelerine karşı belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bunları yerine getirmemesi durumunda kamu otoriteleri tarafından ruhsat sahibinin ruhsatının iptali söz konusu olacaktır. Bu durumda ruhsat sahibine ait olan kuyu, galeri ve bunların korunması ile ilgili olarak yapılmış olan iksa yerlerinin

kendiliğinden devlete intikal edeceği ve bunun için bir tazminata da hak kazanılamayacağı ifade edilmektedir. Buna karşın ruhsat sahibine ait olarak belirlenen hususlar ise geri kalan tesis, araç, alet ve malzeme olarak belirlenmiştir (MK md. 33).

Diğer yandan ruhsat sahibi tarafından maden arazisinin terk edilmesi de söz konusu olabilmektedir. Tıpkı ruhsatların kamu otoritesi tarafından iptal edilmesi durumunda olduğu terk olgusunda da yıllara göre kademeli bir azalmanın meydana geldiği ifade edilebilir. 2022 yılında 914 arama ruhsatı ile 304 işletme ruhsatının terk edildiği görülmektedir. Ruhsat sahiplerinin maden arazisini terk etmesinin çeşitli nedenleri olabilmektedir. Bunun en temel sebepleri arasında ise şüphesiz maden arazisinin verimliliğini kaybetmesi ve ekonomik açıdan ruhsat sahibine kâr getirmemesidir (Olgun, 2019: 142). Bu durum Şekil-2’de şu şekilde gösterilmiştir:

Şekil 2: Terk Edilen Arama ve İşletme Ruhsatı Sayıları
(Kaynak: MAPEG, 2023).

Hem ruhsatın iptali hem de ruhsatın terki dolayısıyla ruhsat artık kullanılamaz hale gelmektedir. Dolayısıyla hem terk hem de iptal rödovans sözleşmesinin sona ermesi hallerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Amıklioğlu, 2016: 239 vd.).

3.1.4.3. Ruhsat Sabinin İflas Etmesi

Ruhsat sahibinin iflası durumunda da rödovans sözleşmesinin sona erdiği kabul edilmektedir. Fakat bu sonuç doğrudan TBK ya da MK’da yer alan bir durum

değildir. Diğer yandan konunun ihtiva ettiği önem dolayısıyla böyle bir sonucun ortaya çıkması da şaşırtıcı değildir. Zira madencilik sektörü önemli riskleri barındırmakla birlikte bu faaliyetlerin yürütülebilmesi için önemli masrafların yapılması karşısında ruhsata bağlı sözleşmenin akıbetinin belirsiz bırakılması düşünülemez. Kaldı ki Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği düşünüldüğünde md. 41/1 hükmü konuya ilişkin belirli tespitleri de yapmış görünmektedir. İlgili madde mücbir sebeplerle ya da öngörülmeven durumlarda işletmenin geçici tatilini düzenlemektedir. Pek çok diğer hal ile birlikte madde metni, ruhsat sahibi şirketin iflasını da saymaktadır. Bu durumda işletme sahalarında faaliyetlerin geçici bir şekilde tatil edilmesi için ruhsat sahibi tarafından Genel Müdürlük nezdinde bir başvurunun yapılması gerektiği düzenlenmektedir. Bu durumda Genel Müdürlük faaliyetlere geçici bir ara verilmesi konusu ile ilgili karar verecektir. Görüldüğü üzere, ruhsat sahibinin iflas etmesi doğrudan rödovans sözleşmesinin sona ermesi hali değildir. Buna karşın ruhsat sahibinin iflas etmesi ile birlikte maden sahasında arama ve işletme faaliyetinin yürütülemeyeceği de açıktır zira geçici tatil için doğrudan ruhsat sahibinin müracaatı aranmaktadır (Günay, 2015: 157). Genel Müdürlük, ruhsat sahibinin iflası söz konusu olduğunda, ruhsatı iptal etmemektedir. Yapılan bir geçici dondurma olup rödovans sözleşmesinin sona erdiği sonucuna kendiliğinden hükmedilmemektedir (Amıklıoğlu, 2016: 246).

Ruhsat sahibinin iflasından başka, konkordato ilan etmesi de ayrı bir inceleme konusu olarak belirmektedir. Konkordato, faaliyetleri kötü ilerleyen şirketler açısından borçluları korumak amacıyla getirilmiş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Konkordato durumunda, eğer iflası istenen bir tacir ise, tacirin işi tasfiye edilecek ve malları alacaklıları arasında pay edilecektir. Diğer yandan, iflası istenen bir tacir değilse haciz bağlamında alacaklılar sıraya alınacak ve iflası istenenin malları bu sıra bağlamında dağıtılacaktır. Konkordato borçlular ve alacaklılar arasında, kamu gücünün de kullanılması suretiyle ulaşılan cebri bir anlaşma olarak değerlendirilebilir. Bu noktada dürüst bir borçlu ile onun alacaklılarının 2/3'ünün anlaşması durumunda geri kalan alacaklılar da anlaşmaya zorlanmaktadır. Burada karşılıklı bir fedakârlıkların uzlaştırılması söz konusudur (Kuru, 2013: 1444). Rödovans sözleşmesi söz konusu olduğunda, ruhsat sahibinin konkordato ilan etmesinin sözleşmeye bir etkisi olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Konkordato ilan edilmesi için borçlu tarafından İİK md. 286 bağlamında bir rapor ile birlikte mahkemeye başvurabilir. Bu raporda alacaklıların ve alacakların yarısını ya da alacaklıların ¼'ü ve alacakların 2/3'ünden fazla bir çoğunluk tarafından akdedilmiş olması durumunda kabul edilecektir. Diğer yandan bu konkordato sürecinde, maden ruhsatının devamlılığı kamunun ve alacaklıların çıkarları ile örtüşmektedir. Dolayısıyla MY md. 41 uyarınca 1 yıla kadar maden alanındaki faaliyetlerin geçici tatili söz konusu olacaktır (Olgun, 2019: 139).

3.1.4.4. Ruhsat Sahibinin Ölmesi

Ruhsat sahibinin ölmesi bahsi, yukarıda, rödovansçının ölmesi veya ölüm tehlikesi halinde kaybolması ile gaipliğine karar verilmesi bahsinde ele alınmıştır. İfade edildiği üzere, ruhsat sahibinin ölmesi rödovans sözleşmesine doğrudan fesih olarak etki etmemektedir. Buna karşın yasal mirasçılarının altı ay içinde, ruhsatın işletilmesi ve kullanılması için vekâlet yoluyla bir temsilci belirlememesi ya da bu amaçla dava açmamış olması durumunda ruhsat iptal edileceğinden rödovans sözleşmesi de bu durumda kendiliğinden sona ermiş olacaktır (Bkz. Başlık 2.1.1.3.3. Ölüm).

3.2. RÖDOVANS SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNE BAĞLANAN SONUÇLAR

3.2.1. Rödovansçının Borçları

Rödovans sözleşmesinin sona ermesi bakımından en temel borç rödovansçıya aittir. Bu borç, *maden sahasının tekrar ruhsat sahibine iade edilmesidir*. Bu borç, TBK md. 372 ile düzenlenmektedir. Rödovansçının bu borcu sadece temel olarak maden sahasının teslim edilmesi şeklinde tezahür etmez. Aynı zamanda maden sahası ile birlikte kendisine verilmiş bulunan diğer menkul eşyanın teslimini de kapsamaktadır. Ürün kirasını düzenleyen TBK md. 372'ye göre bu husus, *tutanağa geçirilmiş olan eşyalar ile birlikte buldukları durumda geri iade borcu olarak düzenlenmektedir*. Açıktır ki birinci bölümde rödovansçı ve ruhsat sahibinin birlikte tutanak tutma borçları olduğundan bahsedilmişti. İşte menkul eşya da bu tutanak ile zapta geçmektedir.

Bu noktada iade borcunun kapsamının ne şekilde tespit edileceği sorunu gündeme gelmektedir. Sözleşmenin kapsamı bu konuda öncelikle incelenecektir. Eğer sözleşmeden de konuya ilişkin bir açıklık ortaya çıkarılamaz ise iade borcunun kapsamının hakkaniyete uygun bir şekilde çizilmesi gerekecektir. Bu bağlamda pratiğe bakmak faydalı olacaktır. Madenden cevherin çıkarılması konusunda zararı olan teçhizatın kaldırılması bir maliyet ortaya koymaktadır. Bu nedenle sözleşmelerde genel olarak bu teçhizatın sözleşmenin sona ermesi durumunda maden sahasında kalacağına yönelik hükümler bulunmaktadır. Ancak bu demek değildir ki rödovansçı bu teçhizat için yaptığı masrafları talep edemez. Aksine, uygulamada bu masrafların sonraki süreçte rödovans bedelinden düşüleceği kararlaştırılmaktadır (Yavuz, 2015: 936).

Diğer yandan kiracı, maden sahasının iyi bir şekilde muhafazası durumunda ortaya çıkmayabilecek olan fakat an itibarıyla ortaya çıkmış olan değer eksikliklerini de tazmin etmek durumundadır (TBK, md. 372/2). Bu hükmün temel nedeni, ürün kirasının adi kiradan farklı olarak ürünün işletilmesini de kapsamasıdır. Bunun anlamı şudur ki, kiracı iyi bir şekilde ürünü işletmeli ve hâsılat getirme kabiliyetini devam ettirmelidir. İyi bir şekilde muhafaza etmediği ürün dolayısıyla ortaya çıkabilecek olan zararların tazmini gerekmektedir (Serim, 2010: 131). Açıktır ki rödovans sözleşmelerinde sözleşme konusu itibarıyla bir hâsılat eksilmesi ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, değer eksilmesi kavramının diğer ürün kirası sözleşmelerinden ayrı olarak madenlerin hüviyeti göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir (Altaş, 2009: 272). Rödovansçının yükümlendiği özen yükümlülüğünün kapsamı, asgari olarak makul/orta zekalı bir kimse tarafından gösterilecek olan özen olarak değerlendirilmektedir (Amıkıoğlu, 2016: 255). Buna karşın kanaatimizce, rödovans sözleşmelerinin niteliği gereği bilhassa rödovansçının tacir olma ihtimali kuvvetli sözleşmeler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, basiretli bir tacirden beklenebilecek olan özen yükümlülüğünün kriter olarak belirlenmesi daha münasip olacaktır.

Fakat kiracının özen yükümlülüğünü yerine getirmesi dolayısıyla maden sahasında meydana gelecek olan değer artışlarından dolayı bir tazminat talep edemeyeceği de yine aynı madde ile ortaya konulmaktadır (TBK md. 372/3). Bu bağlamda Amıkıoğlu tarafından verilen örneğe göre, maden sahasında

gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, maden sahasına zarar vermeksizin arazinin ekilebilir tarla kısmının ıslah edilmesi dolayısıyla kıymet kazanması mümkün olabilecektir. Buna karşın kendisinin bu yöndeki harcamalarını ruhsat sahibinden talep etmesi mümkün olmayacaktır. Benzer şekilde rödovansçı, maden alanına belirli sabit yatırımlar yapabilir. Bu yatırımlar madenlerin işletilmesi için gerekli yatırımlar olabilir. Bu bağlamda yatırımların yapısı tahlil edilerek hangilerinin ruhsat sahibinden talep edilebileceği incelenmelidir. Bunlar şayet ifa dışında, bir sebepsiz zenginleşme olarak değerlendirilebilecek nitelik taşıyor ise söz konusu harcamaların ruhsat sahibinden talep edilmesi mümkün hale gelecektir (Öz, 1990: 123; Amıklıoğlu, 2016: 256). Dolayısıyla burada zorunlu yapılan masraflar ile maden sahası için faydalı görülerek yapılan masraflar arasında bir ayırım yapmak makul olacaktır. Rödovansçı zorunlu masrafları talep edemez. Faydalı masrafları ise kısmen talep edebilecektir (Amıklıoğlu, 2016: 257).

Bu noktada ifade edilmelidir ki, tutanak önemli bir kapsam belirleyicidir. Zira TBK md. 373'ten hareketle, rödovansçı ve ruhsat sahibi arasında sözleşme akdedildikten sonra, maden sahasının teslimini müteakip bir tutanak tutulacaktır. Bu tutanak ile maden sahası ile birlikte teslim edilen eşya da kayda geçirilmektedir. Kira sözleşmesinin sona ermesi ile birlikte bu eşya da ruhsat sahibine teslim edilecektir. Eşyanın aynen teslim edilmesi mümkün olmaz ise bedelini ödeyecektir. Bunun tek istisnası mücbir bir sebebin ortaya çıktığını ya da ruhsat sahibinin kusurunun varlığını ispat etmesi olacaktır (Arkan Serim, 2010: 132; Altaş, 2009: 279; Amıklıoğlu, 2016: 257). Eğer ki tutanak tutulmamış ise bu durumda teslim edilecek eşya ile ilgili olarak, bu malların iade anında geçerli olan rayiç değerleri üzerinden bir belirlenim yapılacaktır (Arkan Serim, 2010: 132; Altaş, 2009: 279; Amıklıoğlu, 2016: 257).

İade borcunun kapsamı ile ilgili olarak belirli değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Buna göre ürün kirası sözleşmeleri bağlamında düşünülen rödovans sözleşmelerinde, sona erme durumunda rödovansçı maden sahasının tekrar işler hale getirilebilmesi ve hasılat elde edilebilmesi için gerekli olan eşyayı maden alanında bırakma borcu altındadır. Eğer rödovansçı tarafından yapılan masrafların bir gereği olarak bu parçalar maden sahasının bütünleşik bir unsuru olarak ortaya çıkmış ise bu durumda mülkiyet hakkı ortadan kalkmış olacaktır. Fakat rödovansçının bu durumda

maden sahasına yapmış olduğu bu yatırımı ruhsat sahibinden isteyebilmesi mümkündür (Altaş, 2009: 275; Erdoğan, 2018: 206). Bir başka görüşe göre ise, söz konusu hüküm tarımsal ürün kiralari için geçerli olup bütünleşik hale gelen yatırımları dolayısıyla rödovansçının bir tazminat talebinde bulunabilmesi mümkün değildir. Bu bağlamda rödovansçının talep edebileceği tazminat ise yalnızca sıradan harcamalar dışında kalan ve kendi emeği ile masrafından kaynaklanabilecek olan harcamalardır (Erdoğan, 2018: 206).

3.2.2. Ruhsat Sahibinin Borçları

Rödovans sözleşmesinin sona ermesi aynı zamanda ruhsat sahibi açısından da bir borç ortaya çıkarmaktadır. Bu borçlardan *teslim alma borcu* ön olana çıkmaktadır. Teslim alma borcu, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte malı teslim etmesi gereken rödovansçının teslim etme ifasını kabul etme borcudur (Amıklioğlu, 2016: 259). Rödovansçı, sözleşmenin sona ermesi ile birlikte, devralmış olduğu işletme ruhsatını tekrar ruhsat sahibine devretmektedir. Böylece madenin işletilmesi ile ilgili özen ve bakım yükümlülüklerinden de kurtulmuş olacaktır. Bu halde, ruhsat sahibinin maden arazisini ve ruhsatı devralmayı reddetmesi durumunda kendisinin temerrüde düşeceği ve alacaklı temerrüdünün hüküm ve sonuçları kendisi için doğmuş olacaktır.

Diğer yandan önemle ifade edilmelidir ki, ruhsat sahibi sadece usulüne uygun bir şekilde kendisine teslim edilen maden sahasını ve ruhsatı devralma borcu altındadır. Bu noktada, usule uygun olmayan teslimleri kabul etmek gibi bir borcu bulunmamaktadır. Elbette teslim anında belirli eksiklikler ve pürüzler söz konusu olabilir. Bu eksiklikler ruhsat sahibinin teslim ifasını reddetmesi gibi bir hak doğurmamaktadır. Fakat bu durumda ruhsat sahibinin eksiklikler dolayısıyla rödovansçıdan tazminat talep etme hakkı doğmaktadır (Kılıçoğlu, 2018: 488 vd.; Altaş, 2009: 281; Amıklioğlu, 2016: 264).

Rödovans sözleşmesi ile ilgili olarak ruhsat sahibinin başka borçları da bulunmaktadır. Bunlar arasında rödovansçı tarafından yerine getirilmesi zorunlu olmamasına karşın maden sahasının mevcut durumunun muhafazası için yapmak mecburiyetinde kaldığı masraflar ruhsat sahibi tarafından ödenecektir. Bu durum açıkça adalet duygusunun tatmini için gereklidir. Aynı zamanda, yukarıda ifade

edildiği üzere rödovansçı tarafından yapılan belirli harcamalar maden sahası ile bütünleşik hale gelmiş olması durumunda rödovansçı tarafından talep edilebilecektir. Ruhsat sahibinin bunları ödeme yükümlülüğü de bulunmaktadır. Diğer yandan eğer ki ruhsat sahibi, yasal srelere uymaksızın sözleşmeyi feshederse bundan dolayı rödovansçının bir zararı ortaya çıkmış bulunursa bunların tazminini de yerine getirmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2017: 209; Amıklioğlu, 2016: 264; Altaş, 2009: 282).

Son olarak rödovans sözleşmesinin maden sicilinden silinmesi gerekmektedir. Bu durum MY md. 101/7 ile hükme bağlanmaktadır. Fakat bu talep tek başına ortaya konulamaz. Hem ruhsat sahibi hem de rödovansçı tarafından bu talebin gerçekleştirilmesi gerekmez. Diğer yandan rödovans sözleşmesinin süresi sona ererse maden sicilinden silinmektedir. Bu durum bir dava konusu edilebilir. Bu halde, rödovans sözleşmesinin sona erdiğine hâkim karar verirse bu karar ile birlikte sözleşme sona ermiş sayılır ve MAPEG bu sözleşmeye ilişkin kaydı sicilden siler (Erdoğan, 2018: 209).

SONUÇ

Bu çalışmada rödovans sözleşmesinin sona ermesi halleri, ürün ve hasılat kirası bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Bir kere ifade edilmelidir ki, madenlerin işletilmesi ile ilgili olarak ülkemizde konuya ilişkin olarak MK'ya göre maden, yer kabuğunda ve su kaynaklarında doğal olarak bulunan ve maddi bir değeri olan unsurlardır. Kanun bu unsurları olumsuz örnekleme yoluyla saymaktadır. Buna göre petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde değerlendirmesini yapmaktadır. Bu manada dikkat çekilmelidir ki, yer kabuğundan ya da su kaynaklarından temin edilen bir kaynağın 3213 sayılı kanun kapsamında maden olarak kabul edilebilmesi için evvela bir maddi değerinin olması gerekmektedir. Kanuna göre bu maddi değer, ekonomik ve ticari bir değerdir. Bu açıdan rödovans sözleşmeleri ancak bu kapsamdaki değerli ve ekonomik değeri olan madenler ile ilgili söz konusu olabilmektedir.

Ülkemizde rödovans sözleşmesi rödovansçı ve ruhsat sahibi arasında yapılmaktadır. Rödovans sözleşmesinin yapılması bakımından kanun herhangi bir şart ortaya koymuş değildir. Ayrıca ülkemizde konu ile ilgili olarak bir sözleşme serbestisi tercih edilmiştir. Buna karşın 3213 sayılı Kanun'un Ek Madde 7 hükmü gereğince, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulduğundan bahsedebilmek için evvela *Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG)* tarafından ilgili sözleşmeye onay verilmesi gerektiğine yönelik bir hüküm bulunmaktadır. Bu da sözleşmenin dolaylı olarak yazılı olmasını gerektirdiği gibi izin de şekil şartı olarak belirlemektedir.

Rödovans sözleşmesi ile ilgili olarak en sık gündeme gelen sözleşme tipi hasılat kirası ya da ürün kirası olarak ifade edilen sözleşme tipidir. Bunun en temel nedeni rödovans sözleşmesine ilişkin olarak ürün kirası ile ilgili TBK'da yer alan hükümlerin kıyas yoluyla uygulanmasıdır. Bu bağlamda rödovans sözleşmesi karma nitelikli bir sözleşme tipi olarak belirir ve ne TMK'da ne de TBK'da düzenlenir. Buna ek olarak, ürün kirasına ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla rödovans

sözleşmelerine uygulanacak olması nedeniyle de rödovans sözleşmesinin bir tür ürün kirası olduğu yönünde bir anlayışın şekillendiği anlaşılmaktadır.

Çalışmada temel olarak kira sözleşmesi ile ürün kirası arasında farklar olduğu tespit edildiği gibi ürün kirası ile rödovans sözleşmesi arasında da belirgin farkların olduğu belirlenmiştir. Bunlardan biri şudur ki, rödovans sözleşmesi ile ürün kirası arasında taraflar bakımından bir farklılık bulunmaktadır. Ürün kirasında taraflar bakımından herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Hukuki ilişkide bulunabilme, (*hak ve fiil ehliyetine sahip olabilme*) kabiliyetini haiz olan herkes ürün kirası sözleşmesinin tarafı olabilmektedir. Buna karşın rödovans sözleşmesinin taraflarından birisi muhakkak ruhsat sahibi olmak mecburiyetindedir. Dolayısıyla sözleşme taraflara bir nitelik şartı getirmektedir. Aynı şekilde, taraflar kamu tüzel kişisi ise bunların mevzuatlarında maden faaliyeti yürüteceğine dair hükümlerin bulunması gerekmektedir. Diğer yandan maden işletmesi yürütmeyi planlayan gerçek kişilerin evvela Türk vatandaşı olması gerektiği hükme bağlanmaktadır.

Ayrıca ürün kirası ile adi kira arasında da farklılık bulunmaktadır. Bunlardan biri şudur ki ürün kirası bir ürünün ve ondan elde edilecek olan hasılatın kiralanması iken adi kirada ürün kiralanmamaktadır. Buna karşın ürün kirasında kiralanacak olan ürün ile ilgili bir sınırlama bulunmamaktadır. Rödovans sözleşmesi ise ürün kirası karşısında daha belirli bir alana karşılık gelmektedir, zira rödovans sözleşmesi yalnızca madenler ile ilgili olarak işletme ruhsatının kiralanmasını içermektedir. Diğer yandan, rödovans sözleşmesinde sözleşme konusu ürün kirasından ayrı olarak, kullanıldıkça azalan bir nitelik taşımaktadır.

Ürün kirası sözleşme serbestisine dayanan bir sözleşme türüdür. Bu serbesti, sözleşmenin kurulması açısından da ortaya çıkmaktadır. Bunun anlamı, tarafların diledikleri şekil şartına bağlı olarak sözleşmeyi kurabilmeleridir. Fakat rödovans sözleşmesi, her ne kadar kural olarak serbesti üzerine kurulu olsa da belirli şekil şartları bulunmaktadır. Bunlar arasında ise en temel şart olarak MAPEK ve ETKB'den konuya ilişkin olarak izinlerin alınmış olması gerekliliği dikkat çekmektedir.

Rödovans sözleşmesinin farklı sona erme halleri bulunmaktadır. Bunların bir kısmı TBK'nın genel hükümlerinden çıkarsamaktadır. Bunlar arasında, *ibra*, *yenileme*, *sıfatların birleşmesi*, *aşırı ifa güçlüğü* ve *ifa imkânsızlığı* yer almaktadır.

Ayrıca rödovans sözleşmesinin, konuya özgü sona erme halleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında ise temel olarak ruhsatın iptali ve terki gibi hususlar yer almaktadır. Fakat rödovans sözleşmesi ile ürün kirası arasındaki benzeşme dolayısıyla belirli sona erme halleri de ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise *sürenin dolması, süresinden önce fesih, ölüm* gibi durumlardır.

Yukarıda görüldüğü üzere ürün kirası belirli süreli ya da belirsiz süreli sözleşme olarak yapılabilir. Fakat rödovans sözleşmesinin muhakkak suretle belirli süreli bir sözleşme olarak düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun temel nedeni, kamu otoritelerinin maden işletme ruhsatını süresiz olarak tanımamasıdır. Dolayısıyla sözleşme, doğası gereği sınırsız olamaz. Diğer yandan, MY md. 101 gereğince tarafların kendi aralarında yapacakları rödovans sözleşmesi için öngörülen sürenin sona ermesi durumunda muhtemel uzatma süresini de açık bir şekilde belirleyerek (*spesifik bir tarih kararlaştırarak*) düzenlemeleri gerekmektedir. Söz konusu farklılıklar dolayısıyla TBK md. 367 hükmünün, rödovans sözleşmesine uygun düştüğü ölçüde uyarlanacağı açıktır. Bu durumda, TBK md. 367/2 hükmü rödovans sözleşmesine uygulanabilir değildir, zira taraflar arasında açıkça sözleşmenin uzatılacağına dair bir irade ortada olmadığı sürece sözleşmede öngörülen sürenin dolması ile birlikte rödovans sözleşmesi de sona erecektir.

Ayrıca, rn kirası bakımından sona erme hallerinden bir diğeri olarak fesih bildirimini düzenlemektedir. Söz konusu sona erme hali, belirsiz süreli ürün kiralari açısından düzenlenmiş bir sona erme biçimidir. Buna göre, bir ürün kirası sözleşmesi, belirsiz süreli bir sözleşme olması durumunda, sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı ya da yerel adetlerden aksi anlaşılmadığı sürece, sözleşmenin bitiş tarihinden en az 6 aylık bir süre evvelinde karşı tarafa bildirimde bulunarak sözleşmeyi feshedebilir.

Önemle ifade edilmelidir ki ürün kirası bağlamında rödovans sözleşmesinin sona erme hallerinden biri olarak da önemli sebepler yoluyla fesih gündeme gelmektedir. Bu konu TBK md. 369 ile düzenlenmektedir. İlgili madde bağlamında hem rödovansçı hem de ruhsat sahibi sözleşmeyi feshetme yetkisine sahip olmaktadır. Bu taraflar, eğer ki rödovans sözleşmesinin devamının kendileri açısından katlanılmaz hâle geldiğinden yakınıyorlar ise, bu yakınmayı haklı kılan önemli sebebin varlığını ispat ederek sözleşmeyi yasal fesih bildirim süresine de

uymak suretiyle feshedebileceklerdir. Bu hüküm kapsamında, sözleşmenin devamı kendisinden beklenmeyecek tarafın, önemli sebep dolayısıyla sözleşmenin katlanılamaz hale geldiğini iddia edebilmesi için evvela bu sözleşmenin katlanılamaz hale gelmesinde kusurunun bulunmadığını ortaya koymuş olması gerekmektedir.

Diğer yandan, bu iddiayı ileri süren tarafın yasal süresi içerisinde sözleşmeyi feshetmesi gerekmektedir. Rödovans sözleşmesi bakımından uygulanacak yasal süre TBK md 368’de belirlenen altı ay olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla taraflar, kira yılı dolmadan en az altı ay evvel yasal bildirimde bulunarak sözleşmeyi feshedebileceklerdir. Konuya ilişkin Yargıtay kararlarının da bulunduğu ve altı aylık sürenin teyidini sağladığı anlaşılmaktadır. Fakat iyi işletme borcu bağlamında, rödovansçı tarafından iyi işletme borcuna aykırılık durumu söz konusu olduğunda TBK md. 316/2 uyarınca ruhsat sahibi otuz gün ihbar süresi vererek, işbu ihbarname de iyi işletme borcuna aykırılığın giderilmesini aksi durumda sözleşmenin feshedileceğini bildirir, otuz gün süre içerisinde aykırılık giderilmezse sözleşme feshedebilir. Diğer yandan, iyi işletme borcuna aykırılığın ağır olması durumunda ihbarsız ve önelsiz ruhsat sahibi tarafından rödovans sözleşmesi feshedilebilir.

Rödovans sözleşmeleri bakımından, ruhsat sahibi rödovansçının iflas etmesi halinde herhangi bir süre vermeksizin ya da bildirimde bulunmaksızın sözleşmenin feshini sağlayacaktır. Bu noktada başka bir görüş daha bulunmaktadır. Bu görüşe göre, ruhsat sahibi, kira hukukunun genel rejimi dolayısıyla iflas masasına, kendisine kira ilişkisinin devamı için güvence verilip verilmeyeceğini sormak için bildirimde bulunmak zorundadır. Diğer yandan, ruhsat sahibinin iflas etmesinin doğrudan rödovans sözleşmesinin sıhhatine bir etkisi bulunmamaktadır. Bunun nedeni şudur ki kira ilişkisinde ücret ödeme külfeti kiracıdadır. Bu açıdan kiraya verenin iflası doğrudan sözleşmenin kendiliğinden feshini sağlamaya yeterli bir sebep değildir. Bu durumda kiraya verenin alacak hakkı, iflas masasına kaydedilir ve kira borcu bu masaya ödenmeye devam edilir (Altaş, 2009: 265). Bu bağlamda ruhsat sahibinin iflas etmesinin sözleşmenin sona ermesine tali açıdan bir etkisi olacaktır.

Nihayetinde ölüm, sözleşmenin kendiliğinden feshedilebilir olması için yeterli bir sonuç doğurmamaktadır. Zira yasal mirasçılar bu sözleşme ilişkisinin devamından yana irade ortaya koyabilir. Diğer yandan, ruhsat sahibi de yasal mirasçıların ürün kirasının devamı konusundaki ehliyetlerine itimat ederek bu

sözleşmenin devamından yana irade ortaya koyabilir. Bunu öngören kanun koyucu sözleşmenin feshedilmesi taraflarca talep ediliyorsa, yasal sürelerle uyulmak suretiyle fesih bildirimini yapılması gerektiğine hükmederek bu duruma işaret etmiştir.

Rödovans sözleşmeleri bakımından, ruhsat sahibinin ölümü ile ilgili olarak TBK md. 371'de bir hüküm bulunmamaktadır. Bu bağlamda ruhsat sahibinin ölümünün rödovans sözleşmesinin sona ermesi ile ilgili olarak doğrudan bir etki doğurmadığı ifade edilebilir. Bu bağlamda MK md. 5/4 hükmünün geçerlilik kazanacağı söylenebilir. İlgili hükme göre, maden ile ilgili olarak haklar ve yükümlülükler miras yoluyla devredilebilir. Bu durumda ilgili hak ve yükümlülüklerin mirasçılardan hangisi tarafından kullanılacağı hususunda ilgili hüküm, mirasçılardan uygun bir vekâletname ile aralarından birini veya üçüncü bir şahsı vekil tayin edebileceklerini öngördüğü anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, F.** (2013). *Kira Hukuku Şerhi*, I. Baskı, İstanbul: Beta Basım.
- Aker, H.** (2012). *Ticari İşletme Kirası*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Akipek, J. ve Akıntürk, T.** (2009). *Eşya Hukuku*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Altaş, H.** (2009). *Hasılat ve Şirket Kirası*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Amıkloğlu, H.** (2016). *Rodövans Sözleşmesi*, Ankara Seçkin Yayıncılık.
- Aral, F. ve Ayrancı, H.** (2015). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Arbek, Ö.** (2005). *Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Arkan, S.** (2018). *Ticari İşletme Hukuku*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Arkan Serim, A.** (2010). *Hasılat Kiralarında Tarafların Hak ve Borçları*. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Arpacı, A.** (2002). *Kira Hukuku ve Uygulanması*. İstanbul: Temel Yayınları.
- Aydemir, E.** (2014). *Yeni Türk Borçlar Yasasına Göre Kira Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık,
- Aydın, G. S.** (2013). 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile Karşılaştırmalı Olarak Hasılat (Ürün) Kirasının Sona Ermesi.» Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 18 (1): 431-466.
- Ayrancı, B. B.** (2021). *Rödovans Sözleşmesi, Yüksek Lisans Sözleşmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Ayan, M.** (2016). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*; Ankara: Seçkin Yayınları.

- Ayiter, N.** (1968). *Mamelek Kavramı Üzerine İnceleme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bağcı, Ö.** (2023). *Türk Madencilğinde Yatırımların Hukuki Çerçevesi*, İstanbul: Platon Plus Yayınları.
- Becker, H.** (1993). İsviçre Borçlar Kanunu Şerhi Çeşitli Sözleşme İlişkileri m. 184-551. Ankara: Yargıtay Yayınları.
- Cansel, E.** (1953). *İsviçre Hukuku, Fransız Hukuku ve Alman Medeni Kanunu ile Mukayeseli Olarak Türk Hukukunda Hâsulat Kirası*, Ankara: Desen Matbaası.
- Cartwright, M. R.** (2011). Net Smelter Return. https://archive.md/20120906103202/http://www.minval.com/royalty_mineral.html, (Erişim Tarihi: 7.11.2023).
- Çankaya, O. G.** (2014). Rödovans Sözleşmesi Alt İşverenlik Sözleşmesi Midir?.*Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 13 (3).
- Erdoğan K.** (2018). Maden Hakkını Devir Sözleşmesi ile Rödovans Sözleşmesi Arasındaki Ayırım, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXII (1).
- Erekmekçi, M. ve Söleymanoğlu, G.** (2016). Rödovans Sözleşmesi, *İstanbul Barosu Dergisi*, 90 (1).
- Eren, F.** (2015). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eren, F.** (2021). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınlar.
- Ergüne, M. S.** (2006). Lisans Sözleşmesinde Başlangıçtaki İmkânsızlık, içinde *Prof. Dr. Özel Seliçi'ne Armağan*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Feyzioğlu, F. N.** (1977). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul.
- Göger, E.** (1979). *Maden Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Gökyayla, E.** (2007). *Avukatlık Sözleşmesinin Avukatın Azli ve İstifasıyla Sona Ermesi*, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Gümüş, A.** (2013). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler C. 1*, Ankara: Vedat Kitapçılık.

- Günay, Ö.** (2015). *Maden Hukuku Kavramlar İlkeler Tanımlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İmre, Z. ve Erman, H.** (2017). *Miras Hukuku*, İstanbul: Der Yayınları.
- İnceoğlu, M.M.** (2014). *Kira Hukuku*, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Jones, O, Lilford, E, Spearing, A. J. S. ve Taylor, C.** (2019). *The Business of Mining*. Australia: CurtinUniversityPress.
- Karahasan, M. H.** (2004). *Türk Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri C. 3*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Koca, M.** (2015). 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Kira Sözleşmesine İlişkin Genel Hükümlerine Göre Ürün Kirasının Sona Ermesi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIX (4).
- Köprülü B. ve Kaneti, S.** (1983). *Sınırlı Ayni Haklar*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Kılıçoğlu, A.** (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kırmızı, M.** (2014). *6098 Sayılı Yasada Konut ve Çatılı İşyeri Kiraları Açıklamalı-İçtihatlı ve Dilekçe Örneklili*, II. Baskı. Ankara: Bilge Yayınevi.
- Monk, A. H.** (2014). *Understanding Streaming Agreements and Royalty Agreements: Alternatives to Traditional Financing*. *Rocky Mountain Mineral Law Foundation Journal*, 51 (1), 1-17.
- Oğuzman, M. K. ve Öz, M. T.** (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Oktay Özdemir, S.** (2002). *Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması*, İstanbul: Beta Basım
- Olgun, E.** (2019). *Rödovans Sözleşmeleri. Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Karatay Üniversitesi SBE.
- Özdamar, M. D.** (2001). *Maden Hakkı ve Maden İrtifakı*, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal'e Armağan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını.

- Öz, T.** (1990). *Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme*. İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret.
- Öztürk, G.** (2010). *Teoride ve Uygulamada Hâsılat Kirası*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Reisoğlu, S.** (2012). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Sarı, S.** (2004). Vekâlet Sözleşmesinin Tek Taraflı Olarak Sona Erdirilmesi, İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Şakir, B.** (1955). Borçların Sükutu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2).
- Serozan R. ve Engin, B. İ.** (2014). *Miras Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tandoğan, H.** (2008), *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, İstanbul.
- Telli, S.** (1989). *İdare Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Madenler*, Ankara: S Yayınları.
- Topaloğlu, M.** (2001). Rödovans Sözleşmesi: Hukuksal Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Rödovans Sözleşmesi), 17. *Uluslararası Madencilik Kongresi ve Sergisi Kitabı*, Ankara.
- Topaloğlu, M.** (1993). Kaçak Maden Üretiminin Hukuksal Yönü, 13. Türkiye Madencilik Kongresi.
- Topaloğlu, M.** (2019). *Maden Hukuku İle İlgili Makaleler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Türel, E.** (2017). Türk Borçlar Kanunu'na Göre Kira Sözleşmeleri C. 1, İstanbul: Legal Kitabevi.
- Tüzüner, Z. ve Öz, K.** (2015). Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2015 (3).
- Uçkan, Ö.** (1979). Türk Hukukunda Madencilğe İlişkin Haklar ve Bunların Ticaret Şirketlerine Sermaye Olarak Getirilmesi. Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE, s. 58 vd. Fındıkgil, Y. (1966). *Maden Hukuku*, İstanbul: İTÜ.

- Uygun, R.** (2003). Maden İşletmelerinde Maliyet Sistemi ve Rödovanslı Sahalarda Bir Uygulama. *Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi SBE.
- Uyumaz, A. ve Güngör, F.** (2015). Rödovans Sözleşmesi, GÜHFD, 19 (4).
- Yalçınduran, T.** (2007). Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 34; Akipek, Ş. Alt Vekalet, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Yavuz, C.** (2014). *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yavuz, C, Acar, F. ve Özen, B.** (2014). *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Yenisey, K. D.** (2007). İş Hukukunda İşyeri ve İşletme, İstanbul: Legal Yayınevi.
- Yılmaz, A.** (2016). Ürün Kirası Sözleşmesinde Kiracının Temerrüdü. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan)*, 22(3), 3061-3080.
- Zevkliler, A. ve Gökyayla, K. E.** (2017). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- 3213 sayılı Maden Kanunu, Y. T. 15/6/1985, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3213.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.5.2023).